

2019

Autorský kolektív:

Gábor Lelkes

Pavol Kmeť

Branislav Ondruš

Vladimír Pribelský

Martina Václavová

NEET v SR – s kým a ako

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

NÁRODNÝ PROJEKT

Podpora kvality sociálneho dialógu

Typ projektu: Neinvestičný

Termín realizácie projektu: 07/2018 – 02/2023

ITMS projektu: 312031V749

Autorský kolektív :

Gábor Lelkes

Pavol Kmeť

Branislav Ondruš

Vladimír Pribelský

Martina Václavová

Autorské dielo bolo vypracované v rámci hlavnej aktivity „Posilnenie odborných a analytických kapacít sociálnych partnerov, budovanie infraštruktúry a komunikačnej platformy sociálneho dialógu a rozvoja sociálneho partnerstva na národnej a medzinárodnej úrovni“ v rámci podaktivity 1.1 Posilnenie kapacít sociálnych partnerov prostredníctvom analytickej činnosti Národného projektu Podpora kvality sociálneho dialógu expertným tímom Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Vyjadruje názory a postoje sociálneho partnera na predmetnú tému. Autorské dielo nevyjadruje názory ani postoje prijímateľa projektu a bolo schválené Riadiacim výborom Národného projektu Podpora kvality sociálneho dialógu.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1. Kto sú mladí NEET	10
2. Mladí ľudia jako prvé obeť hospodárskej krízy	12
3. Vplyv inštitucionálneho rámca	13
4. Individuálne charakteristiky neaktívnych mladých	14
5. Ekonomické náklady fenoménu NEET	
6. Spoločenské dopady fenoménu NEET	
7. Služby zamestnanosti pre mladých nezamestnaných	
8. Ďalšie opatrenia v pôsobnosti rezortu práce	
9. Opatrenia v pôsobnosti rezortu školstva	
10. Príklady úspešných opatrení v iných čl. štátoch EÚ	
11. Záverečné zhrnutia a odporúčania	

Úvod

Zadanie na vypracovanie tejto analýzy vzniklo na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v čase, keď sa k svojmu záveru blíži druhé volebné obdobie kontinuálne pod tým istým vedením a zároveň aktuálne programovacie obdobie Európskej únie. Uplynulých osem rokov je o. i. aj obdobím realizácie komplexných politických rozhodnutí Európskej komisie a Európskej rady vo vzťahu ku skupine mladých ľudí (do 29 rokov veku), ktorí sa najmä v dôsledku bezprecedentnej hospodárskej krízy v rokoch 2008 a 2009 ocitli v nebývalej miere na okraji spoločnosti, či dokonca za ním. V celej Európskej únii sa na označenie tejto skupiny začal používať pojem NEET a najmä v rokoch 2011 až 2014 sa stal najčastejšie vyslovovaným výrazom politikov v celej Európskej únii v súvislosti s negatívnymi sociálnymi dôsledkami hospodárskej krízy. Politici od Lisabonu po pobaltské metropoly, od Štokholmu po Valettu a Nikóziu označovali mladých NEET za najohrozenejšiu spoločenskú skupinu a plánovali spoločné i národné opatrenia na pomoc týmto mladým ľuďom. Témou sa nezaoberali len ministri práce (zamestnanosti) a sociálnych vecí, ale dostala sa na program aj niekoľkých významných rokovaní hláv štátov a vlád členských krajín Európskej únie. V závere roku 2012 dokonca na konferenciu venovanú tejto problematike pozval rezortných predstaviteľov z celej Európy (nielen z EÚ) aj ruský prezident Vladimír Putin.

Mimo tohto spoločenského a politického prúdu nezostalo ani Slovensko a prvé špecifické opatrenie sa zrealizovalo už v prvej polovici roku 2012. Slovenská republika sa zúčastnila na všetkých významných európskych podujatiach venovaných tejto problematike a aktívne vstúpila do prípravy dokumentov, ktoré Európskej rade navrhla Európska komisia. Prijala viaceré z nich vyplývajúce záväzky a na ich plnenie vyčlenila desiatky miliónov eur, predovšetkým z Európskeho sociálneho fondu určené pre Slovenskú republiku v programovacom období 2014 – 2020. A dnes môžeme skonštatovať, že ciele sa podarilo splniť tak na európskej, ako aj na našej národnej úrovni a počet mladých NEET, ako aj ich podiel na celkovej populácii za uplynulých 8 rokov klesol.

Zámerom tejto analýzy je priblížiť, akí ľudia vlastne tú skupinu NEET predstavujú, aké sú ich problémy a bariéry pri úplnej spoločenskej integrácii, ale tiež upozorniť na náklady (ekonomické i spoločenské), ktoré mladí NEET pre spoločnosť znamenajú. Okrem informácií, ktoré vysvetľujú spoločenskú dôležitosť fenoménu NEET je však zámerom tejto analýzy ponúknuť čitateľovi pohľad na opatrenia, ktoré sa v tejto oblasti realizovali na Slovensku a v iných členských štátoch Európskej únie a priniesť tak možnosť ich vzájomného porovnania. Na základe porovnania týchto opatrení a na základe posúdenia ich efektivity potom v záverečnej kapitole analýzy ponúkneme najmä odbornej verejnosti odporúčania do

budúcnosti. Ich zváženie považujeme za nanajvýš aktuálne nielen pre ukončenie volebného obdobia, ale aj pre záver programovacieho obdobia na európskej úrovni, keďže obe situácie ponúkajú príležitosť naplánovať nové opatrenia na základe využitia doterajších empirických zistení, teoretických sumárov a praktických skúseností.

Autori analýzy ďakujú za neoceniteľnú spoluprácu riaditeľke odboru politiky trhu práce MPSVR SR Kataríne Lanákovéj, riaditeľke odboru európskej stratégie zamestnanosti MPSVR SR Ľubici Ružičkovej, riaditeľke odboru metodiky informačných systémov, štatistiky a analýzy Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR Danici Kelečinovej a riaditeľke odboru komunikácie MŠVVŠ SR pani Rii Feik Achbergerovej.

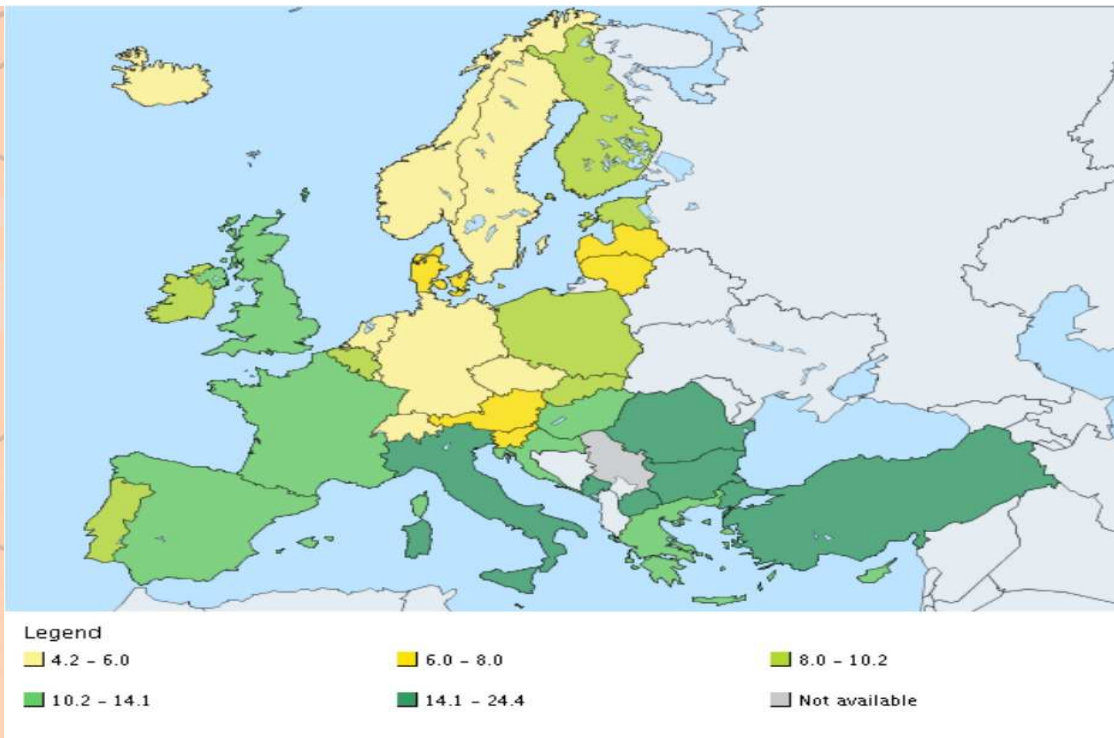
1. Kto sú mladí NEET

Napriek kulminácii problému nezamestnanosti mladých na začiatku druhej dekády 21. storočia sa v západnej Európe začalo hovoriť o problémoch so zamestnanosťou mladých už začiatkom 80. rokov 20. storočia, kedy na pracovný trh začali prichádzať početne silné ročníky mladých ľudí. Už vtedy odborná literatúra upozorňovala, že výhodou mladých ľudí v práci je ich entuziazmus z uplatnenia vzdelania (kvalifikácie), čerstvé nápady, motivácia presadiť sa. Na druhej strane ich znevýhodňuje nedostatok pracovných i odborných skúseností a tiež záujem experimentovať s kariérou, čo môže viesť k nízkej lojalite k zamestnávateľovi¹. Dnes vieme, že aj z týchto dôvodov je zamestnanosť mladých výrazne citlivejšia na ekonomické výkyvy, než u starších zamestnancov, čo bolo evidentné aj pred desiatimi rokmi. Vplýva na to fakt, že mladí ľudia pracujú prevažne v odvetviach, ktoré sú citlivé na hospodárske cykly a navyše častejšie v menej výhodných formách práce: dočasné pracovné pomery, znížené úväzky². Nuž a k „starým“ znevýhodneniam sa v poslednom desaťročí výrazne pridáva znevýhodnenie v podobe kvalifikácií (profesijnej prípravy), ktoré nekorešpondujú s potrebami zamestnávateľov. Preto v prípade krízy patria mladí medzi prvých, ktorých firmy prepúšťajú.

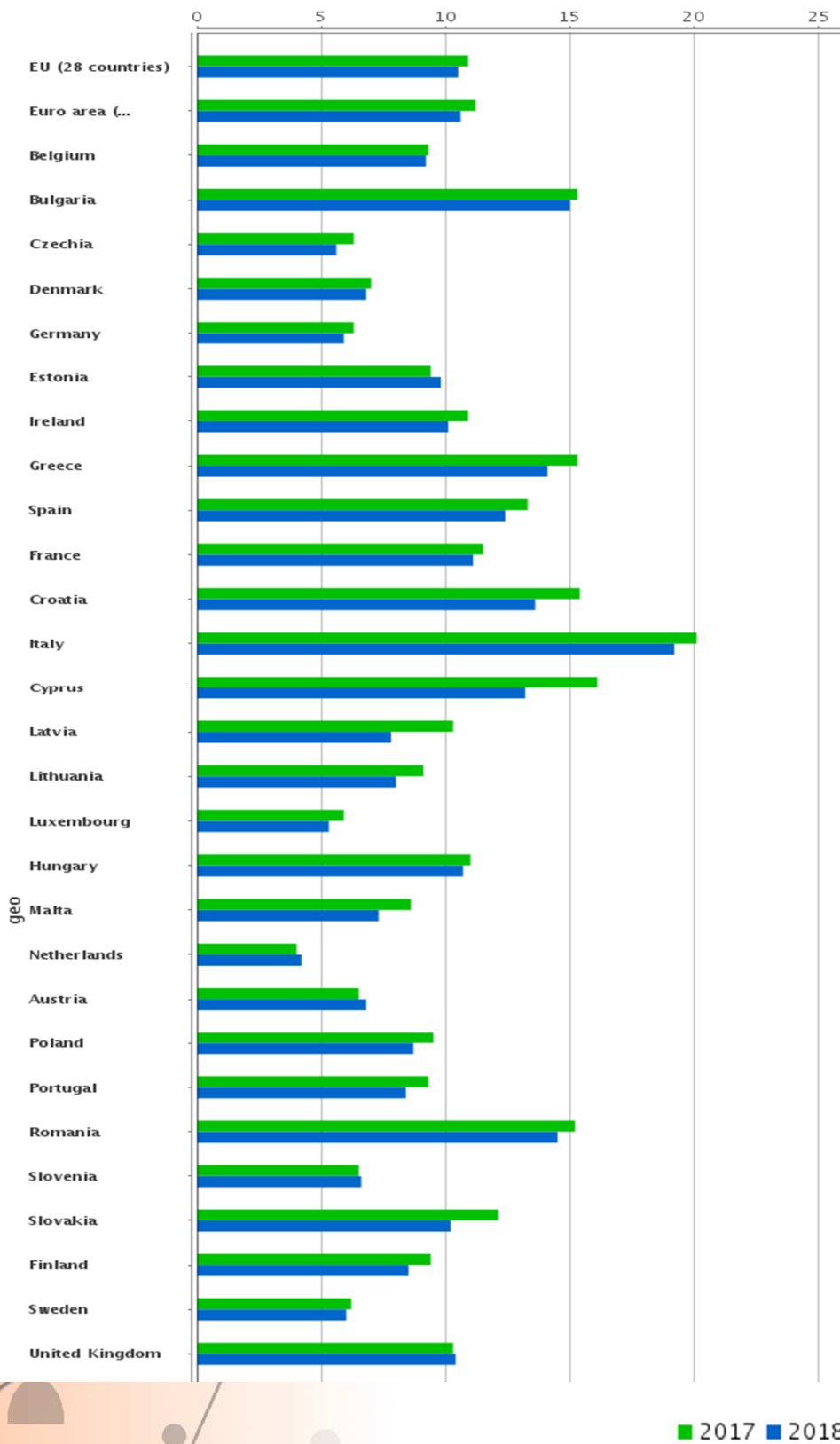
Graf č. 1: Podiel mladých NEET na celkovej populácii v čl. štátoch EÚ v roku 2018 (zdroj: Eurostat)

¹ Christopoulou R., The youth labour market problem in cross-country perspective in Young workers in the global economy, DeFreitas, G. (ed.), Edward Elgar Publishing Ltd., 2008

² Off to a good start? Jobs for youth, OECD, Paríž, 2010

graf č. 2: Podiel mladých NEET na celkovej populácii v jednotlivých čl. štátoch EÚ v rokoch 2017 a 2018 (zdroj: Eurostat)

Relatívne novým, hoci predsa len o niečo starším, fenoménom je aj nová trajektória prechodu zo školy do práce. Zhruba pred 20 – 25 rokmi sa začala výrazne meniť a individualizovať. Ovplyvnení aj ekonomickými výkyvmi sa mladí ľudia začali častejšie pohybovať smerom do a von z pracovného trhu. V závislosti na rodinnom prostredí a podmienkach, ktoré pre ne dokáže vytvoriť preberajú väčšiu či menšiu osobnú zodpovednosť za pracovný život a jeho vývoj. Oveľa viac ako v minulosti ich ovplyvňujú východiskové faktory (rodinné prostredie, etnicita, ekonomický status), ktoré sú čoraz viac diverzifikované vzhľadom na prehlbujúce sa rozdiely v spoločnosti samotnej. Preto sa postupne začalo ukazovať, že na zachytenie tohto rôznorodého vývoja už nestačia tradičné štatistické ukazovatele, ako sú zamestnanosť alebo nezamestnanosť mladých, pretože čoraz väčšia skupina mladých ľudí sa do nich „nezmesť“. Preto začalo rásť riziko, že čoraz väčšia skupina mladých ľudí bude žiť „za okrajom“ spoločnosti, v akejsi „šedej zóne“, o ktorej spoločnosť nič nebude vedieť a teda ani nebude mať informácie, čo sa s relatívne veľkou skupinou mladých deje. Preto sa začal objavovať koncept NEET – mladých bez práce, bez účasti na vzdelávaní alebo pracovnej praxi. Na európskej úrovni sa tak výrazne stalo v nových dokumentoch na začiatku súčasnej dekády.

1.1 Pôvod a vývoj pojmu NEET

Potreba identifikácie novej skupiny mladých sa však neobjavila ani ako dôsledok nových trendoch v životných stratégiách mladých ľudí, ani ako dôsledok hospodárskej krízy. Vyvolali ju dôsledky pravicových neoliberalných reforiem britskej vlády vedenej konzervatívami na čele s Margaret Thatcherovou na začiatku 80. rokov minulého storočia, kedy veľká časť mladých ľudí vo veku od 16 do 18 rokov prišla o podporu v nezamestnanosti. Najskôr sa v odbornej literatúre objavil pojem Status nula (Status Zer0), neskôr nahradený pojmom Status A³. V podstate išlo len o technickú odvođeninu z používanej klasifikácie britských kariérnych služieb: status 1 mali mladí nad 16 rokov vo vzdelávacom procese, status 2 zasa rovnako mladí v tréningovom procese a status 3 rovnako mladí v pracovnom procese.

Pojem NEET v Európe zdefinovala formálne až správa s názvom Prekročiť priepasť⁴ a postupne sa začal takto definovaný používať aj na úrovni EÚ⁵. Najčastejšie ide o mladých do 24 rokov (v niektorých prípadoch sa používa veková hranica až 29 rokov, takto si ju

³ Istance, D., Rees, G., Williamson, H., Young people not in education, training or employment in South Glamorgan, South Glamorgan Training and Enreprise Council, Cardiff, 1994

⁴ Bridging the gap: New opportunities for 16 – 18 years-old not in education, employment or training, Social exclusion Unit, Stationery Office, Londýn, 1999

⁵ Niektoré mimoeurópske krajiny (napr. Japonsko, Nový Zéland) majú vlastné definície.

rozšírila napr. SR v roku 2012 pre potreby využívania zdrojov Európskeho sociálneho fondu z operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia, ako aj neskôr z operačného programu Ľudské zdroje). Novozélandská definícia sa zameriava najmä na pokrytie tínedžerov a japonská a kórejská sleduje postavenie úplne mimo spoločnosti, nielen mimo pracovného trhu, ako je to v prípade európskej. V Japonsku definujú NEET ako „ľudí vo veku od 15 do 34 rokov, ktorí nepredstavujú zapojenú pracovnú silu, nenavštevujú školu a nevenujú sa domácomu hospodárstvu“⁶. A v Južnej Kórei sú to „ľudia vo veku od 15 do 34 rokov, ktorí opustili (ukončili) školu, nepripravujú sa na vstup na pracovný trh, nemajú prácu, nemajú rodičovské povinnosti (alebo deti) a nie sú zosobášení“⁷. Na jednotnej definícii sa dohodli OECD a Európska únia, aby mohli spracovávať aj medzinárodné porovnania.

Pre účely monitoringu pokroku a porovnávania výkonnosti jednotlivých členských krajín EÚ v oblasti pomoci NEET rozhodol Výbor pre zamestnanosť (EMCO) Rady ministrov pre zamestnanosť a sociálne veci (EPSCO) na základe návrhu jeho pracovnej skupiny pre indikátory definíciu a metodológiu sledovania tohto indikátora. Pre tieto účely ohromila NEET z hľadiska veku od 15 do 24 rokov. Takto ustálenú definíciu používa aj Eurostat pre sledovanie napĺňanie cieľov stratégie Európa 2020.

Box 1 – Štandardizácia indikátora NEET zo strany Eurostatu

Numerátor indikátora odkazuje na osoby, ktoré spĺňajú nasledujúce dve podmienky: (1) nie sú zamestnané (nezamestnané alebo neaktívne v zmysle definície MOP) a (2) nezúčastňujú sa na žiadnom vzdelávaní alebo tréningu/nácviku praktických zručností (pracovnej/učňovskej praxi) v priebehu uplynulých štyroch týždňov. Denominátor v celkovej populácii pozostáva z rovnakej vekovej skupiny rovnakého pohlavia s vylúčením respondentov, ktorí neodpovedali na otázku o účasti na pravidelnom vzdelávaní, resp. tréningu. Indikátor NEET je potom vypočítaný na základe údajov z európskeho výberového zisťovania pracovných síl.

Hlavný indikátor NEET, ktorý sleduje Eurostat, pokrýva mladých ľudí vo veku od 15 do 24 rokov. Pre analytické účely je tento indikátor deagregovaný podľa pohlavia a do separátnych vekových skupín (1 – 19 rokov, 15 – 17 rokov, 15 – 24 rokov, 15 – 29 rokov, 15 – 34 rokov, 18 – 24 rokov, 20 – 24 rokov, 20 – 34 rokov a 25 – 29 rokov). Eurostat ďalej ponúka delenie podľa postavenia na trhu práce (nezamestnaný alebo neaktívny) a úrovne vzdelania.

⁶ Jobs for youth: Japan, OECD, Paríž, 2008

⁷ Jobs for youth: Korea, OECD, Paríž, 2008

Z hľadiska jasnej definície považujeme za dôležité zdôrazniť rozdiel medzi človekom označovaným ako „NEET“ a človekom označovaným ako „nezamestnaný“ (resp. v podmienkach SR zo štatistického hľadiska evidovaný uchádzač o zamestnanie, UoZ). V prípade „nezamestnaného“ ide o človeka, ktorý je ekonomicky aktívny, nedokáže si nájsť prácu, ale aktívne si ju hľadá a využíva na to (verejné) služby zamestnanosti a miera nezamestnanosti sa počíta ako podiel nezamestnaných na všetkých ekonomicky aktívnych obyvateľoch. V prípade „NEET“ ide nielen o evidovaného nezamestnaného, ale aj ďalších mladých ľudí, ktorí nie sú zaradení do vzdelávania, ani do žiadnej formy prípravy na prácu, resp. získavania pracovných skúseností. Miera NEET sa potom vypočíta ako podiel tejto skupiny mladých na všetkých mladých v rovnakej vekovej skupine v celej krajine. Preto je miera NEET, ako aj počet mladých NEET, bez výnimky vyššia (väčšia), ako je to v prípade evidovaných nezamestnaných a miery nezamestnanosti (mladých). V každej z členských krajín EÚ existuje skupina mladých ľudí, ktorí sú z pohľadu definície NEET úplne neaktívni, a teda, hoci sú bez práce a nevzdelávajú sa (ani inak nepripravujú na prácu) z rôznych dôvodov nie sú evidovaní „na úrade práce“. O to ťažšie je s touto skupinou neaktívnych mladých pracovať, lebo zvyčajne pre štátne inštitúcie predstavuje ich identifikácia veľký problém.

NEET predstavujú veľmi heterogénnu skupinu. Najširšou podskupinou sú konvenčne nezamestnaní. Inú, ktorú však nemožno považovať za znevýhodnenú, predstavujú tí mladí, ktorí sa z rôznych príčin rozhodli dočasne dobrovoľne byť „neaktívni“⁸. Naopak, mladí s nízkym stupňom vzdelania sú trojnásobne viac pravdepodobní „adepti“ stať sa NEET, než tí, ktorí ukončili vysokú školu. Až 70% vyššia pravdepodobnosť stať sa NEET platí aj pre mladých migrantov, a 40% pre mladých so zdravotným znevýhodnením oproti zdravým.

Box 2 – Podskupiny NEET

Vzhľadom na konštatovanie, že pojem (definícia) NEET zahŕňa relatívne heterogénnu skupinu ľudí je možné detailnejšie definovať päť podskupín NEET a to:

- ❖ konvenčne evidovaní nezamestnaní predstavujú najširšiu podskupinu NEET, ktorú zväčša služby zamestnanosti rozdeľujú podľa dĺžky nezamestnanosti/evidencie (krátkodobo, dlhodobo, či extrémne dlhodobo nezamestnaní),

⁸ V tomto prípade dávame slovo do úvodzoviek, lebo máme na mysli aj takých mladých ľudí, ktorí sa venujú cestovaniu, neregistrovaným dobrovoľníckym aktivitám, pouličnému umeniu, alebo aj neformálnemu vzdelávaniu a pod., pričom sa neregistrujú pre sociálnu podporu, resp. služby zamestnanosti.

- ❖ nedisponibilní, ku ktorým patria mladí, ktorí niekoho opatrujú (zväčša príbuzného), prípadne si plnia rodičovské povinnosti, alebo ide o dlhodobu chorých, resp. ťažko zdravotne znevýhodnených mladých ľudí,
- ❖ neangažovaní, ktorí si nehľadajú prácu, ani vzdelávanie, neprejavujú žiadny záujem o akúkoľvek spoločenskú aktivizáciu, žijú asociálnym spôsobom života (napr. drogové závislosti),
- ❖ hľadajúci vhodnú príležitosť sú mladí, ktorí sú individuálne aktívni v hľadaní vhodnej pracovnej príležitosti berúc do úvahy ich zručnosti a spoločenský status bez využívania akýchkoľvek verejných služieb,
- ❖ dobrovoľní NEET sú takí mladí ľudia, ktorí cestujú, angažujú sa v neformálne organizovanom a produkovanom umení a venujú sa samovzdelávaniu.

Vzhľadom na takúto rôznorodosť nie je prekvapujúce, že ako najúspešnejšie sa ukázali také opatrenia, ktoré sú strategicky založené na individuálnom prístupe a predstavujú „skladačku“ rôznych nástrojov a postupov. Dôležité je brať do úvahy nízku úroveň účasti týchto mladých na akýchkoľvek formách spoločenského života. Ako ukážeme v ďalších kapitolách tejto štúdie úspešné opatrenia boli často „deagregované“ na úroveň jednotlivých podskupín NEET, aby takto čo najpresnejšie zodpovedali individuálnym potrebám a individuálnej situácii jednotlivých ohrozených mladých ľudí.

Hrozba dlhodobej nezamestnanosti pri strate práce je u mladých väčšia, než u ľudí nad 30 rokov, pretože zväčša ešte nemajú dostatočne vžitú pracovnú návyky a zručnosti. Výskumy ukazujú, že ich to znevýhodňuje platovo aj vo vyššom veku. To môže viesť k ich budúcim nižším penziám a hrozbe chudoby v starobe, najmä v prípade odkázanosti na pomoc (z dôvodu zlého zdravotného stavu). Obzvlášť vážna je táto hrozba v krajinách, akou je Slovensko, kde významnú časť penzií tvorí čisto zásluhový pilier (u nás tzv. dôchodkové a doplnkové dôchodkové sporenie, čiže II. a III. pilier) a častejšie, či dlhšie obdobia bez práce, ako aj následné nízke mzdy majú fatálny dopad na výšku starobného dôchodku. Osobitne berúc do úvahy demografický vývoj.

Dlhodobo až 80% neaktívnych mladých ľudí uvádza ako dôvod ich (nedostatočné) vzdelanie. Naproti tomu 2% z nich sa cíti byť na prácu pripravené, ale ani si ju len nehľadajú, pretože neveria, že nejaká je „k dispozícii“. Preto si treba uvedomiť, že počet neaktívnych mladých je vyšší, než je počet registrovaných mladých uchádzačov o zamestnanie. Zaujímavým zistením je, že v krajinách s vysokou mierou nezamestnanosti je aj vysoká miera mladých živnostníkov bez práce, avšak počas krízy v niektorých krajinách narástol počet mladých živnostníkov

a medzi tieto krajiny sa radí aj Slovensko⁹. Podľa našich zistení k tomu jednoznačne prispela politika služieb zamestnanosti, ktoré zatriktívili finančnú podporu pre uchádzačov o zamestnanie, ktorí si založili živnosť. A sú to práve mladí ľudia, kto je aj v čase ekonomickej neistoty ochotný ísť do rizika spojeného s (živnostenským) podnikaním¹⁰.

Mimoriadne diskutovanou otázkou je vplyv zamestnania na skrátenej pracovný úväzok na zamestnanosť mladých ľudí. Niektoré zistenia totiž poukazujú na fakt, že takáto práca u mladých je niekedy „dočasná“ príliš dlhá, čo im znižuje príjmy, zvyšuje riziko straty práce a znemožňuje založiť si rodinu. V Európskej únii je pritom práca na skrátenej úväzok pomerne častý jav, pretože veľa mladých začína pracovať už počas (vysokoškolského) štúdia, avšak zároveň relatívne často takúto formu zamestnávania využívajú zamestnávateľia vo vzťahu k čerstvým absolventom v prvých rokoch ich pracovnej kariéry. Usilujú sa tak znižovať neistotu pri zamestnávaní mladých (bez pracovných návykov a zručností, ako aj praktických skúseností), čo dokazuje aj fakt, že zatiaľ čo v roku 2002 pracovalo na skrátenej úväzky 21,5% mladých (do 29 rokov), v roku 2011 (čiže v čase opatrného a neistého obnovovania ekonomického rastu) ich bolo takmer 30%. Vysoký podiel (až 70%) vykazuje Holandsko, o čosi nižšie Dánsko, Švédsko a Írsko. Slovensko sa v tomto ohľade spolu s Bulharskom, Českom a Maďarskom zaraďuje na opačný koniec európskeho poradia.

Podobne nejednoznačne hodnotia odborníci aj prácu mladých na dobu určitú. Takéto pracovné zmluvy môžu na jednej strane predstavovať užitočný nástroj na rýchly prechod zo školy do zamestnania, pretože znižuje náklady pri ukončení pracovného pomeru, čo zvyšuje atraktivitu u zamestnávateľov. Osobitne sa to môže prejavovať v ekonomicky neistom období. Na druhej strane existuje nemalo štúdií, podľa ktorých práca na dobu určitú predstavuje pre mladých riziko „pasce“, z ktorej sa môžu až príliš dlho dostávať do zamestnania na dobu neurčitú¹¹. Práve takto zamestnaných (obzvlášť mladých) ľudí totiž v čase krízy prepúšťajú firmy ako prvých (ako sme už uviedli vyššie, je to pre ne lacnejšie). Európske štatistiky¹² ukazujú, že podiel mladých zamestnaných na dobu určitú rástol vždy v čase, keď sa ekonomike darilo, pričom vyše 50% podiel (z mladých v práci) predstavoval v Slovinsku,

⁹ NEETs, young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe, Eurofound, 2012

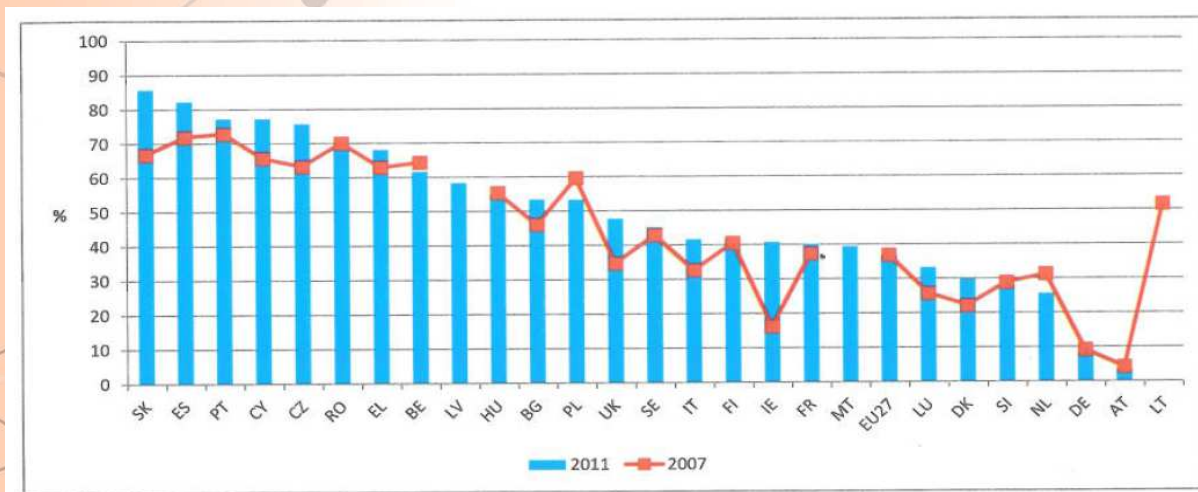
¹⁰ Čo, samozrejme, môže vyplývať aj z nedostatočného poznania tohto rizika a vidiny rýchleho prístupu k úvodnému kapitálu. V každom prípade sa ukazuje, že mnohí si živnosti udržali, nepochybne aj vďaka rýchlemu nástupu ekonomického oživenia kombinovanému s obavou firiem zamestnávať, preto radšej uprednostňovali služby živnostníkov, hoci – s najväčšou pravdepodobnosťou – často porušujú § 1 ods. 3 Zákonníka práce, čo však práve mladým ľuďom prekáža výrazne menej (ak vôbec), než starším pracujúcim.

¹¹ Global employment trends for youth, International Labour Organization, Geneva, 2012; O'Higgins, N., The impact of the economic and financial crisis on youth employment: Measures for labour market recovery in the European Union, Canada and the United States, ILO Youth Employment Programme, Geneva, 2010

¹² Údaje zverejnené Eurofoundom

Poľsku a Španielsku. A údaje za uplynulých 6 rokov naznačujú, že (nepochybne aj vďaka podporným programom EK a národných vlád) v pokrízovom období zamestnávateľia neraz uprednostňovali mladých na dobu určitú ako náhradu za v čase krízy prepustených starších zamestnancov. Ako ukazuje nasledujúci graf, Slovensko s ďalšími, krízou vážne zasiahnutými krajinami viedlo v pokrízovom období rebríčok členských krajín EÚ, v ktorých mladí ľudia pracovali na dobu určitú, pretože zamestnanie na dobu neurčitú si nedokázali nájsť.

graf č. 3: Podiel mladých pracujúcich na dobu určitú, pretože nemôžu získať prácu na dobu neurčitú, porovnanie rokov 2007 a 2011 (zdroj: Eurostat)

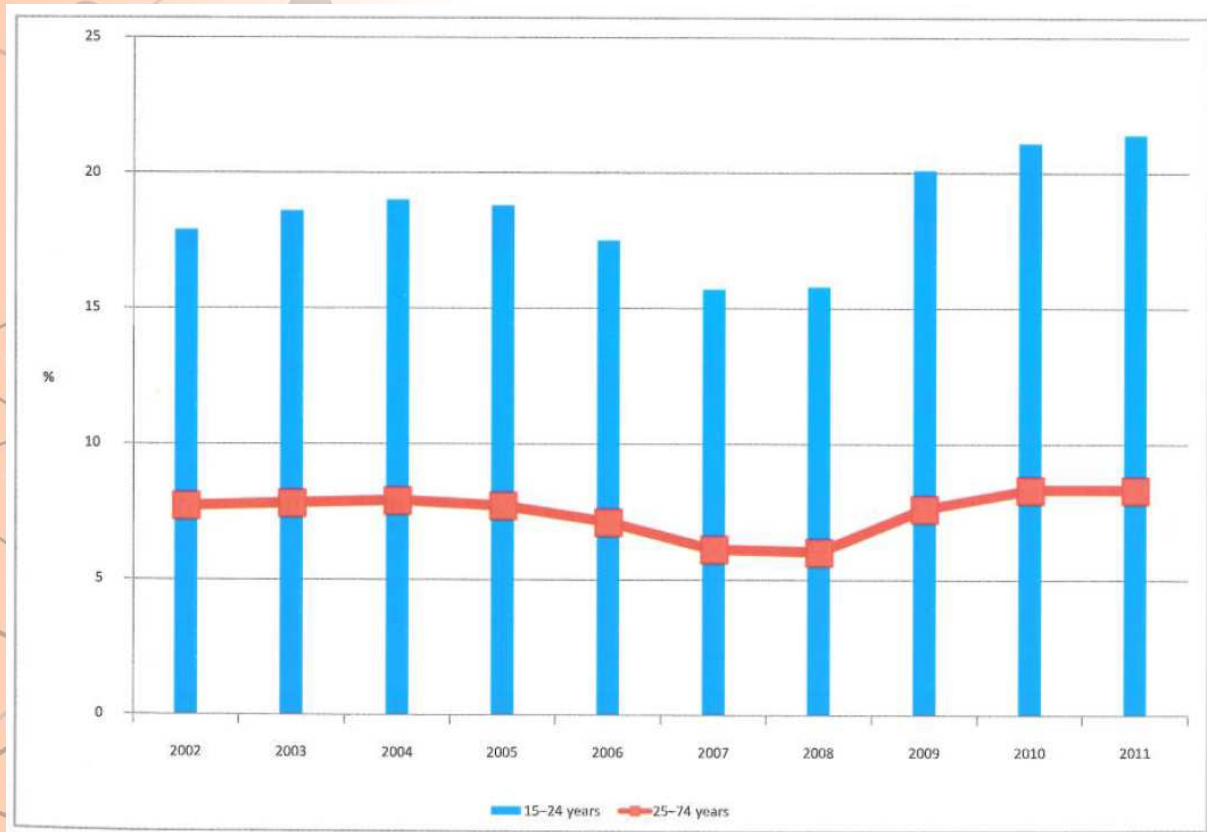

Je však možné, že ak v budúcnosti budeme chcieť úspešne integrovať na pracovný trh všetkých mladých ľudí, bude si to vyžadovať úplne nové prístupy, ktoré na jednej strane poskytnú istú mieru istoty a sociálneho pokroku vo vyššom veku, ale zároveň umožnia dostatočnú mieru flexibility najmä v období, kým si mladí ľudia nezaložia rodinu. Pri analyzovaní rôznych stránok pracovného života mladých ľudí sa totiž ukazujú veľké variácie, ako mladí riadia svoj pracovný život. Napríklad v Japonsku sa chcú dnes mladí ľudia venovať oveľa širšej palete aktivít, než ich rodičia, ktorí zvyčajne trávili čas len v práci a (v oveľa menšej miere) v rodine. V Austrálii sú zasa mladí ľudia ochotní obetovať niektoré ochranné prvky pracovného práva (dovolenka, platená práceneschopnosť) v prospech vyšších zárobkov, pričom je opäť dôležité zabrániť, aby takto vznikali tzv. prekérne formy práce.

2. Mladí ľudia ako prvé obeť hospodárskej krízy

V Európskej únii žije vyše 512 miliónov ľudí a hospodárska kríza v rokoch 2008 a 2009 zasiahla všetky jej členské štáty a dotkla sa všetkých vekových skupín¹³. Je pochopiteľné, že v krízovom období rástla aj miera nezamestnanosti starších ľudí a zároveň platí, že miera nezamestnanosti ľudí vo veku nad 24 rokov bola aj v dobrých ekonomických časoch vždy nižšia, než nezamestnanosť mladých do 24 rokov.

graf č. 4: Vývoj miera nezamestnanosti mladých a ľudí vo veku od 25 rokov v Európskej únii, porovnanie rokov 2002 až 2011 (zdroj: Eurostat)

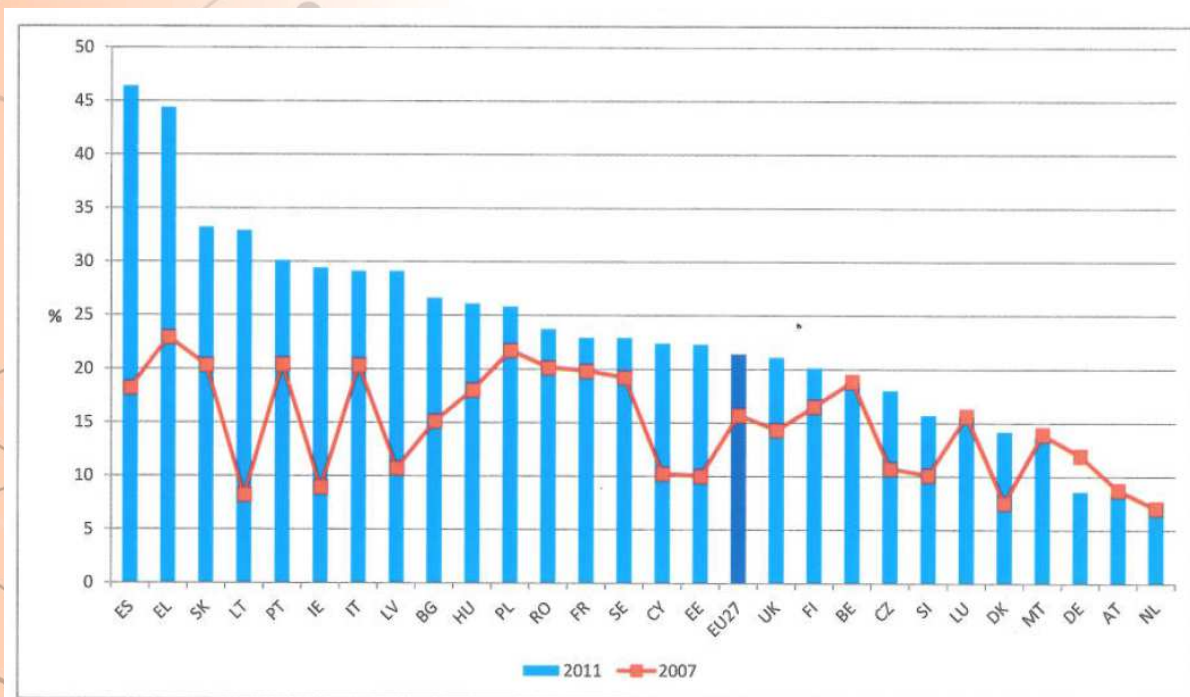
Avšak v dôsledku krízy vyrástla miera nezamestnanosti na dramaticky vysoké podiely (vyše 20% v priemere v EÚ). V Európe žije zhruba 95 miliónov mladých vo veku 15 – 29 rokov¹⁴. V roku 2011 ich bolo zamestnaných iba 33,6% (takmer 20 miliónov, o 3,5 mil. menej, ako

¹³ Máme na mysli vekové skupiny, ktoré sú produktívnom veku.

¹⁴ Vyše 60 miliónov vo veku 15 – 24 rokov a vyše 34 miliónov vo veku 25 – 29 rokov.

pred 4 rokmi), najmenej, odkedy tento údaj Eurostat sleduje. Naopak nezamestnanosť mladých dosiahla 5,5 miliónov (o 1,5 mil. viac ako v roku 2007) alebo 22,4 %. Ešte väčším spoločenským a politickým rizikom bol nárast miery nezamestnanosti mladých vo viacerých členských krajinách nad 30%, ba dokonca v Španielsku a Grécku až nad 40%! Tento fakt vnímali ako vážny problém nielen v dotknutých krajinách, ale aj v ostatných členských štátoch EÚ, pretože reálnou bola jednak hrozba veľkej migračnej vlny¹⁵, ale tiež antidemokratickej radikalizácie veľkých mas mladých ľudí¹⁶.

graf č. 5: Miera nezamestnanosti mladých (15 – 24 rokov) v čl. štátoch EÚ, porovnanie rokov 2007 a 2011 (zdroj: Eurostat)

Aj toto boli dôvody, prečo sa Európska komisia a Európska rada rozhodli pre systematické opatrenia voči skupine Európanov, pre ktorú sme začali používať anglickú skratku NEET – čiže not in employment, education or training (ani v zamestnaní, ani vo vzdelávacom procese, ani v praktickom zručaní sa). Inými slovami, skratka NEET označuje zo spoločenského hľadiska úplne neaktívnych a nezapojených ľudí. Na základe diskusií v orgánoch Európskej únie zareagovala Komisia iniciatívou Mládež v pohybe (Youth on the Move), ktorú označila za

¹⁵ Európska únia zaručuje voľný pohyb osôb a v tom čase už neexistovali žiadne prekážky ani voči novým členským krajinám, pričom práve mladí ľudia sú z hľadiska mobility za prácou oveľa flexibilnejší než starší ľudia.

¹⁶ Historické skúsenosti (napr. zo začiatku 30. rokov minulého storočia) ukazujú, že to sú práve mladí ľudia, ktorí sú oveľa náchylnejší vidieť východisko zo zlej ekonomickej a sociálnej situácii v demokratických krajinách v antidemokratických politických silách. Navyše vzhľadom na faktickú neexistenciu hraníc v EÚ a nové komunikačné technológie je riziko rozšírenia takejto radikalizácie naprieč Európou oveľa väčšie než v minulosti.

jednu z vlajkových lodí stratégie Európa 2020¹⁷ a v roku 2011 predstavila program Príležitosti pre mladých (Youth Opportunities Initiative)¹⁸, ktorý ponúkal sadu nástrojov a aktivít, ktoré mali aj s finančnou podporou EÚ realizovať jednotlivé členské štáty. Povinnosť členských štátov a európskych orgánov urýchlene znížiť dramaticky vysokú nezamestnanosť mladých ľudí zdôraznila Komisia taktiež v Oznámení Komisie Európskemu parlamentu, rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov **Smerom k oživeniu hospodárstva sprevádzanému tvorbou veľkého počtu pracovných miest** (Commissions Employment Package „Towards a job-rich recovery)¹⁹.

Týmito dokumentmi sa dostala problematika NEET do centra politickej pozornosti v Európskej únii. Cieľom iniciatívy Mládež v pohybe bolo „uvoľniť potenciál všetkých mladých ľudí“ zameraním sa na skupinu NEET. Za kľúčovú označuje nevyhnutnosť urýchlene znížiť počet NEET v Európe buď ich návratom do vzdelávacieho systému (ak je potrebné zvýšiť, doplniť či zmeniť ich kvalifikáciu), alebo pomoc pri vstupe na trh práce. Osobitná pozornosť sa má venovať zdravotne znevýhodneným NEET. A po prvýkrát v tomto dokumente Komisia zavádza NEET ako indikátor „pre systematické monitorovanie situácie mladých ľudí, ktorí nepracujú, nevzdelávajú sa a neabsolvujú praktickú prípravu a tréning na základe porovnateľných údajov v rámci EU, ako nástroj podpory nastavenia politik a vzájomnej výmeny skúseností v tejto oblasti“.

Dňa 27. apríla 2010 navrhla Komisia Európskej rade prijať Rozhodnutie o pokynoch pre politiky zamestnanosti členských štátov²⁰, ktorými sa mali zamerať viac na riešenie problematiky NEET: „Členské štáty v spolupráci so sociálnymi partnermi, by mali vytvoriť schémy na pomoc čerstvým absolventom, aby si našli prvé zamestnanie, prípadne pokračovali vo vzdelávaní, alebo praktickej príprave, vrátane učňovskej praxe a intervenovali urýchlene, keď sa mladý človek stane nezamestnaným“. Rozhodnutie zároveň zavádza NEET ako jeden z kľúčových indikátorov (popri miere zamestnanosti a nezamestnanosti) pre sledovanie nezamestnanosti a sociálnej situácie mladých v rámci hodnotenia pokroku pri napínaní cieľov stratégie Európa 2020.

V tomto rámci zohrala osobitnú úlohu rezolúcia Európskeho parlamentu z roku 2010, v ktorej parlament požiadal Európsku komisiu, aby už existujúce či pripravované opatrenia doplnila schémou, ktorá by garantovala mladým NEET v členských krajinách nejakú formu

¹⁷ <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/vto/policy/youth-move>

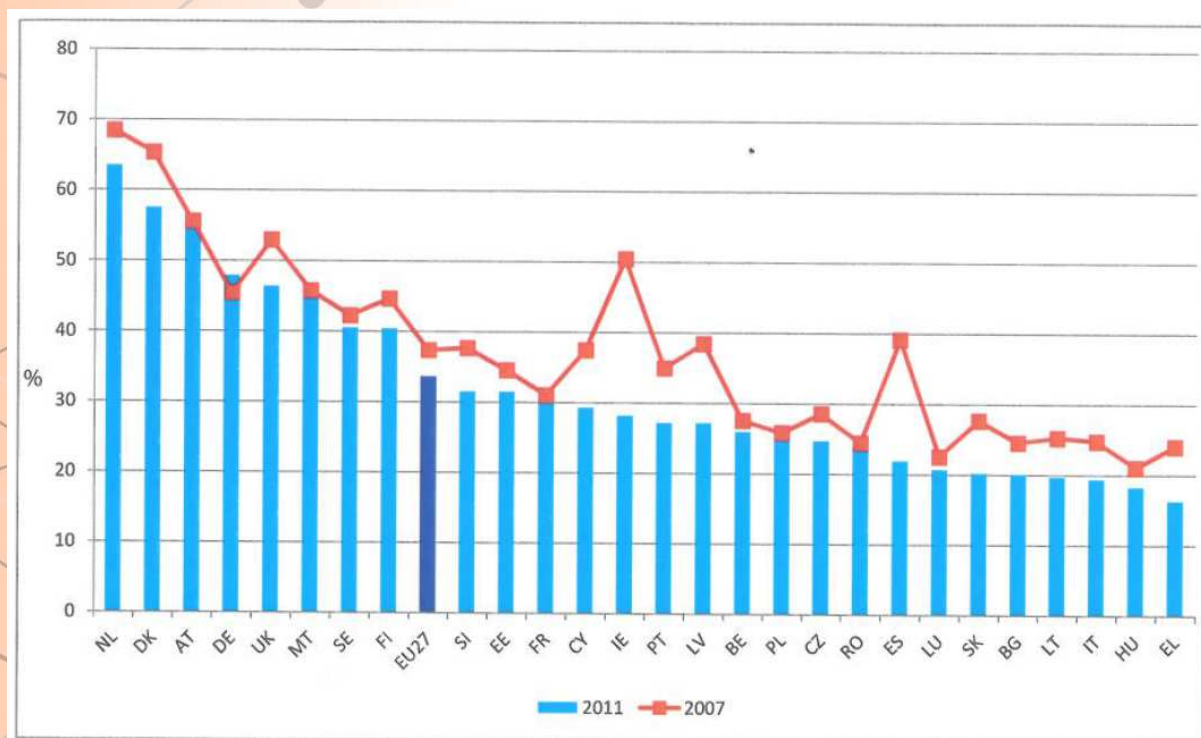
¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52011DC0933>, pozri tiež stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/youth-opportunities-initiative>

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52012DC0173>

²⁰ <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/Brochure%20Integrated%20Guidelines.pdf>

pomoci. Tak vznikla Záruka pre mladých (Youth Guarantee), ktorej podstatou bol záväzok všetkých členských krajín EÚ vytvoriť systém, ktorý bude garantovať mladým NEET do 25 rokov veku poskytnutie jednej zo štyroch intervencií: (1) zamestnanie, (2) vzdelávanie, (3) učňovská príprava, (4) nácvik praktických pracovných zručností. A to do štyroch mesiacov od nadobudnutia tohto statusu. Záväzok prijali jednomyseľne členské štáty v podobe odporúčania Rady z 22. apríla 2013²¹.

graf. č. 6: Miera zamestnanosti mladých v členských štátoch EÚ, porovnanie rokov 2007 a 2011 (zdroj: Eurostat)

Keďže bolo zrejmé, že pre mnohé členské štáty pôjde o novinku v ich politikách zamestnanosti a vzdelávania, Komisia sa rozhodla podporiť realizáciu Záruky aj finančne. Navrhla prepojiť konkrétne opatrenia zo strany európskych inštitúcií a členských štátov EÚ, založených na partnerstvách štátnych orgánov a inštitúcií so sociálnymi partnermi a podnikateľským sektorom a financovať tieto opatrenia z národných zdrojov v kombinácii s osobitnou alokáciou finančných prostriedkov vyčlenených z Európskeho sociálneho fondu. Praktickým vyjadrením tejto filozofie bol návrh Európskej komisie, aby Rada EÚ súhlasila s doplnením viacročného finančného rámca na roky 2014 až 2020 o osobitný rozpočtový

²¹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32013H0426\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32013H0426(01))

balík s názvom Iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých (Youth Employment Initiative, YEI), čo rada schválila 8. februára 2013²².

Celkový rozpočet na YEI dosiahol 8,8 mld. € na obdobie rokov 2014 – 2020. Pôvodná suma schválená v roku 2013 predstavovala 6,4 mld. €, avšak v septembri 2016 na základe vyhodnotenia pokroku pri znižovaní miery nezamestnanosti mladých, ktorý Európska komisia zhodnotila ako neuspokojivý, navrhla Komisia zvýšiť túto sumu o ďalšie 2,4 mld. € na obdobie rokov 2017 – 2020. Tieto zdroje boli prerozdelené členským štátom podľa kritérií, ktoré zohľadňovali najmä úroveň miery nezamestnanosti mladých do 29 rokov. Okrem uvedených zdrojov vyčlenila Európska komisia na realizáciu Záruky pre mladých dodatočných 4,4 mld. €, ku ktorým museli členské štáty vyčleniť rovnakú sumu zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu určených pre danú krajinu²³.

V podmienkach Slovenskej republiky išlo nielen o zvýšenie alokácie z ESF na projekty realizované na národnej úrovni, ale aj o realokáciu nevyužitých finančných prostriedkov z operačného programu Vzdelávanie do operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia vo výške 70 mil. €²⁴. A dokument Smerom k obnove vytvárajúcej pracovné miesta avizoval, že riešenie problému NEET sa stane osobitnou investičnou prioritou pri využívaní prostriedkov Európskeho sociálneho fondu v programovacom období 2014 – 2020. V podmienkach Slovenskej republiky sa tento zámer formalizoval tak, že opatrenia v rámci Záruky pre mladých boli definované ako samostatná prioritná os OP Ľudské zdroje (OP ĽZ) s alokáciou 215 910 858 mil. €, čo predstavuje 8,81% z celkovej alokácie na OP ĽZ²⁵.

Všetky tieto návrhy, programy a iniciatívy predstavila Komisia v prvom polroku 2012. Do tohto obdobia spadá začiatok obnovovania ekonomického rastu po globálnej ekonomickej kríze v r. 2007 – 2009, pričom, hoci sa údaje dokazujúce koniec krízy objavili už v roku 2010, začínajúci sa hospodársky rast nevykazoval žiadny pozitívny dopad na zamestnanosť, a ak aj áno, údaje jednoznačne ukazovali, že nie na zamestnanosť najviac znevýhodnených skupín. Z nich sa pritom za najkritickejšiu začala považovať práve skupina mladých ľudí do 29 rokov predovšetkým na vzhľadom na svoju početnosť, ale tiež vzhľadom na fakt, že výskumy jednoznačne preukázali, že práve neaktívni mladí ľudia sú najviac náchylní upadať do

²² <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2037%202013%20INIT>

²³ V programovacom období 2021 – 2027 už nebude YEI rozpočtovaná ako samostatný program, ale Európska komisia ju navrhla začleniť do programu ESF+. Členské štáty s týmto návrhom súhlasili.

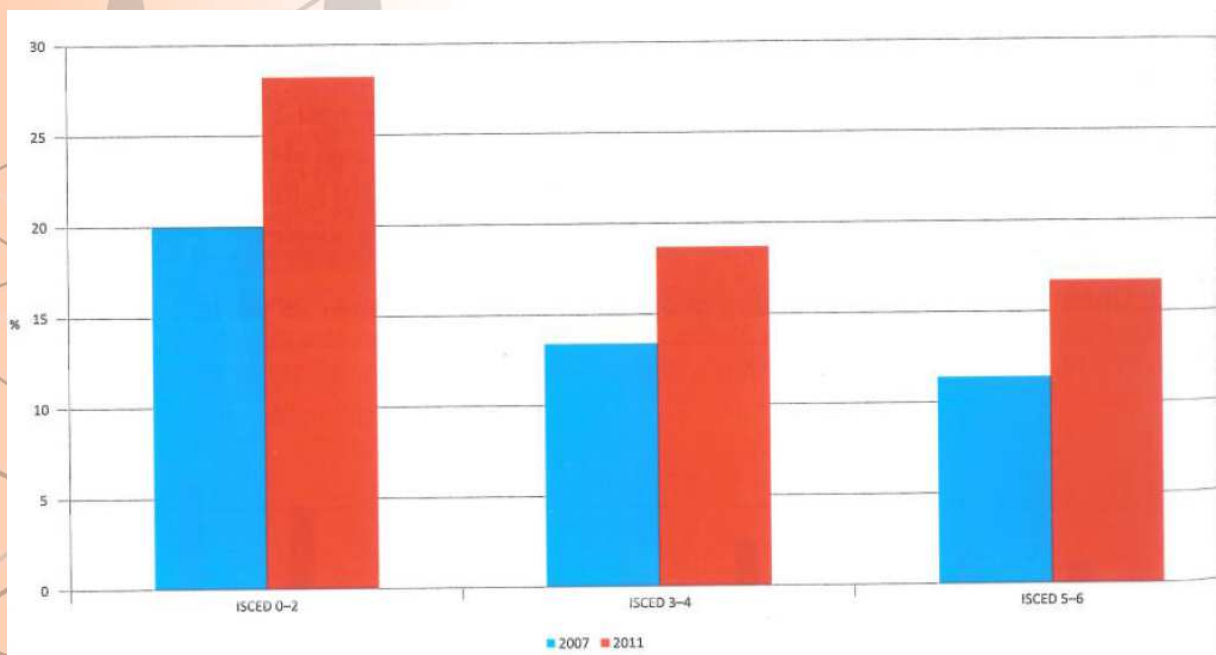
²⁴ Tzv. vonkajšia realokácia 70 000 000 EUR (59 500 000 EUR za prostriedky EÚ a 10 500 000 EUR za prostriedky SR) z OP Vzdelávanie (MŠVVaŠ SR) do opatrenia 1.1 záväzku roku 2012 - schválená EK v septembri 2012

²⁵ Opatrenia v rámci tejto prioritnej osi smerujú do jednej investičnej priority zameranej na podporu zvýšenia zamestnanosti a zamestnateľnosti mladých ľudí s využitím inovatívnych nástrojov ako stáže, praxe a tréningy. Alokácia na túto prioritnú os bol zvýšená o osobitný finančný balík vyčlenený z finančného nástroje EK Iniciatíva pre zamestnanosť mladých vo výške 72 175 259 €.

(spoločenskej) frustrácie a tak sa ľahko stávajú „korisťou“ extrémistických politikov²⁶. Zároveň platí, že nezamestnanosť v ranom (produktívnom) veku vedie rýchlejšie a „ľahšie“ k dlhodobej nezamestnanosti a úplnému spoločenskému vylúčeniu. Medzinárodná organizácia práce však zdôrazňuje, že úspešné riešenie tohto problému nie je len otázkou naplnenie očakávaní mladých po lepšom živote, ale tiež otázkou nevyhnutnosti posilňovať úroveň života v celej spoločnosti²⁷.

Vážnosť tejto spoločenskej (a politickej) hrozby dokazujú rozmery „neaktivity“ mladých ľudí. Podľa údajov Eurostatu bolo v roku 2011 neaktívnych (bez práce a nezapojených do vzdelávania) 7,5 mil. mladých vo veku od 15 do 24 rokov a 6,5 mil. mladých vo veku od 25 do 29 rokov. Zatiaľ čo v roku 2008 predstavoval podiel týchto dvoch skupín 11%, resp. 17%, v roku 2011 stúpol na 13%, resp. 20%.

graf č. 7: Miera nezamestnanosti mladých v EÚ podľa úrovne dosiahnutého vzdelania, porovnanie rokov 2007 a 2011 (zdroj: Eurostat)

Pozn.: ISCED je skratka pre medzinárodnú štandardizovanú klasifikáciu vzdelania (International Standard Classification of Education), ISCED 0 - 2 = základné (aj nedokončené)

²⁶ Všetky výskumy realizované v tejto oblasti potvrdili, že NEET prejavujú dramaticky nízky záujem o politické (spoločenské) záležitosti, politické a spoločenské angažovanie sa a predovšetkým dramaticky nízku mieru dôvery v tradičné demokratické inštitúcie a politické subjekty.

²⁷ Report V: The youth employment crisis: Time for action. Správa pre delegátov 101. medzinárodnej konferencie práce [splňajúca úlohu valného zhromaždenia MOP] na všeobecnú diskusiu, marec 2012

a neúplné stredné vzdelanie, ISCED 3 – 4 = úplné stredné a nadstavbové vzdelanie a ISCED 5 – 6 = vysokoškolské (všetky tri stupne) vzdelanie

Graf. č. 6 ukazuje, že nezamestnanosť je vyššia u mladých s nižším vzdelaním bez ohľadu na hospodársky cyklus, ale tiež je z neho evidentné, že nárast nezamestnanosti v čase krízy je u ľudí s nízkym vzdelaním výraznejší, než u ľudí s vyšším vzdelaním (miera nezamestnanosti 28,2% oproti 16,7%)²⁸. V Slovenskej republike (podobne ako napr. v Španielsku) presahovala v pokrízovom období nezamestnanosť mladých so základným a nižším stredným vzdelaním 50%²⁹!

Box 3 – Klastre NEET v EÚ

Experti Eurofoundu rozdelili členské krajiny EÚ do štyroch klastrov. V každom z nich je skupina krajín s podobnou detailnejšou charakteristikou NEET³⁰.

Klaster č. 1

Tvoria ho Dánsko, Fínsko, Holandsko, Luxembursko, Nemecko, Švédsko a Veľká Británia. Ide o mix krajín implementujúcich tzv. flexikuritu³¹, neoliberálny sociálno-ekonomický prístup a systém duálneho vzdelávania. S výnimkou V. Británie tieto krajiny charakterizuje nízka miera NEET. Podiel žien na NEET je pod európskym priemerom. Väčšina NEET už má pracovné skúsenosti a podiel NEET s nízkym stupňom dosiahnutého vzdelania je vyšší, než je európsky priemer.

Klaster č. 2

Tvoria ho Grécko, Malta a Taliansko z juhu Európy a Bulharsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko a Slovensko zo strednej a východnej. Väčšina NEET v týchto krajinách je úplne neaktívna. Tieto krajiny patri k tým, ktoré majú najvyššiu mieru NEET v EÚ a vyšší podiel žien, než je

²⁸ Napriek tomuto konštatovaniu v niektorých krajinách bola miera nezamestnanosti mladých s vysokoškolským vzdelaním po kríze mimoriadne vysoká: Grécko (48,6%), Španielsko (35%), Rumunsko (29,4%), Portugalsko (29%), Taliansko (27%) – údaje Eurostatu, in NEETs, young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe, Eurofound, 2012

²⁹ Bol to vyše trojnásobok podielu v takých krajinách ako sú Holandsko, Nemecko či Rakúsko, čo však súvisí so všeobecne vysokou mierou nezamestnanosti ľudí s nízkym vzdelaním v porovnaní s mnohými inými členskými krajinami EÚ.

³⁰ NEETs, young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe, Eurofound, 2012

³¹ Je to model sociálneho štátu založený na silnej intervencii štátu v prípade straty zamestnania a zároveň flexibilných podmienok zamestnávania. Typický severský model (ako prvý ho predstavil sociálnodemokratický premiér Dánska Poul Nyrup Rasmussen začiatkom 90. rokov 20. storočia) ponúka zamestnávateľov dostatok flexibility pri prepúšťaní, zároveň od nich vyžaduje vysoké dane a účasť na nákladoch. Pojem spája anglické výrazy flexibility a security (flexibilita a istota).

európsky priemer. Veľký podiel NEET má nízku úroveň vzdelania, avšak výrazne nad európskym priemerom je aj podiel NEET s vysokoškolským vzdelaním. Aj tieto charakteristiky poukazujú na silné prepojenie problému s NEET so štrukturálnymi zmenami v hospodárstve, resp. s vážnymi problémami pri prechode zo vzdelávania na trh práce. Je preto zjavné, že v týchto krajinách ide o nedobrovoľných NEET, ktorí sa stretávajú s vážnymi prekážkami.

Klaster č. 3

Tvoria ho Estónsko, Írsko, Litva, Lotyšsko, Portugalsko a Španielsko. Ide o krajiny, ktoré boli najťažšie (s výnimkou Grécka) zasiahnuté hospodárskou krízou, v dôsledku ktorej sa nezamestnanosť mladých zdvoj- a strojnásobila. Väčšinu NEET tvoria nezamestnaní. Miera NEET v týchto krajinách je vo všeobecnosti vyššia, než je priemer EÚ. Vyšší je podiel NEET s predchádzajúcou pracovnou skúsenosťou, ale aj spoločensky vylúčených mladých pracujúcich. Nadpriemerný je aj podiel NEET s vysokoškolským vzdelaním. Väčšinou ide o mladých mužov.

Klaster č. 4

Tvoria ho Belgicko, Cyprus, Česká republika, Francúzsko a Slovinsko. V týchto krajinách je miera NEET mierne pod priemerom EÚ a z hľadiska pohlavia dominujú ženy. Väčšinou ide o nezamestnaných ľudí s predchádzajúcou pracovnou skúsenosťou (nad priemerom EÚ). Podiel spoločensky vylúčených pracujúcich je pod európskym priemerom a ukazuje sa, že miera NEET bola v posledných 10 rokoch najviac ovplyvnená hospodárskou krízou (a naopak pozitívne hospodárskym rastom).

3. Vplyv inštitucionálneho rámca

Najmä z predošlej kapitoly je zrejmé, že na rozsah i štruktúru NEET má vplyv viacero faktorov. Ide o celý komplex ekonomických, sociálnych a spoločenských faktorov, ktoré majú svoj štruktúrny, ako aj inštitucionálny rozmer. Predošlá kapitola zrozumiteľne a porozumiteľne ukazuje, že jedným z kľúčových faktorov ovplyvňujúcich rozsah NEET je makroekonomický vývoj, a to nielen v podobe hospodárskej krízy, ale aj schopnosti jednotlivých krajín vhodnou makroekonomickou politikou naštartovať opätovný hospodársky rast. Makroekonomický vývoj rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje vývoj (ne)zamestnanosti, ako sa ukázalo v európskych krajinách v rokoch 2008 a 2009. Avšak ani samotný vývoj hospodárstva (a to aj na mikro úrovni), najmä ten „pokrízový“, nemusí byť rozhodujúci pre riešenie problému NEET, resp. ani dobrý makro- i mikroekonomický vývoj samotný nemusí stačiť na (vy)riešenie tohto problému. Preto aj v predošlej kapitole uvádzané Oznámenie Komisie³² zdôrazňovalo už v samotnom názve potrebu naštartovania takého oživenia hospodárstva, ktoré bude sprevádzané „**tvorbou veľkého počtu pracovných miest**“. **Pripomíname, že Oznámenie bolo zverejnené na konci apríla 2012, kedy sa už jednoznačne ukázalo, že hospodárstvo európskych krajín sa z ekonomickej krízy spamätáva a obnovuje sa pomalý a opatrný hospodársky rast. Avšak v tej dobe SA tento rast ešte vôbec nezačal prejavovať na citelnej tvorbe nových pracovných miest, pričom rekordne vysoká nezamestnanosť (a to najmä rekordne vysoká nezamestnanosť mladých ľudí) bola viditeľne najväčším spoločenským problémom.**

Positívny makroekonomický vývoj si teda vyžadoval kombináciu s ďalšími faktormi, aby sa pozitívne prejavil aj na riešení problému NEET. Ide o inštitucionálne faktory, teda realizáciu vybraných politík štátu. Z týchto možno za najdôležitejšie považovať najmä inštitúcie realizujúce koordináciu, reguláciu a riadenie trhu práce a inštitúcie realizujúce štátnu politiku v oblasti vzdelávania (a to tak formálneho, ako aj neformálne, a tak školského, ako aj celoživotného). V tretej kapitole sa zameriame detailnejšie práve na vplyv tohto inštitucionálneho rámca na riešenie rozsah a štruktúru NEET. V neskorších kapitolách ukážeme vplyv inštitucionálneho rámca na konkrétne opatrenia štátov pri riešení problému NEET a zastúpenie a úlohu jednotlivých inštitúcií na trhu práce a v oblasti vzdelávania pri nastavení a realizácii jednotlivých opatrení. Osobitne sa zameriame na túto stránku opatrní

³² Oznámení Komisie Európskemu parlamentu, rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov **Smerom k oživeniu hospodárstva sprevádzanému tvorbou veľkého počtu pracovných miest** (Commission's Employment Package „Towards a job-rich recovery“)

v podmienkach Slovenskej republiky. Upozorňujeme na to z tohto dôvodu, že práve vhodné nastavenie inštitucionálneho rámca kombináciou pôsobnosti inštitúcií na trhu práce a v oblasti vzdelávania je charakteristickou črtou úspešných opatrení pri riešení problému NEET a naopak, nevhodné nastavenie, zanedbávajúce vyváženú kombináciu – čo je, ako to ukážeme, do istej miere aj príklad Slovenska – neumožňuje dosiahnuť maximálne využitie spoločenského potenciálu mladých ľudí zo skupiny NEET.

3.1 Inštitúcie trhu práce

Odborníci považujú viacero inštitúcií trhu práce za kľúčové pre úspešnú integráciu znevýhodnených skupín. V prípade integrácie mladých ľudí sa zvyčajne za jednu z rozhodujúcich považuje regulácia ochrany pracovného miesta³³. Zároveň však množstvo štúdií z celého sveta ukazuje, že vplyv regulácie ochrany pracovného miesta je nejednoznačný³⁴. Na jednej strane niektorí autori argumentujú, že striktná ochrana mladých ľudí pred prepustením, ako aj uplatňovanie rovnakých pravidiel pre ich odmeňovanie, prípadne ďalšie pracovné podmienky, ako u starších zamestnancov, odrádza zamestnávateľov zamestnávať mladých ľudí (najmä pokiaľ ide o čerstvých absolventov), pretože náklady spojené s takýmto zamestnávaním³⁵ nie sú vyvážené produktivitou práce. Na druhej strane sú k dispozícii empirické analýzy, ktoré dokazujú, že neexistujú významné preukázané zistenia, ktoré by takéto obavy potvrdzovali, resp. ich zamestnávateľia dokážu významne znižovať doplnkovými opatreniami pri zamestnávaní mladých. V tejto súvislosti sa spomínajú najmä opatrenia realizované v spolupráci, či s finančnou podporou štátu, ako je napr. dotovanie časti nákladov na pracovnú silu počas limitovaného obdobia po nástupe do práce, coaching, mentoring, sprevádzanie a pod³⁶. Niektoré autori v súvislosti s reguláciou ochrany pracovného miesta zdôrazňujú potrebu rozlišovať takúto ochranu v prípade zamestnania na dobu neurčitú a na dobu určitú, pretože v každom z týchto prístupov regulácia ochrany pracovného miesta má rozdielny vplyv na úspešnú zamestnanosť mladých³⁷.

³³ Ochrana pracovného miesta zahŕňa pravidlá pre prijatie zamestnanca do pracovného pomeru a pre prepustenie zamestnanca z neho.

³⁴ OECD Employment Outlook 2012, OECD, Paríž, 2012, Noeke, C., The consequences of employment protection legislation for the youth labour market, MZES Working paper No. 144, MZES, Mannheim, 2011, Global employment trends for youth 2013 – A generation at risk, International Labour Organization, Geneva, 2013 etc.

³⁵ Okrem priamych nákladov na zamestnávanie mladého zamestnanca zamestnávateľia často upozorňujú na ďalšie riziká, ktoré znevýhodňujú zamestnávanie mladých ľudí, napríklad vyššia fluktuácia, nižšia lojalita voči firme a pod.

³⁶ Práve takéto opatrenia sa uplatňujú, alebo dočasne uplatňovali v Slovenskej republike – bližšie v kapitole....

³⁷ Baranowska, A., Gebel, M., The determinants of youth temporary employment in the enlarged Europe: Do labour market institutions matter?, European Societies, č. 12, str. 367 – 90, 2010, Noeke, C., The consequences

Pričom väčšina autorov sa zhoduje, že zamestnanie na dobu určitú – aj z dôvodu, že znižuje náklady na skončenie pracovného pomeru – pomáha pracovnej integrácii mladých ľudí. Práve preto, že odborníci väčšinou zamestnávajú čerstvých absolventov štúdia (či odbornej prípravy na trh práce) považujú (prvé) zamestnanie na dobu určitú za dobrý integračný nástroj, vyžaduje si jeho používanie prísnu reguláciu, aby sa nestalo nástrojom prekarizácie práce pre mladých ľudí³⁸.

Analytici Eurofoundu napríklad tvrdia, že na jednej strane platí, že čím prísnejšia je regulácia ochrany pracovného miesta pri pracovnom pomere na dobu určitú, tým viac sa zvyšuje pravdepodobnosť výskytu a početného stavu NEET, naopak, prísna ochrana pracovného miesta pri zamestnávaní na dobu neurčitú nevykazuje negatívne dopady na zamestnanosť mladých³⁹. Zároveň podľa ich modelových prepočtov na základe robustného údajového základu platí, že zníženie regulácie ochrany pracovných miest na dobu určitú pomáha znižovať NEET v krajine⁴⁰.

Inou, veľmi dôležitou, inštitúciou pracovného trhu je minimálna mzda. Viaceré štúdie OECD⁴¹, ktoré vyrátili tvrdenia o identifikovateľnom negatívnom vplyve minimálnej mzdy na zamestnanosť zároveň poukazujú na to, že na zamestnávajúce mladých ľudí môže mať vysoká minimálna mzda negatívne dopady, najmä ak jej výška (a z nej vyplývajúca celková cena práce) nezodpovedá produktivite práce mladého človeka. Preto sa v odbornej literatúre už dlhú dobu najčastejšie objavuje odporúčanie, aby sa na mladých zamestnancov nevzťahovala regulácia v podobe minimálnej mzdy, alebo aby sa vzťahovala len obmedzene (v podobe nižšej, než všeobecne uplatniteľnej minimálnej mzdy)⁴². Pre úspešné uplatnenia tohto

of employment protection legislation for the youth labour market, MZES Working paper No. 144, MZES, Mannheim, 2011

³⁸ Napr. obmedzenie trvania a reťazenia takýchto pracovných pomerov. V podmienkach Slovenskej republiky ide najmä o ustanovenia § 48: podľa ods. 2 „pracovný pomer na určitú dobu možno dohodnúť najdlhšie na dva roky. Pracovný pomer na určitú dobu možno predĺžiť alebo opätovne dohodnúť v rámci dvoch rokov najviac dvakrát,“ a podľa ods. 3 „Opätovne dohodnutý pracovný pomer na určitú dobu je pracovný pomer, ktorý má vzniknúť pred uplynutím šiestich mesiacov po skončení predchádzajúceho pracovného pomeru na určitú dobu medzi tými istými účastníkmi.“ Obmedzenie reťazenia je povolené iba vo výnimočných prípadoch (§ 48, ods. 4 a 6 Zákonníka práce). Zároveň podľa § 48 ods. 7 „zamestnanca v pracovnom pomere na určitú dobu nemožno zvýhodniť alebo obmedziť, ak ide o pracovné podmienky a podmienky zamestnávania podľa tohto zákona a o pracovné podmienky súvisiace s bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci podľa osobitného predpisu, v porovnaní s porovnateľným zamestnancom.“

³⁹ NEETs, young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe, Eurofound, 2012

⁴⁰ Väčšiu pozornosť si však vyžaduje také nastavenie pravidiel, ktoré neznevýhodňuje mladých, ktorí v úvode svojej pracovnej kariéry začínajú v zamestnaní (zamestnaniach) na dobu určitú, v neskoršom veku.

⁴¹ OECD sa vplyvu minimálnej mzdy na zamestnanosť venovala v posledných desiatich rokoch opakovane vo svojom každoročnom výhľade OECD Employment Outlook.

⁴² V praxi skutočne viaceré členské krajiny OECD, ale aj mimo nej, uplatňuje rozdielnú reguláciu výšky minimálnej mzdy pre mladých ľudí, pričom ako limit využívajú buď vek zamestnanca, alebo obdobie po

„nástroja“ je dôležité pri jeho nastavení, ako aj implementácii aktívne spolupracovať so zástupcami odborov, najmä pokiaľ ide o vyjednávanie výšky a podmienok uplatňovania minimálnej mzdy. To sa však netýka len všeobecne uplatniteľnej minimálnej mzdy, ale najmä mzdových nárokov vyplývajúcich z kolektívnych zmlúv (tak na podnikovej, ako aj na národnej úrovni). Domnievame sa, že odbory môžu – tak, ako to platí vo všeobecnosti vo vzťahu ku všetkým zamestnancom – vhodne „odkomunikovať“ rozdielne platové podmienky pre mladých zamestnancov, zároveň môžu byť tak „strážcom“ pri uplatňovaní integračných opatrení vo vzťahu k mladým zamestnancom (napr. mentoring, coaching tak, aby v čo najkratšom možnom čase viedli k plnej integrácii, teda aj k plnej výkonnosti mladého zamestnanca), aby platové znevýhodnenie trvalo len po nevyhnutne krátku dobu, ako aj garantom nárastu mzdy po uplynutí „integračnej doby“. Pod „dozorom“ odborov môžu byť mzdové opatrenia na integráciu mladých zamestnancov akceptované z ich strany, ako aj zo strany ostatných zamestnancov, zamestnávateľ bude nútený implementovať efektívne integračné postupy a tak sa dosiahne vysoká efektivita pri integrácii mladých ľudí na trh práce.

Napokon musíme v tejto podkapitole obrátiť pozornosť ešte na jeden inštitút pracovného trhu, ktorý má (resp. pri správnom nastavení a implementácii môže mať) bez akýchkoľvek pochybností minimálne rovnaký kľúčový vplyv na integráciu mladých ľudí na trh práce, ako predošlé dva uvádzané. Ide o aktívnu politiku (štátu) na trhu práce (AFTP) a jej nástroje. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že v odbornej verejnosti neexistujú pochybnosti o tom, že výška výdavkov na aktívnu politiku (štátu) na trhu práce má nesmierny vplyv na úspešnosť integrácie mladých ľudí na trh práce a teda aj na úroveň NEET v krajine. V tejto súvislosti sa síce v odbornej literatúre objavujú isté spochybnenia tohto tvrdenia, avšak primárne smerujú k zdôrazneniu dôležitosti správneho výberu nástrojov, nie k samej podstate úlohy a vplyvu AFTP na zamestnanosť mladých a riešenie problému NEET. Aj modelovanie expertov Eurofoundu ukázalo, že vyššie výdavky na AFTP znižujú mieru NEET v krajine. Tento vplyv prevažuje dokonca aj v prípade, že sa v modeli zmenia niektoré špecifické faktory a podmienky na trhu práce.

skončení štúdia, resp. sústavnej prípravy na povolanie. Pozri tiež Kramer, T., Líška, P., Ondruš, B., Štefánková, I., Minimálna mzda – empirické zistenia kontra ideologické mýty, IA MPSVR, Bratislava, 2017.

Zaujímavosťou je, že experti Eurofoundu nedokážu tieto zistenia – negatívny vplyv minimálnej mzdy na zamestnávanie mladých ľudí - potvrdiť v prípade európskych krajín, ktoré nemajú jednotne stanovenú národnú minimálnu mzdu. Je možné, že v prípade Rakúska hrá kľúčovú úlohu kvalitná príprava študentov v systéme tzv. duálneho vzdelávania, v rámci ktorého získajú študenti praktické skúsenosti na pracoviskách, čo môže odstraňovať ich nevýhodu v podobe nižšej produktivity práce. V prípade severských krajín (Dánsko, Fínsko a Švédsko) zase môžu pozitívnu rolu zohrávať silné aktivačné opatrenia zamerané špecificky na mladých ľudí pri ich prechode zo systému odbornej prípravy na povolanie na pracovný trh.

3.2 Inštitúcie vzdelávania a prípravy na povolanie

Predovšetkým v kapitolách, v ktorých budeme popisovať úspešné modely riešenia problému NEET v jednotlivých členských štátoch Európskej únie, resp. v Slovenskej republike, budeme osobitnú pozornosť venovať inštitúciám vzdelávania a prípravy na povolanie (na trh práce)⁴³. Hoci to nespochybňuje dôležitosť a vplyv inštitúcií trhu práce, práve praktické riešenia problému NEET v úspešných krajinách dokazujú, že inštitúcie trhu práce nedokážu za žiadnych okolností „napraviť“ zlyhania systému vzdelávania a prípravy na povolanie. Preto aj v tomto teoretickom a metodologickom úvode musíme venovať týmto inštitúciám samostatnú podkapitolu, nech je aj iba veľmi krátka.

Bez akýchkoľvek pochybností to súvisí s tým, že vývoj trhu práce v Európskej únii je charakterizovaný nárastom počtu pracovných príležitostí, v ktorých sa vyžaduje vyššia kvalifikácia (vzdelanie). V druhej kapitole graf. č. 6 poukazuje na fakt, že v čase hospodárskej krízy rástol podiel mladých nezamestnaných s nízkym vzdelaním viac než dvakrát rýchlejšie, než podiel mladých bez práce s vysokoškolským stupňom vzdelania. Tri tabuľky na nasledujúcich troch stranách dokazujú, že výrazne rozdielne šance získať prácu v závislosti od stupňa dosiahnutého vzdelania pretrvávajú aj v pokrízovom období, ba ukazuje sa, že rozdiel v počte nezamestnaných mladých bez práce s nízkym (či žiadnym) vzdelaním a vysokoškolským vzdelaním sa (síce pomalým tempom) prehľbuje.

Vzdelanie preto predstavuje základný kľúč k úspešnej kariére na pracovnom trhu.

Bez zbytočných odkazov na konkrétnu odbornú literatúru, dnes v odbornej verejnosti nikto nespochybňuje fakt, že úspešné riešenia problému NEET sa začínajú v systéme vzdelávania a odbornej prípravy na povolanie. Pritom nesmierne dôležité je, ako majú štáty nastavené prepojenie tohto systému s trhom práce – v tomto prípade nejde len o prispôbenie samotného vzdelávania a odbornej prípravy potrebám zamestnávateľov z hľadiska štruktúry či kvality vzdelávacích programov, ale aj o systém prechodu zo vzdelávania na trh práce. Odborná literatúra, ktorá sa venovala tejto otázke opakovane potvrdzuje, že tam, kde dobre

⁴³ V tejto, ako aj ďalších častiach analýzy budeme používať uvedený pojem – pre jednoznačné porozumenie v kontexte Slovenskej republiky - v tom zmysle, že zahŕňa aj všetky mimoškolské vzdelávacie aktivity a zároveň aj také aktivity, ako je získavanie praktických pracovných zručností a skúseností (tréning, „učňovstvo“), pri ktorých zo sémantického hľadiska nemusí ísť len o vzdelávanie ako také (čiže teoretickú prípravu, získavanie vedomostí). Zároveň však do tohto pojmu zahŕňame „len“ aktivity, ktoré nie sú súčasťou aktívnych opatrení (štátu) na trhu práce (AOTP), čiže ich realizácia spadá do kompetencie rezortu školstva (vrátane celoživotného vzdelávania, čiže môže ísť aj o odbornú prípravu na konkrétne zamestnanie u konkrétneho zamestnávateľa, takže v tomto pojme vnímame slová povolanie a zamestnanie ako ekvivalenty) v podmienkach Slovenskej republiky.

funguje kombinácia teoretického vzdelávania a praktickej prípravy⁴⁴, tam je podiel NEET, ako aj miera nezamestnanosti mladých výrazne nižší.

tabuľka č. 1: Počet nezamestnaných vo veku od 15 do 24 rokov so základným (aj neukončeným) a neúplným stredným vzdelaním v čl. krajinách EÚ v rokoch 2009 – 2017 (zdroj: Eurostat)

TIME	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
GEO									
European Union - 28 countries	19,597.9	19,033.4	17,362.0	17,002.4	16,708.9	17,953.1 ^(b)	17,935.3	17,770.8	17,636.7
Euro area (19 countries)	13,061.3	12,909.4	11,376.7	11,233.6	11,111.9	12,532.5 ^(b)	12,640.1	12,540.7	12,494.5
Belgium	496.2	500.3	497.0 ^(b)	493.2	498.5	487.4 ^(b)	497.8	492.4	509.1 ^(b)
Bulgaria	450.5	368.4 ^(b)	344.2 ^(b)	314.8	300.5	289.2 ^(b)	293.3	289.5	278.1
Czechia	556.9	534.3	510.2 ^(b)	474.7	452.4	429.8 ^(b)	427.1	431.3	428.7
Denmark	159.2	188.1	192.8	204.4	222.5	223.3 ^(b)	220.3	209.0 ^(b)	204.7 ^(b)
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	3,234.8	3,060.3 ^(b)	1,602.1 ^(b)	1,634.7	1,577.7	2,968.0 ^(b)	3,038.6	2,990.5	2,952.0
Estonia	74.2	70.6	63.5	60.3	58.1	54.8 ^(b)	52.4	50.3	48.8
Ireland	170.8	185.3	184.9	184.6	189.1	196.6 ^(b)	201.1	192.6	199.1 ^(b)
Greece	435.6 ^(b)	434.0	437.3	425.3	416.5	396.4 ^(b)	400.3	390.2	394.4
Spain	1,290.3	1,284.0	1,277.3	1,298.9	1,293.0	1,304.2 ^(b)	1,265.3	1,274.6	1,293.0
France	2,469.3	2,494.2	2,513.2	2,482.1	2,420.4 ^(b)	2,528.6 ^(b)	2,611.9	2,601.7	2,630.1
Croatia	182.1	179.0 ^(b)	176.1	185.5	185.0	178.5 ^(b)	170.5	163.8	166.3
Italy	2,668.5	2,661.6	2,680.5	2,607.7	2,629.4	2,620.9 ^(b)	2,641.0	2,627.2	2,593.0
Cyprus	39.2 ^(b)	38.6	38.5	38.9	39.5	39.5 ^(b)	37.5	35.0	36.5
Latvia	129.5	120.1	113.8	93.7	86.7	81.4 ^(b)	76.6	74.2	75.4
Lithuania	217.4	210.8	191.5	180.6	168.2	159.2 ^(b)	154.2	142.2	130.8
Luxembourg	25.9 ^(b)	28.6	29.4	30.2	29.5	29.2 ^(b)	28.5 ^(b)	30.0	31.6
Hungary	551.1	546.4	548.7	524.5	497.8	469.1 ^(b)	449.6	443.9	433.3
Malta	7.3	8.6	10.1 ^(b)	10.2	10.5	10.7 ^(b)	9.8	8.5	8.4
Netherlands	392.7	399.2	394.9	379.6	389.3 ^(b)	409.1 ^(b)	394.1	395.0	382.8
Austria	273.7	278.0	266.8	264.2	268.9	223.3 ^(b)	224.3	228.2	235.3
Poland	2,181.0	2,057.2 ^(b)	2,000.1	1,909.9	1,850.8	1,783.1 ^(b)	1,747.7	1,669.5	1,619.9
Portugal	480.6	486.1	451.8 ^(b)	446.1	451.8	457.4 ^(b)	453.1	455.8	436.6
Romania	1,197.6	1,008.2 ^(b)	1,002.2	992.5	973.6	940.9 ^(b)	921.3	939.2	907.1
Slovenia	79.3	78.6	78.3	78.1	74.8	73.6 ^(b)	72.9	77.7	73.9
Slovakia	344.8	333.4	313.7 ^(b)	299.7	289.6	277.2 ^(b)	265.2	263.6	260.3
Finland	231.3	237.2	232.2	225.3	220.7	214.8 ^(b)	215.4	211.0	203.4
Sweden	425.1	426.9	415.1	412.1	390.4	369.8 ^(b)	362.3	366.5	372.5
United Kingdom	833.2	815.3 ^(b)	796.0 ^(b)	750.3	724.0	737.0 ^(b)	703.1	717.4	731.7

⁴⁴ Odborná literatúra používa v angličtine výraz „apprenticeship“, čo v doslovnom preklade znamená „učňovstvo“. My však tento výraz v slovenskom preklade používať nebudeme, nakoľko v podmienkach Slovenska by mohlo dôjsť k nedorozumeniu a nepochopeniu súvislostí pri používaní tohto výrazu. Vzhľadom na formálny vzdelávací systém ČSSR je u nás tento výraz spojený výlučne s formálnym „učňovským“ školstvom, čo však nie je obsahom anglického výrazu „apprenticeship“. Ide skôr o systém, v ktorom je dôraz kladený na praktickú prípravu najmä v prípade, že sú doň zaradení mladí ľudia, ktorí už získali nejakú úroveň teoretického vzdelania. Výraz „apprenticeship“ teda môže v podmienkach SR znamenať aj tzv. (formálne) duálne vzdelávanie, avšak okrem neho aj rôzne formy doplnenia vzdelania programom na získanie praktických pracovných zručností a skúseností v podmienkach reálnej podnikovej praxe.

tabuľka č. 2: Počet nezamestnaných vo veku od 15 do 24 rokov s úplným stredným a nadstavbovým vzdelaním v čl. krajinách EÚ v rokoch 2009 – 2017 (zdroj: Eurostat)

TIME	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
GEO									
European Union - 28 countries	11,538.1	11,520.1	11,533.9	11,488.3	11,546.2	11,613.1 ^(b)	11,428.9	11,317.8	11,166.9
Euro area (19 countries)	6,874.6	7,036.5	7,083.2	7,129.0	7,256.4	7,445.6 ^(b)	7,358.3	7,391.7	7,361.3
Belgium	331.0	328.8	341.2 ^(b)	337.7	333.5	355.6 ^(b)	345.3	357.0	327.8 ^(b)
Bulgaria	226.3	243.9 ^(b)	255.6 ^(b)	242.9	234.9	232.7 ^(b)	216.8	210.8	189.9
Czechia	323.5	331.5	324.8 ^(b)	308.3	296.9	281.8 ^(b)	256.1	230.2	220.1
Denmark	45.8	48.2	53.1	60.9	63.8	65.9 ^(b)	69.6	73.2 ^(b)	68.9 ^(b)
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	1,153.1	1,138.4 ^(b)	1,101.4 ^(b)	1,144.4	1,159.2	1,199.3 ^(b)	1,165.3	1,197.3	1,173.5
Estonia	34.8	35.3	35.3	31.6	31.5	29.6 ^(b)	24.6	21.1	18.3
Ireland	71.1	79.7	83.0	83.5	80.3	82.8 ^(b)	82.7	77.6	97.0 ^(b)
Greece	393.1 ^(b)	382.4	370.6	367.4	369.9	379.0 ^(b)	386.4	398.4	377.4
Spain	814.3	860.6	887.4	905.5	911.9	972.7 ^(b)	1,019.5	1,061.0	1,063.1
France	1,552.4	1,589.2	1,615.8	1,637.1	1,723.4 ^(b)	1,805.7 ^(b)	1,711.1	1,729.3	1,752.0
Croatia	144.5	142.8 ^(b)	154.3	154.5	147.5	135.9 ^(b)	138.5	118.6	119.7
Italy	1,454.2	1,517.8	1,549.1	1,538.5	1,591.8	1,565.8 ^(b)	1,584.6	1,539.0	1,563.4
Cyprus	18.3 ^(b)	19.7	21.6	22.7	22.0	19.6 ^(b)	20.6	21.9	21.1
Latvia	54.4	55.7	53.4	53.8	52.5	41.7 ^(b)	38.6	37.9	30.5
Lithuania	111.9	112.8	111.1	105.9	100.3	89.1 ^(b)	84.7	78.4	74.4
Luxembourg	10.5 ^(b)	11.6	13.1	12.5	12.4	11.9 ^(b)	11.2 ^(b)	11.4	11.2
Hungary	350.2	340.7	331.7	327.1	316.3	304.2 ^(b)	290.7	267.5	257.3
Malta	19.0	17.0	15.3 ^(b)	14.7	14.0	13.7 ^(b)	15.3	16.1	15.4
Netherlands	171.0	198.4	205.0	201.7	189.9 ^(b)	211.3 ^(b)	208.5	211.6	224.1
Austria	119.0	124.8	125.2	128.4	125.9	141.3 ^(b)	142.1	137.4	138.1
Poland	1,190.6	1,119.2 ^(b)	1,081.8	1,035.5	986.5	907.6 ^(b)	924.7	837.0	778.3
Portugal	219.6	229.2	232.0 ^(b)	230.5	229.8	224.3 ^(b)	233.4	233.4	237.0
Romania	895.0	681.7 ^(b)	667.6	642.6	610.9	590.6 ^(b)	552.8	588.5	560.4
Slovenia	65.6	63.4	64.4	65.4	64.0	60.5 ^(b)	52.6	50.2	42.1
Slovakia	197.8	185.7	175.6 ^(b)	165.3	159.4	156.5 ^(b)	151.8	130.8	115.2
Finland	83.6	85.7	82.5	82.4	84.9	85.1 ^(b)	79.8	82.0	79.5
Sweden	135.4	140.8	138.1	135.1	126.3	131.1 ^(b)	130.8	121.9	115.5
United Kingdom	1,352.2	1,434.8 ^(b)	1,443.7 ^(b)	1,452.5	1,506.7	1,517.5 ^(b)	1,490.5	1,478.4	1,495.4

tabuľka č. 3: Počet nezamestnaných vo veku od 15 do 24 rokov s vysokoškolským (všetky tri stupne) vzdelaním v čl. krajinách EÚ v rokoch 2009 – 2017 (zdroj: Eurostat)

TIME	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
GEO										
European Union - 28 countries	1,360.6	1,432.8	1,528.7	1,606.1	1,593.3	1,658.1 ^(b)	1,554.1	1,594.9	1,564.0	1,551.3
Euro area (19 countries)	1,010.5	1,010.2	1,039.9	1,097.0	1,067.6	1,107.5 ^(b)	1,054.7	1,119.1	1,112.9	1,115.9
Belgium	56.3	58.5	61.3 ^(b)	77.8	82.8	78.9 ^(b)	78.6	85.9	92.7 ^(b)	85.8
Bulgaria	6.0 ^(u)	7.6 ^(b)	7.8 ^(b)	9.0	9.5	13.9 ^(b)	11.3	13.1	10.4	9.6
Czechia	27.3	30.4	29.8 ^(b)	36.9	36.7	38.0 ^(b)	37.3	39.4	34.4	31.4
Denmark	3.1 ^(u)	3.9 ^(u)	3.6 ^(u)	4.6	5.7	4.9 ^(b)	6.2	6.0 ^(b)	7.1 ^(b)	6.4
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	37.7	43.6 ^(b)	51.3 ^(b)	64.4	64.8	65.9 ^(b)	70.0	82.9	90.9	84.8
Estonia	3.7	4.7	3.4	3.8	2.7	3.1 ^(b)	2.1 ^(u)	3.3	1.6 ^(u)	:(^{u)}
Ireland	11.0	13.2	11.1	11.3	10.2	12.0 ^(b)	13.5	11.4	11.9 ^(b)	11.6
Greece	10.8 ^(b)	9.3	8.0	8.1	8.6	10.4 ^(b)	9.3	11.1	14.1	14.8
Spain	187.9	200.0	206.2	197.9	192.7	163.4 ^(b)	169.3	184.4	162.2	178.5
France	477.8	444.6	440.6	460.0	413.1 ^(b)	418.9 ^(b)	364.7	371.8	358.7	356.4
Croatia	2.2 ^(u)	2.9 ^(bu)	5.4 ^(u)	5.0 ^(u)	7.4 ^(u)	12.3 ^(b)	13.6	14.9	13.0	15.3
Italy	131.9	122.8	132.0	135.1	147.6	166.0 ^(b)	156.4	166.7	183.1	189.3
Cyprus	2.9 ^(b)	3.6	3.5	3.2	3.4	3.3 ^(b)	2.9	2.9	3.6	3.2
Latvia	2.5 ^(u)	:(^{u)}	4.2	3.5	3.6	3.6 ^(b)	2.9	2.2	2.1	:(^{u)}
Lithuania	5.2 ^(u)	5.1 ^(u)	:(^{u)}	4.5 ^(u)	4.0 ^(u)	5.4 ^(b)	5.5	4.4	4.6	3.4 ^(u)
Luxembourg	1.5 ^(b)	1.3	1.8	1.6	2.9	2.5 ^(b)	1.9 ^(b)	3.0	2.5	2.4
Hungary	9.6	11.1	13.2	16.4	19.6	18.1 ^(b)	17.3	13.7	15.2	14.1
Malta	1.1	2.0	1.2 ^(b)	1.6	1.0	1.3 ^(b)	1.3	1.4	1.4	1.5
Netherlands	32.4	35.7	37.8	35.3	33.3 ^(b)	40.6 ^(b)	39.9	46.9	50.0	54.2
Austria	7.1	7.9	7.7	7.5	9.7	45.1 ^(b)	48.1	52.3	46.4	44.4
Poland	78.2	115.3 ^(b)	133.4	148.9	151.8	151.9 ^(b)	140.3	113.9	96.4	82.1
Portugal	21.2	24.3	24.2 ^(b)	34.7	41.5	42.1 ^(b)	46.1	44.8	47.6	43.0
Romania	26.1	35.0 ^(b)	45.4	53.2	54.1	62.3 ^(b)	29.7	31.0	27.2	27.2
Slovenia	0.8 ^(u)	2.1 ^(u)	3.0 ^(u)	3.1 ^(u)	5.0	4.8 ^(b)	6.3	5.4	4.1	4.1
Slovakia	16.8	27.8	36.6 ^(b)	41.2	38.8	36.7 ^(b)	33.0	35.5	32.4	33.4
Finland	:(^{u)}	:(^{u)}	:(^{u)}	2.7 ^(u)	:(^{u)}	3.5 ^(bu)	2.9 ^(u)	3.0 ^(u)	3.1 ^(u)	3.4 ^(u)
Sweden	27.1	25.9	26.9	34.5	36.8	34.0 ^(b)	36.8	36.2	35.3	34.1 ^(b)
United Kingdom	170.5	190.4 ^(b)	223.3 ^(b)	200.5	204.0	215.1 ^(b)	207.0	207.6	212.1	215.3

Dôvodom je fakt, že takáto forma prípravy na povolanie (trh práce) poskytuje absolventom nielen teoretické vedomosti a znalosti pre výkon práce, ale aj praktické zručnosti a pracovné skúsenosti.

V tejto súvislosti nejde len o to, že absolventi ovládajú praktické používanie postupov a technológií používaných pri výrobe či poskytovaní služby, a to práve tých, ktoré aktuálne firmy používajú. Rovnako dôležité je, že títo absolventi už poznajú aj fungovanie podniku, prepojenie jeho jednotlivých úsekov, majú pracovné návyky a zvyklosti⁴⁵, poznajú pracovné prostredie, takže ich prechod zo systému vzdelávania a odbornej prípravy do zamestnania je plynulý, zamestnávateľia ich nevnímajú ako záťaž, osobitnú starostlivosť im buď netreba venovať vôbec, alebo len veľmi krátku dobu⁴⁶, takže prakticky neexistujú bariéry pre ich okamžité zamestnanie⁴⁷. Absolventi týchto foriem vzdelávania a prípravy na prácu dokážu rýchlejšie stabilizovať svoju pracovnú kariéru, z čoho ťažia najmä neskôr v podobe vyššej stability zamestnania (práce) a vyšších zárobkov.

Napriek konštatovaniu vyššie musíme na záver tejto podkapitoly zdôrazniť, že – ako to ukáže prehľad úspešných riešení v niektorých európskych krajinách – je nesmierne dôležité, aby inštitúcie vzdelávania a (odbornej) prípravy na povolanie (prácu) boli čiastočne navzájom prepojené a aby sa dokázali vhodne dopĺňať. Vyplýva to z upozornenia v predošlej kapitole, že úspešné riešenia problému NEET stáli o. i. na princípe individuálneho prístupu, ktorý zohľadňuje konkrétne potreby konkrétnej osoby a preto v niektorých prípadoch je nevyhnutne nielen vhodne voliť medzi nástrojmi AOTP a vzdelávania (a odbornej prípravy na

⁴⁵ Naše dlhoročné praktické skúsenosti ukazujú, že zamestnávateľia v priemyselnej výrobe, stavebníctve a doprave považujú za veľkú bariéru pri zamestnávaní absolventov ich vzťah (či skôr „nevzťah“) k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci (BOZP). Tým, ktorí za sebou nemajú „duálne vzdelávanie“ trvá dlho, kým si jednak uvedomia dôležitosť dodržiavania pravidiel BOZP, a jednak začnú tieto pravidlá bezvýhradne dodržiavať. Pre zamestnávateľov je táto situácia veľmi priťažujúca tak pre zvýšené riziko pracovného úrazu či choroby z povolania (v zmysle ohrozenia mladého zamestnanca, jeho vyradenia z pracovnej činnosti), ako aj pre riziká postihov vyplývajúce z kontrolnej činnosti inšpekcie práce.

⁴⁶ Takže v relatívne veľmi krátkej dobe môžu takýto (mladí) zamestnanci dosiahnuť požadovanú produktivitu práce.

⁴⁷ Je dôležité tieto fakty vnímať nielen vo vzťahu k stredoškolským, ale aj vysokoškolským absolventom. Zdôrazňujeme to preto, lebo najmä v súvislosti s nástupom tzv. duálneho systému stredného školstva a odborného vzdelávania, je spoločnosť vnímaná k prepojeniu vzdelávania s potrebami zamestnancov vo vzťahu k stredným školám. Avšak rovnakú potrebu je možné pomenovať aj vo vzťahu k absolventom vysokých škôl, hoci vo verejnej mienke nerezonuje a jej nenaplnenie ohrozuje uplatniteľnosť absolventov vysokých škôl rovnako, ako je to v prípade absolventov stredoškolského štúdia. Faktom však zostáva, že spoločenská naliehavosť lepšieho prepojenia vysokého školstva s podnikovou praxou je znižovaná skutočnosťou, že absolventi vysokoškolského štúdia predstavujú mizivý podiel na mladých nezamestnaných a NEET, hoci často len za cenu toho, že pracujú na takých pracovných miestach, na ktorých sa vyžaduje nižšia úroveň dosiahnutého vzdelania (podľa analýz MPSVR SR z r. 2019 to platí o tretine absolventov vysokých škôl).

prácu), ale systém (opatrenia) musia umožňovať aj ich vhodnú kombináciu. Programy praktickej prípravy pritom musia byť nielen dostupné každému, u koho sa ukázu ako (potenciálne) efektívne a nápomocné, ale musia tiež svojou dĺžkou zodpovedať reálnej možnosti získať počas nich praktické zručnosti a pracovné skúsenosti. Napriek vyššej nákladovosti sú dostatočne dlhé programy praktickej prípravy výrazne efektívnejšie, než krátkodobé a vo väčšej miere vedú k získaniu pracovného miesta po ich absolvovaní. Zároveň je dôležité, aby existoval taký systém, ktorý zaručí, že tak z hľadiska dĺžky, ako aj z hľadiska obsahu tieto programy poskytujú príležitosť získať presne tie praktické zručnosti a pracovné skúsenosti, ktoré od absolventov zamestnávateľa očakávajú. Je preto potrebné zvážiť vhodnú podobu a mieru zapojenia samotných zamestnávateľov do prípravy, ako aj do realizácie programov praktickej prípravy. A rovnako je dôležité, aby tieto programy sprevádzalo poskytovanie dodatočných „služieb“ ich frekventantom (napr. poradenstvo, sprevádzanie, mentoring a pod.).

3.3. Makroštrukturálne vplyvy

Napriek očakávaniu, že vplyv vekových kohort na zamestnanosť mladých ľudí je nesporná, porovnanie rôznych štúdií, ktoré sa tejto problematike venovali v rôznom čase a v rôznych regiónoch neposkytuje jednoznačné potvrdenie tohto očakávania. OECD ponúka niekoľko takýchto analýz⁴⁸ s nejednoznačnými zisteniami. Nemožno teda jednoznačne potvrdiť, že veľký počet mladých ľudí vstupujúcich na pracovný trh zvyšuje konkurenciu medzi nimi a má, či môže mať za následok vyššiu mieru nezamestnanosti či spoločenského vylúčenia najmenej úspešných. Nepotvrďuje to ani skúsenosť zo Slovenskej republiky, hoci ju nemožno zovšeobecňovať vzhľadom na stály negatívny demografický vývoj u nás, ktorý najmä v kombinácii s pozitívnym ekonomickým vývojom vyvoláva dlhotrvajúci nedostatok mladých ľudí na pracovnom trhu, ktorý je v súčasnosti taký výrazný, že ani mierne zlepšenie vo vekových kohortách nespôsobujú napätie.

Odborná literatúra sa však v princípe zhoduje v tom, že na vývoj počtu mladých NEET jednoznačne má vplyv makroekonomický vývoj, čo napokon nie je prekvapujúce tvrdenie vzhľadom na skutočnosť, že makroekonomický vývoj ovplyvňuje trh práce v mnohých ohľadoch. Na základe výpočtov podľa údajov Eurostatu z r. 2012 analytici Eurofoundu napr. tvrdia, že podiel NEET sa zníži o 0,18 percenta, ak HDP rastie o jedno percento. To síce je na jednej strane istá pozitívna korelácia, avšak zároveň ukazuje, že je veľmi slabá a stimulácia rastu pracovných príležitostí v dôsledku hospodárskeho rastu je veľmi nízka. Z toho vyplýva

⁴⁸ Napr. Bassanini, A., Duval, R., Employment patterns in OECD Countries: Reassessing the role of policies and institutions, OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 35, OECD, 2006, Paris

záver, že štáty by sa nemali spoliehať, že len samotný pozitívny makroekonomický vývoj prispeje k zníženiu miery NEET. Je výrazne nedostatočný, a preto si vyžaduje dodatočné kroky v podobe cielených politických opatrení.

Naopak, relatívne silnú negatívnu koreláciu zistili medzi vývojom na pracovnom trhu a mierou NEET. Rast nezamestnanosti dospelých ľudí o jedno percento sa premietlo do rastu miery NEET o 0,7 až 0,83 percenta. Dá sa predpokladať, že podobne silná môže byť korelácia aj v opačnom smere vývoja nezamestnanosti dospelých, hoci opäť bez cielených opatrení na podporu mladých NEET nemusí dosahovať až takú intenzitu. V spojení týchto dvoch korelácií teda možno konštatovať, že štáty musia podporovať taký ekonomický rast, ktorý zároveň vedie k rastu tvorby pracovných miest – až to je kľúčová podmienka, ktorá sa môže prejavíť na znížení miery mladých NEET.

Zistenia a konštatovania v tejto kapitole ukazujú, že pre implementáciu úspešných opatrení na zníženie miery NEET sa musia štáty uistiť, že tieto opatrenia naplňajú holistický princíp a vhodným spôsobom kombinujú viaceré nástroje. Opatrenia, ktoré vychádzajú výlučne z nástrojov inštitúcií vzdelávania, alebo z nástrojov inštitúcií trhu práce, prípadne sú zamerané výlučne na zlepšovanie makroekonomického vývoja jednoducho nefungujú. Popis konkrétnych prístupov vo vybraných členských štátoch Európskej únie, ktorí nájdete v ďalšej časti tejto štúdie, dokazuje, že úspešné krajiny volili práve takýto holistický prístup.

Napríklad v oblasti vzdelávania sú mimoriadne úspešné programy založené na princípe tzv. duálneho vzdelávania a to nielen vo formálnom školskom systéme, ale aj v systéme vzdelávania nezamestnaných (rekvalifikácie), pretože poskytujú takú formu odbornej prípravy na výkon povolania, ktorá umožňuje hladký prechod zo vzdelávania na trh práce. Významné pozitívne prepojenie inštitúcií vzdelávacieho systému a trhu práce predstavuje poradenstvo pri profesijnej orientácii mladých ľudí (a to už na školách) založené na hodnotení uplatniteľnosti a prognózovaní vývoja na trhu práce, ktoré im poskytuje možnosť rozhodnúť sa podľa budúcich potrieb zamestnávateľov.

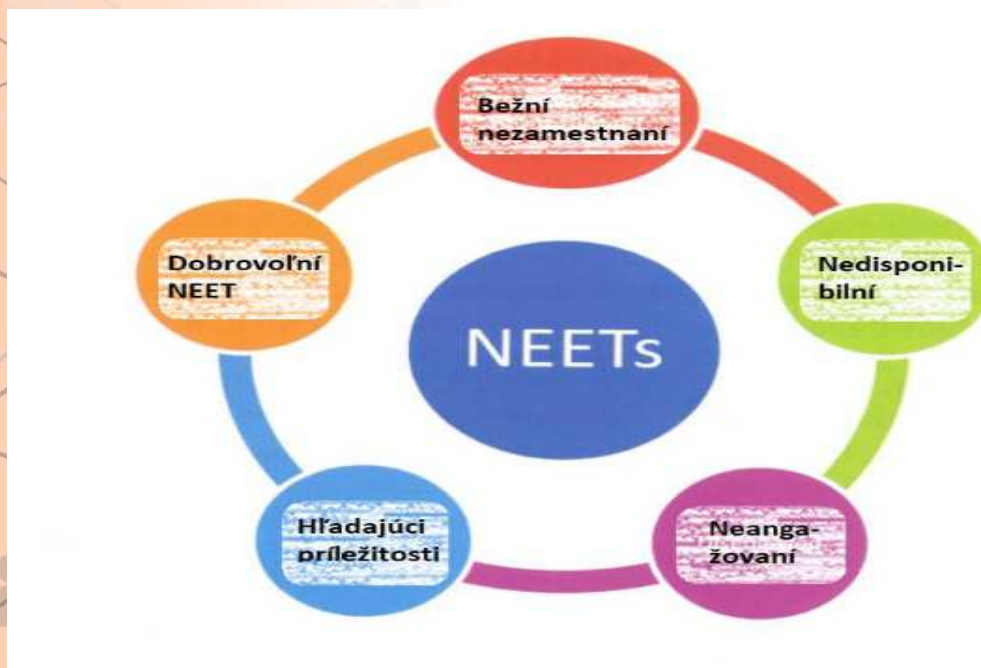
Dôležitou inštitúciou trhu práce je regulácia ceny práce (mzdové kolektívne vyjednávanie), preto je potrebné, aby súčasťou partnerstiev pri riešení problému NEET boli aj sociálni partneri. Tí musia zohrávať významnú úlohu aj pri nastavení takého systému, ktorý zabezpečí, že dočasná práca – ako nástroj pracovnej integrácie mladých ľudí – bude mať „pokračovanie“ v trvalých pracovných úväzkoch, a že nie je iba nástrojom zamestnávateľov na znižovanie nákladov na prácu bez dlhodobej pracovnej (kariérnej) perspektívy pre mladých ľudí.

4. Individuálne charakteristiky neaktívnych mladých (NEET)

Ak zdôrazňujeme ako veľmi dôležitý fakt, že najmä v prípade mladých ľudí, ktorí sú neaktívni viac ako rok – rok a pol, je kľúčovou podmienkou úspechu individualizovaný prístup, potom musíme vedieť, ako vlastne vyzerá „typický“ neaktívny mladý človek. Trochu paradoxne – ale naozaj len trochu – môžeme konštatovať, že „typický“ NEET vlastne neexistuje. Ako ukazuje hlbší pohľad na charakteristiku mladých neaktívnych ľudí v Európskej únii, možno ich síce rozdeliť do niekoľkých charakteristických skupín, ale tie sa medzi sebou pomerne výrazne líšia. Rozlišovacie faktory zahŕňajú napríklad spoločenský status, rodinné zázemie, vidiecke či mestské zázemie⁴⁹, vzdelanostná úroveň, zdravotný stav, menšinové či migračné pozadie a pod. Na základe týchto faktorov môžeme nielen charakterizovať mladých NEET, ale definovať niektoré typické riziká alebo znevýhodnenia, ktoré zvyšujú pravdepodobnosť, že sa mladý človek ocitne medzi neaktívnymi.

Pre lepšie pochopenie kontextu individuálnych charakteristík mladých NEET pripomenieme graficky spracované rozdelenie skupiny mladých NEET do piatich podskupín.

Graf č. 8: Podskupiny populácie mladých NEET

⁴⁹ V podmienkach Slovenskej republiky hrá prostredie pôvodu menšiu rolu, na Slovensku výrazne veľký rozdiel medzi vidiekom a mestom nie je, ale nepochybne veľkú úlohu hrá prostredie tzv. najmenej rozvinutých okresov podľa zák. č. 366/2016 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov

Ako sme uviedli v úvodnej kapitole tejto štúdie⁵⁰, prvé definície pojmu NEET sú staré niekoľko desaťročí a hoci mimoriadna pozornosť sa tomuto fenoménu venuje v Európskej únii najmä v posledných desiatich rokoch, počet analýz zameriavajúcich sa naň rástol najmä v posledných dvoch desaťročiach. To isté platí o analýzach, ktoré sa orientovali práve na problematiku individuálnych charakteristík mladých NEET a dnes je ich k dispozícii v Európskej únii relatívne veľké množstvo, v každom prípade dostatočné, aby z ich komparácie bolo možné vyvodzovať relevantné poznatky⁵¹.

4.1 Charakteristiky mladých NEET v európskom kontexte

Na základe zistení týchto analýz a ich porovnania možno určiť niektoré charakteristiky mladých NEET, ktoré sú v analýzach reprezentované natoľko, že nemožno pochybovať o ich relevancii. Ide najmä o (1) nízku úroveň dosiahnutého vzdelania, (2) tehotenstvo v tínedžerskom veku a „osamelé“ materstvo, resp. rodičovstvo⁵², (3) špeciálne vzdelávacie potreby a podmienené problémy v učení sa, (4) zdravotné problémy a mentálne choroby, vrátane dlhodobého alebo trvalého zdravotného znevýhodnenia, (5) účasť na kriminálnych aktivitách, (6) závislosti, najmä drogové (vrátane alkoholizmu) a hrácke, (7) nízka osobná motivácia a ašpirácia, vrátane nedostatku dôvery (v spoločenský systém), podliehanie fatalizmu a nízka sebadôvera. A u tých, ktorí sa stávajú NEET dobrovoľne je kľúčovým faktorom motivácia: najmä ak pochádzajú zo sociálne (a ekonomicky) silného rodinného prostredia uprednostňujú buď cestovanie a spoznávanie, nepravidelnú dobrovoľnícku činnosť alebo viac či menej formálne vzdelávanie podľa vlastného výberu (čiže bez odporúčania služieb zamestnanosti).

Pokiaľ ide o rodinné zázemie mladých NEET, to je najčastejšie charakterizované (1) ekonomickou (a sociálnou) depriváciou, (2) (najčastejšie dlhodobou) nezamestnanosťou rodičov, (3) veľkým počtom nezaopatrených členov rodiny (vr. starých, či z iného dôvodu odkázaných ľudí), (4) preplneným či inak chudobným bývaním. Samozrejme, v mnohých individuálnych prípadoch nie je možné jednoducho určiť splnenie len jednej z uvedených charakteristík, a ako potvrdzujú výskumy a pozorovania najčastejšie sa u mladých NEET vyskytuje viacero vyššie uvedených charakteristík zároveň. Preto nie je jednoduché (v

⁵⁰ Kapitola 1. Kto sú mladí NEET str.

⁵¹ Napr. Coles, B., Hutton, S., Bradshaw, J., Craig, G., Godfery, C., Johnson, J., Literature review of the costs of being not in education, employment or training at age 16 – 18, Research Report, 347, Department of Education and Skills, 2002, Nottingham, Cassen, R., Kingdon, G., Tackling low education achievement, Joseph Rowntree Foundation, 2007, York, Cusworth, L., Bradshaw, J., Coles, B., Keung, A., Chzhen, Y., Understanding risks of social exclusion across the life course: Youth and young adulthood, Social Exclusion Task Force, Cabinet Office, 2009, London, Stoneman, P., Thiel, D., NEET in Essex: A review of evidence, University of Essex, 2010, Colchester

⁵² Osamelé znamená, že dieťa vychováva len jeden rodič bez účasti druhého.

podstate je to nemožné) presne určiť váhu jednotlivých charakteristík a to aj v každom z individuálnych prípadov.

Definovaníu charakteristík európskych mladých NEET napomáha Štúdia o európskych hodnotách. Ide o širokospektrálny, medzinárodný a prierezový výskumný program o základných ľudských hodnotách, ktorý poskytuje hĺbkový pohľad do myslenia, preferencií, prístupov, hodnôt a názorov občanov 47 členských krajín EÚ a vybraných európskych regiónov⁵³. Vo všetkých členských krajinách je zdrojom informácií vyše 40-tisíc respondentov a pre potreby NEET pracuje Štúdia s mladými vo veku od 15 do 29 rokov.

Výsledky preukazujú vysokú úroveň konzistencie so všeobecnými, vyššie uvádzanými charakteristikami:

- ❖ U mladých ľudí, ktorí svoj zdravotný stav označujú za zlý alebo veľmi zlý, a ktorí vo väčšej miere trpia nejakou formou zdravotného znevýhodnenia je pravdepodobnosť, že sa stanú NEET o 40% vyššia, než u zdravých jednotlivcov.
- ❖ U mladých imigrantov, resp. u mladých, ktorých rodičia patria k imigrantom je pravdepodobnosť, že sa stanú NEET o 70% vyššia, než u ostatných.
- ❖ Mladí so základným stupňom vzdelania (alebo bez vzdelania) sú trojnásobne viac náchylní stať sa NEET, než mladí s vysokoškolským vzdelaním, a dvojnásobne viac, než mladí so stredoškolským vzdelaním.
- ❖ U mladých, ktorí žijú v odľahlých lokalitách (dedinách, osadách), resp. v malých sídlach (dediny) je 1,5-násobne vyššia pravdepodobnosť, že sa stanú NETT, než u mladých z miest (najmä väčších miest).
- ❖ Vyššia pravdepodobnosť stať sa NEET je aj u mladých z chudobných (nízkopříjmových) rodinných pomerov.
- ❖ U mladých, ktorých rodičia nepracujú sa pravdepodobnosť, že sa stanú NEET zvyšuje o 17%.
- ❖ U mladých, ktorých rodičia majú iba základné vzdelanie (alebo sú bez vzdelania) je 1,5-násobne väčšia pravdepodobnosť, že sa stanú NEET, než u mladých, ktorých rodičia majú aspoň stredoškolské vzdelanie a dvojnásobne väčšia, než u mladých, ktorých rodičia majú vysokoškolské vzdelanie.
- ❖ U mladých, ktorí pochádzajú z rozvedených rodín sa zvyšuje pravdepodobnosť, že sa stanú NEET o 30% oproti tým, ktorí takto znevýhodnení nie sú.

⁵³ Program riadi katedra sociológie univerzity v Tilburgu v Holandsku a je už roky využívaný ako zdroj empirických údajov pre veľké množstvo odborných publikácií a vedeckých štúdií,
<https://europeanvaluesstudy.eu/>

Dôležitosť vzdelania (medzi inými dôležitými faktormi) je v tejto súvislosti jasne viditeľná a identifikovateľná. Viacerí autori⁵⁴ uvádzajú, že priskorý vstup na trh práce (teda bez adekvátnej kvalifikácie) má dlhodobu nepriaznivý vplyv na výkonnosť mladého človeka na pracovnom trhu, a to tak pokiaľ ide o jeho schopnosť nájsť a dlhodobu si udržať prácu, ako aj pokiaľ ide o jeho budúce zárobky. Oba negatívne vplyvy sú vzájomne podmienené, pretože mladí ľudia, ktorí pracujú len krátko a ich obdobia práce sú často prerušované dlhými obdobiami nezamestnanosti, získavajú málo pracovných skúseností a zručností, čo sa potom prejavuje do ich nízkeho mzdového ohodnotenia. Takýto vývoj zvyčajne vedie k permanentne nižšiemu príjmu aj preto, lebo často nezamestnaný človek je ochotný pracovať aj za nižšiu mzdu, než by zodpovedala jeho schopnostiam, zručnostiam, znalostiam a skúsenostiam, najmä ak je životnými okolnosťami (napr. rodičovské povinnosti) nútený zarábať „za každú cenu“. Niektorí z vyššie spomínaných autorov napr. zistili, že u mladých NEET sa očakávaný zárobok vo veku 42 rokov znižuje o 12 – 15 percent, ak majú aspoň stredné vzdelanie a po skončení vzdelávania začali hneď pracovať, opakovaná nezamestnanosť v neskoršom období života znižuje ich očakávané príjmy o 8 – 10 percent.

To teda znamená, že na mladých NEET sa nemožno pozerať len ako na problém aktuálneho postavenia, ale ako na problém, ktorý implikuje množstvo znevýhodnení (a problémov) aj do budúcnosti. Osobitne to platí v dvoch prípadoch. Po prvé, v prípade, že mladý NEET sa stáva účastníkom kriminálnych činností, takáto životná skúsenosť vážne zvyšuje riziko asociálneho správania a postojov aj vo vyššom veku. Po druhé, status NEET u mladých žien (dievčat) zvyšuje pravdepodobnosť skorého materstva, teda materstva, na ktoré je žena (dievča) nepripravené úplne, alebo pripravené nedostatočne, čo výrazne zvyšuje riziko neschopnosti sa o dieťa adekvátne postarať a to vedie jednak k odobratiu dieťaťa do náhradnej starostlivosti, a jednak k poškodeniu rodičovských schopností tejto ženy (dievčaťa) do budúcnosti.

4.2 Charakteristiky mladých NEET na Slovensku

Za skupiny mladých ľudí, ktoré sú na Slovensku najviac zasiahnuté „sociálnym vylúčením“⁵⁵ považuje Správa o mládeži 2018⁵⁶:

- ❖ mládež z vylúčených (segregovaných alebo separovaných) rómskych komunít;

⁵⁴ napr. Gardecki, R., Neumark, D., Order from chaos? The effects of early labour market experiences on adult labour market outcomes, NBER Working Paper Series, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts, 1997, Artulampalam, W., Gregg, P., Gregory, M., Unemployment scarring, Economic Journal č. 111 (november), str. 577 – 584, 2001

⁵⁵ K faktu, že v tejto súvislosti Správa nepoužíva pojem NEET sa vyjadrujeme v záverečnej kapitole

⁵⁶ Správa o mládeži 2018, MŠVVŠ SR, Bratislava, 2018, https://www.minedu.sk/data/files/8035_som_2018.pdf

- ❖ mládež s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami;
- ❖ mládež zasiahnutá chudobou (v dôsledku vážnej choroby v rodine, ťažkej životnej situácie, nezamestnanosti rodičov) a mládež žijúca v dedičnej biede;
- ❖ mládež so vzdelanostnými prekážkami spôsobenými vývinovými poruchami učenia a nedokončeným základným vzdelaním;
- ❖ mládež v starostlivosti štátu žijúca mimo biologickej rodiny (reedukačné a resocializačné zariadenia, detské domovy,...);
- ❖ mládež vo výkone trestu a v zariadeniach pre mladistvých delikventov;
- ❖ mládež migrujúca z krajiny pôvodu v dôsledku vojny alebo diktatúry politického režimu;
- ❖ mládež bez domova.

Pri typológii mládeže bez domova Slovensko postupuje zisťovaním cez ETHOS typológiu (na európskej úrovni bola najmä v období 2002 -2009 vypracovaná pomerne obsiahla „definícia“ bezdomovectva známa ako typológia ETHOS, ktorá zachytáva viac ako 20 rôznych životných situácií, v ktorých možno hovoriť o bezdomovectve alebo vylúčení z bývania). Dôvodom vzniku typológie bolo úsilie o porovnávanie údajov o bezdomovectve na európskej úrovni. Jej prínos však spočíva aj v jednoznačnom poukázaní na skutočnosť, že osoby bez prístrešia ako najviac viditeľná skupina ľudí bez domova, ktorej sa tiež dostáva najväčšia pozornosť médií, predstavujú len špičku ľadovca oveľa závažnejšieho a rozsiahlejšieho fenoménu. V súčasnosti už existuje široký konsenzus v tom, že bezdomovectvo zahŕňa oveľa viac životných situácií ako prespávanie na ulici.

Za posledných päť rokov sa za najviac zraniteľné a vylúčené skupiny mládeže považujú skupiny mladých ľudí, ktorí žijú v segregovaných rómskych osadách vo východnej časti Slovenska. Sú oblasti, kde nežije žiadna majoritná populácia. Mládež z týchto komunít má niekoľkonásobne sťažený prístup k službám potrebným pre minimálnu kvalitu života nemá príležitosti integrovať sa do bežného spoločenského života. V dôsledku absencie kontaktu s majoritou sa vytvára silná komunikačná a izolačná bariéra, ktorá je silnou prekážkou v adaptácii mládeže vo vzdelávacom procese a možnosti využívania voľnočasových aktivít. Sekundárnym faktorom je následne nízky záujem o vlastný sebarozvoj a sebaopoznávanie, skúmanie vlastnej identity a potrieb pre svoj život. Na druhej strane sú však veľmi časté ohrozenia vo forme infekčných prenosných ochorení v dôsledku nedostatočnej hygieny. Do akej miery je to však zapríčinené sťaženým prístupom k službám alebo samostatnou nízkou mierou motivácie mladých ľudí k zmene nevieme s presnosťou určiť. Faktorom spôsobujúcim vylúčenie je vplyv silnej tradície postavenia mužov a žien v uzavretých, izolovaných a

„nelukratívnych“ komunitách⁵⁷ Dôsledkom je skoré uzatváranie partnerstiev, rodičovstvo a prehlbujúca sa dedičná bieda v dôsledku generačnej chudoby bez zaradenia sa do pracovného procesu. Nízku motiváciu prebrania osobnej zodpovednosti za ekonomickú stabilitu je možné pripisovať, okrem iného, najmä diskriminácii v prístupe k zamestnaniu a slabému porozumeniu špecifik vylúčených rómskych komunít zo strany úradov a samospráv. Nemenej závažnou prekážkou je nízka miera pripravenosti učiteľov na prácu s vylúčenými skupinami mládeže a absentujúce kvalitné poradenstvo kariérnych poradcov s orientáciou na poradenstvo pre mládež z komunít zasiahnutých viacnásobným vylúčením.

Špecifickou skupinou mladých ľudí ohrozených sociálnym vylúčením sú v podmienkach Slovenskej republiky tzv. mladí dospelí, čiže tí, ktorí pre dovŕšenie dospelosti odchádzajú z náhradnej inštitucionálnej starostlivosti⁵⁸. Vychádzajúc z údajov uvedených v Ročných výkazoch o poskytovaní starostlivosti a výchovy deťom v detskom domove a detskom domove pre maloletých bez sprievodu Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny možno konštatovať, že od roku 2010 je v detských domovoch každoročne ukončená starostlivosť viac ako 1000 deťom. K najčastejším dôvodom ukončenia poskytovania starostlivosti a výchovy deťom v detskom domove patrí práve plnoletosť. Ukončenie poskytovania starostlivosti a výchovy deťom v detskom domove z dôvodu plnoletosti, tvorí vyše tretinu zo všetkých ukončení poskytovania starostlivosti a výchovy deťom v detskom domove. Po skončení ústavnej starostlivosti nadobudnutím plnoletosti dieťaťa sa mladému dospelému poskytuje pri odchode z detského domova, jednorazový príspevok na uľahčenie jeho osamostatnenia sa. Odchod z detského domova ihneď ako je to možné (teda spravidla dovŕšením plnoletosti), je jedným z hlavných rizikových faktorov neuplatnenia sa v ďalšom živote. Predĺženie pobytu, postupný prechod, umiestnenie na skupinách pre mladých dospelých znižuje riziko neuplatnenia sa na trhu práce a celkovo zvyšuje lepšiu integráciu v ďalšom živote.

Ďalšou dôležitou skupinou mladých ľudí, u ktorých je zvýšené riziko, že sa stanú NEET sú mladí so sťaženou komunikáciou v dôsledku ťažkého sluchového postihnutia. Na Slovensku neexistujú oficiálne štatistiky o počte mládeže so sluchovým postihnutím vo veku 0-30 rokov. Existujú len kvalifikované odborné odhady, že ročne sa narodí približne 200 detí s ťažkými poruchami sluchu. Až 90% z nich sa narodí počujúcim rodičom. Ťažká porucha sluchu má dopad na komplexný osobnostný, vzdelanostný a sociálny rozvoj človeka, ktorý v dôsledku „nepočutia“ a slabej kompenzácie sluchu nie je schopný rozumieť hovoreného slovu a čítať s

⁵⁷ Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013, https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/atlas_rom-kom.pdf

⁵⁸ Do konca roka 2018 sa aj na Slovensku používal názov detský domov. Od 1. januára 2019 nadobudla úplnú účinnosť novela zákona č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, ktorá priniesla okrem iných zásadných zmien v systéme aj premenovanie doterajších detských domovov na centrá pre deti a rodiny.

porozumením. Preto je v oblasti zmyslového postihnutia sluchové postihnutie dôsledkom najväčšieho sociálneho vylúčenia. Absencia alebo slabé vybudovanie nejakého komunikačného kanála, nepripravenosť spoločnosti na prácu s nepočujúcim, nedostatok odborníkov na vzdelávacie potreby sluchovo postihnutých detí, absentujúca príprava a vzdelávanie tlmočníkov do posunkového jazyka má dopad na výšku vzdelanostnej úrovne mládeže so sluchovým postihnutím. V praxi ide o situáciu, kedy slovenský jazyk je pre nepočujúcich cudzím jazykom a nevedia sa ho naučiť cez počúvanie hovoreného slova. V rodinnom živote má sluchové postihnutie dopad najmä na počujúcich rodičov, ktorí nevedia nájsť možnosť, ako s dieťaťom komunikovať. Preto hovoríme o silno ohrozenej skupine mládeže, ktorá nedostatočnou kompenzáciou sluchu a nevybudovaným komunikačným kanálom stráca schopnosť rozumieť svetu, spoločnosti, aj vlastnej rodine. Vytvára sa tak určitá spoločenská a rodinná priepasť, ktorá výrazne negatívne ovplyvňuje kvalitu života sluchovo postihnutej mládeže a jej rodiny.

Napokon si na základe vyššie spomínanej Správy o mládeži 2018 všimnite v našej analýze ešte jednu výrazne ohrozenú skupinu mladých ľudí a to je sídlisková mládež. Skúsenosti organizácií pracujúcich s mladými ľuďmi poukazujú na to, že medzi mladými vyrastajúcimi v sídliskovom/mestskom prostredí je potrebná systematická práca. Pracovníci a pracovníčky s mládežou sa stretávajú s množstvom výziev, ktoré pomáhajú cieľovým skupinám zdolať a priamo tak zmierňujú alebo predchádzajú dôsledkom sociálneho vylúčenia. Jednotná definícia tejto cieľovej skupiny v súčasnosti neexistuje, ani analýzy, ktoré by identifikovali hlavné demografické a kvalitatívne charakteristiky uvedenej cieľovej skupiny. Pod pojmom „sídlisková mládež, sídliskové deti, deti ulice“ definuje Správa „deti a mládež, ktoré vyrastajú v prostredí s vysokou mierou zástavby tvorenej najmä panelovými domami“. Táto skutočnosť determinuje najmä spôsob využívania ich voľného času (po splnení školských či pracovných povinností), kedy pre obmedzený životný priestor (m² panelového bytu) vyhľadávajú príležitosti na sebarealizáciu a nadväzovanie kontaktov v krúžkoch, stretávaním sa na ihriskách, či lavičkách alebo trávením času v on-line priestore. Pracovníci a pracovníčky s mládežou majú skúsenosť, že zloženie mladých v týchto skupinách môže byť rozmanité. Rovnako rôznorodé sú okolnosti, ktoré vedú alebo by mohli viesť k sociálnemu vylúčeniu. Spoločným menovateľom je však skutočnosť, že nároky spojené s dospievaním sú vysoké a nie vždy ich dokážu mladí ľudia v kontexte ich života adekvátne zvládať. Témami rozhovorov, resp. okruhov pomoci a podpory bývajú potom (1) vzťahy s rodičmi a ďalšími dôležitými dospelými, (2) vzťahy s rovesníkmi a ľúbostné vzťahy, (3) nevládanie školských nárokov, (4) nenachádzanie životných perspektív, cieľov a vízií, (5) otázky identity. Mladí ľudia zo sídliska sa do ohrozenia sociálneho vylúčenia dostávajú najmä v prípadoch, že nemajú dostatočnú podpornú sieť mimo školy (rodičia, učitelia, kňaz, pracovníci s mládežou, sociálni pracovníci apod.), ktorá im dokáže v kľúčových momentoch poskytnúť dostatočnú podporu. Dôsledkom

sú patologické javy, počnúc záškoláctvom, cez vážnejšie prejavy ako užívanie drog, vyhľadávanie a začlenenie sa do skupín inklinujúcich k rasizmu a extrémizmu, až po samovražedné myšlienky alebo ich naplnenie.

5. Ekonomické náklady fenoménu NEET

Predošlú kapitolu sme zámerne ukončili dvoma príkladmi, ktoré už na prvý pohľad aj pre laika implikujú nielen spoločenské (nefinančné) náklady (alebo negatívne dopady), ale aj vyčísliteľné ekonomické náklady. Tak kriminálna činnosť, ako aj odobratie dieťaťa do náhradnej starostlivosti si od štátu vyžadujú financovanie následných činností (výkon trestu a náhrada škôd v prípade kriminálnej činnosti, zabezpečenie náhradnej starostlivosti v prípade odobratia dieťaťa). To však zďaleka nie sú jediné zjavné a dokázateľné ekonomické náklady, ktoré štáty (a spoločnosti) musia znášať kvôli existencii mladých NEET.

Byť NEET znamená nevyužívať svoj vlastný (pracovný) potenciál, talenty, zručnosti, čo neznamená len stratu príjmu (čiže individuálnu ekonomickú stratu), ale aj stratu pracovnej sily (čiže spoločenskú ekonomickú stratu). Výskumníci z britskej Univerzity v Yorku sa v dvoch na sebe nezávislých štúdiách⁵⁹ pokúsili vypočítať ekonomické náklady vyplývajúce zo statusu mladých NEET v Anglicku a Walese. Zamerali sa pritom na odhad nákladov (a strát) na mladých NEET v hypotetickej situácii v porovnaní s tým, keby NEET neboli. Do úvahy pritom brali jednak identifikovateľné náklady, a jednak identifikovateľné straty. Takže, na jednej strane náklady sociálneho systému a služieb zamestnanosti, na druhej strane straty z neplatených daní a odvodov na sociálne (a zdravotné) poistenie. Z časového hľadiska rozdelili ekonomické náklady na aktuálne, stredno- a dlhodobé.

Analytici Eurofoundu⁶⁰ konzervatívne odhadli ekonomické straty zo spoločenského a pracovného vylúčenia NEET v roku 2011 na 153 mld. €, čo predstavovalo 1,2% európskeho HDP, pričom v niektorých krajinách straty presiahli až 2% HDP⁶¹.

⁵⁹ Godfrey, C. a kol., Estimating the costs of being not in education, employment or training at age 16 – 18, Department of Education and Skills, Social Policy Research Unit, University of York, 2002, <https://www.york.ac.uk/inst/spru/pubs/pdf/RR347.pdf>, Coles, B. a kol., Estimating the life-time cost of NEET: 16 – 18 years olds not in education, Employment or Training, výskum pre Auditnú komisiu University of York, 2010

⁶⁰ European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Wyattville Road, Loughlinstown, Dublin 18, Ireland – agentúra EÚ zameriavajúca sa na analýzy a sledovanie v oblasti životných a pracovných podmienok obyvateľov EÚ

⁶¹ Bulharsko, Cyprus, Grécko, Maďarsko, Írsko, Lotyšsko, Poľsko, Taliansko

Štúdia Godfrey a kol. pracovala so skupinou 157-tisíc jednotlivcov, vychádzala z cien v r. 2000 a 2001 a pre budúce náklady ich indexovala na úrovni 6%. To viedlo autorov k záveru, že súhrnné ekonomické náklady⁶² na takúto skupinu NEET dosiahli pre rok 2002 7 mld. £ a ďalšie náklady financované z verejných zdrojov⁶³ počas života týchto ľudí presiahli 8 mld. £. Takže na jedného človeka to predstavuje 45-tisíc £ súhrnných nákladov a 52-tisíc £ ďalších verejných výdavkov. Aktuálne ekonomické náklady (prepočítané na rok 2002) predstavovali na osobu vo veku 16 až 18 rokov 5500 £ z verejných zdrojov a 5300 £ súhrnných nákladov. Na druhej z týchto prepočtov vychádza, že ak by sa teda podarilo vhodnými nástrojmi a opatreniami dostať na pracovný trh 10-tisíc z uvádzaných 157-tisíc mladých NEET, ročne by ušetrili 53 mil. £ v súhrnných nákladoch a 55 mil. £ vo verejných nákladoch, čo by v priebehu celého pracovného života predstavovalo ušetrené financie vo výške 450 mil. £, resp. 520 mil. £.

Britská organizácia The Princes Trust v roku 2007 odhadla, že týždenné náklady na mladých nezamestnaných v podobe ich finančnej podpory z verejných zdrojov stojí 20 mil. £ a strata z nerealizovanej produktivity práce predstavuje 70 mil. £ týždenne. Keď tento prieskum zopakovali v roku 2010 v kontexte ekonomickej krízy, ktorá sa mimoriadne dotkla najmä mladých ľudí, odhad verejných nákladov na podporu mladých nezamestnaných stúpol na 22 mil. £ a straty z nerealizovanej produktivity práce na 133 mil. £. Výskumné aktivity organizácie sa zamerali aj na straty a náklady z kriminálnej činnosti mladých NEET a po ich započítaní stúpili spoločenské ekonomické náklady na 1 mld. £ v roku 2007 a na 1,2 mld. £ v roku 2010. Navyše organizácia vo svojich prepočtoch odhadla aj straty vyplývajúce s nižšieho než možného vzdelania (dosiahnutej kvalifikácie), pričom pri každej osobe vychádzali tieto odhady z predpokladu, že takéto znevýhodnenie znamená stratu 10% príjmu počas pracovného života. Podľa týchto odhadov straty z nižšej produktivity vyplývajúcej z nižšieho dosiahnutého vzdelania predstavovali pre britskú ekonomiku 18 mld. £ v roku 2007 a 22 mld. £ v roku 2010.

5.2 Výpočet ekonomických nákladov na NEET v členských krajinách EÚ

Analytici experti Eurofoundu sa pokúsili vypočítať ekonomické náklady na mladých NEET naprieč Európskou úniou⁶⁴. Dostupnosť údajov významne ovplyvňuje čo zahŕňa a čo naopak

⁶² Ide o súčet individuálnych nákladov, nákladov rodiny, v ktorej takýto mladý NEET žije, ako aj potenciálnych strát z nezamestnanosti a nevyužitých príležitostí, bez priamych verejných finančných nákladov na sociálne dávky a služby zamestnanosti

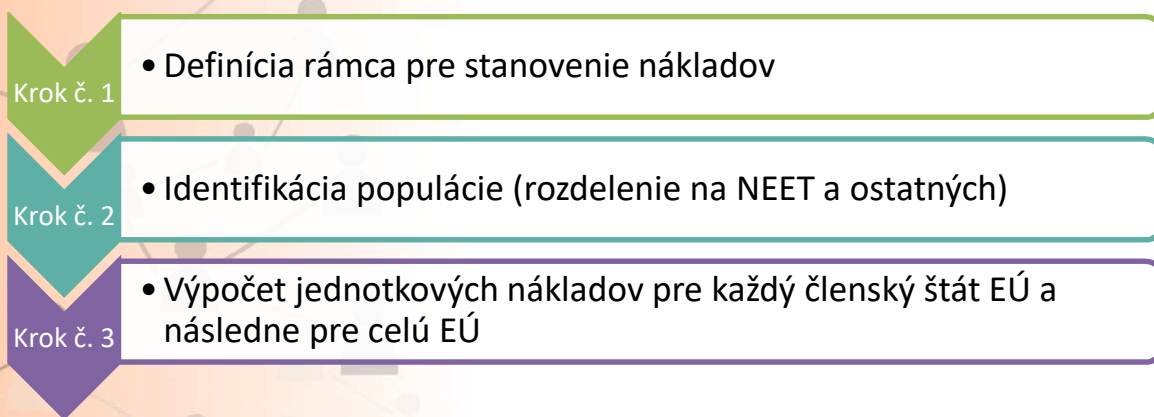
⁶³ Ide o priame výdavky verejných financií na sociálnu podporu a služby zamestnanosti

⁶⁴ NEETs, young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe, Eurofound, 2012

nezahŕňa takýto výpočet. Z tohto dôvodu je potrebné brať do úvahy, že všetky výpočty ekonomických nákladov na mladých NEET predstavujú skôr konzervatívne odhady, pretože nie je možné (z hľadiska dostupnosti údajov) zahrnúť skutočne všetky náklady a potenciálne straty do uvedených výpočtov.

Nasledujúci graf znázorňuje uplatnený metodologický prístup nižšie uvedenej kalkulácie nákladov na NEET.

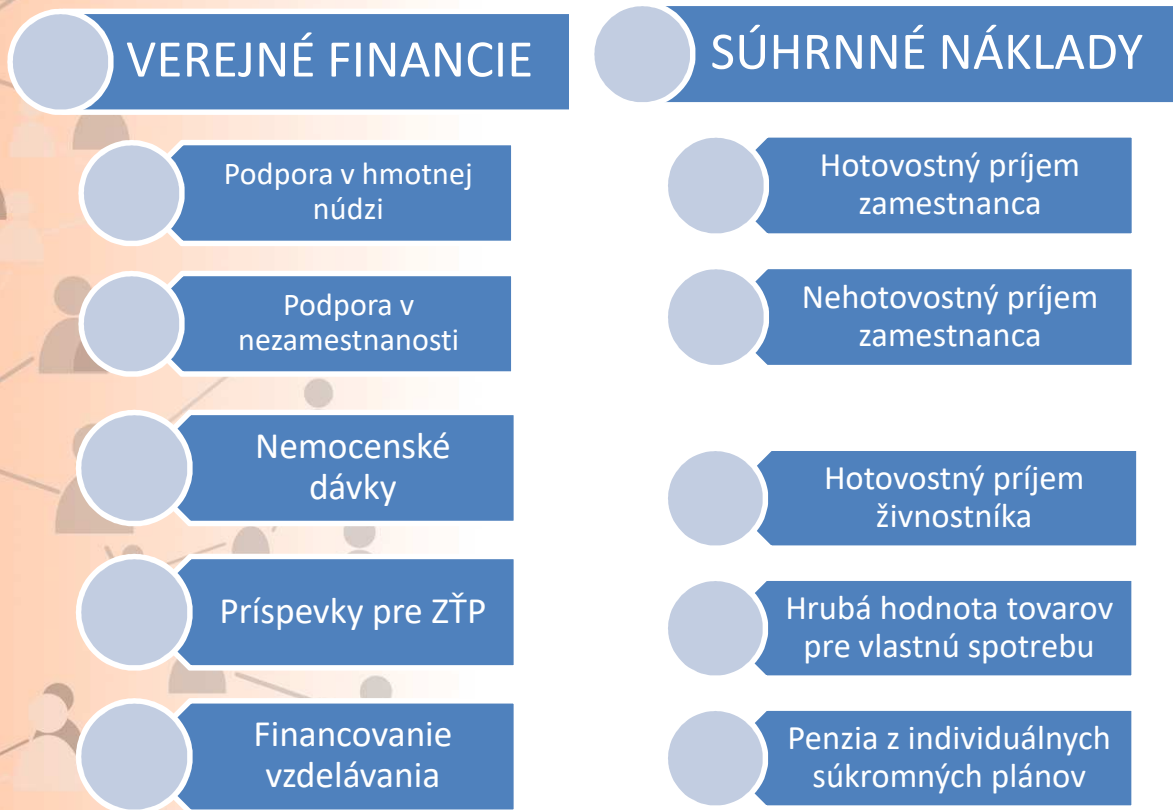
Graf č. 9: Metodológia kalkulácie ekonomických nákladov NEET

Na rozdiel od vyššie uvádzaných autorov sa analytici Eurofoundu zamerali len na aktuálne ekonomické náklady v krízovom roku 2008 a pre porovnanie na ich projekciu v pokrízovom roku 2011 a nespracovali odhady na dlhšie obdobie pracovného života mladých NEET. Rovnako ako britskí výskumníci náklady rozdelili na súhrnné a náklady verejných financií⁶⁵. Ako zdroj údajov využili výsledky prieskumu EU-SILC 2008 (štatistický prieskum príjmov a životných nákladov, ktorý v celej EÚ každoročne vykonáva Eurostat prostredníctvom národných štatistických inštitúcií).

⁶⁵ S rovnakou charakteristikou, ako vyššie uvedená v poznámkach č. 52 a č. 53.

Graf č. 10: Definícia rámca na stanovenie nákladov na NEET

Nasledujúca tabuľka ukazuje výsledky prepočtov nákladov na mladých NEET v roku 2008 podľa odhadov spracovaných na základe vyššie definovanej metodológie. Je pochopiteľné, že jednotkové náklady verejných financií naprieč krajinám v rámci EÚ sa výrazne odlišujú od 5 203 € v Dánsku po 3 € v Bulharsku⁶⁶. Jednotkové súhrnné náklady sa zasa pohybujú od 2000 € v Bulharsku a Rumunsku po vyše 18 000 € v Luxembursku a Holandsku⁶⁷. V Belgicku, Dánsku, Fínsku, Nemecku a Írsku predstavujú náklady verejných financií vyše 10% všetkých výdavkov (nákladov) na NEET, zatiaľ čo naopak v Bulharsku, Grécku a Taliansku predstavujú náklady verejných financií iba menej ako 1% všetkých nákladov.

⁶⁶ Variácie závisia nielen od nákladových cien v jednotlivých krajinách, ale aj od rozsahu príspevkov, ktoré jednotlivé členské štáty EÚ poskytujú.

⁶⁷ Na tieto rozdiely zasa vplývajú najmä rozdielne úrovne pracovných a penzijných príjmov v jednotlivých členských štátoch EÚ.

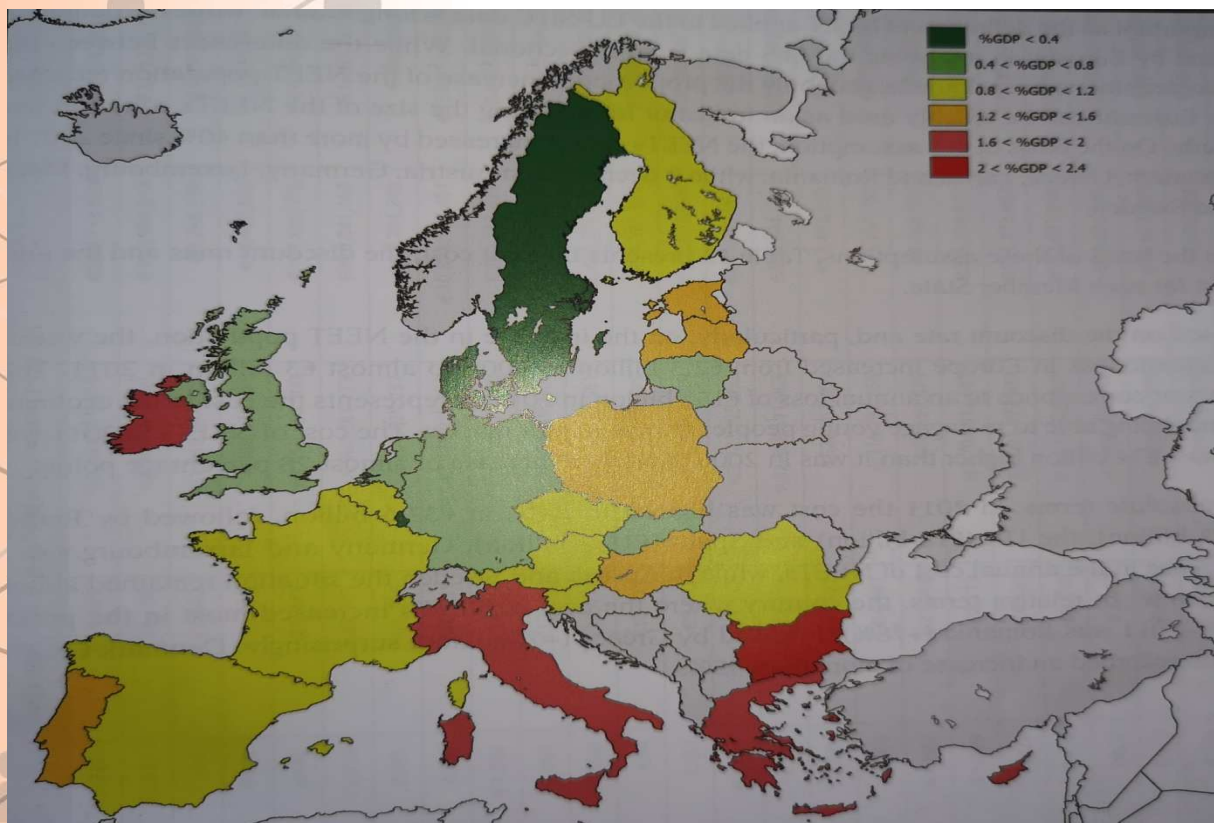
Tabuľka č. 4: Náklady na mladých NEET v roku 2008 v čl. štátoch EÚ (zdroj: Eurofound)

Country	Unit public finance cost	Unit resource cost	Unit total cost	No. of NEETs	Total public finance cost	Total resource cost	Total cost	% of GDP
Austria	€1,129	€14,672	€15,800	193,936	€218,866,512	€2,845,367,514	€3,064,234,026	1.08
Belgium	€3,457	€16,509	€19,966	203,829	€704,693,314	€3,365,052,096	€4,069,745,410	1.17
Bulgaria	€3	€1,783	€1,786	468,390	€1,491,947	€835,084,428	€836,576,374	2.36
Cyprus	€385	€9,579	€9,964	28,373	€10,923,679	€271,784,190	€282,707,868	1.65
Czech Republic	€418	€4,635	€5,052	295,415	€123,397,209	€1,369,121,792	€1,492,519,001	0.97
Denmark	€5,204	€15,673	€20,877	37,299	€194,089,923	€584,603,489	€778,693,412	0.33
Estonia	€128	€5,372	€5,500	38,234	€4,902,586	€205,395,449	€210,298,035	1.29
EU26	€741	€9,204	€9,946	11,988,332	€8,886,025,690	€110,345,112,549	€119,231,138,239	0.96
Finland	€1,675	€11,302	€12,978	126,270	€211,520,812	€1,427,149,787	€1,638,670,598	0.88
France	€1,019	€10,887	€11,906	1,487,827	€1,516,497,873	€16,198,290,944	€17,714,788,817	0.92
Germany	€1,960	€11,611	€13,571	1,211,803	€2,375,021,304	€14,070,473,664	€16,445,494,967	0.66
Greece	€75	€9,637	€9,712	416,331	€31,120,527	€4,012,280,975	€4,043,401,502	1.74
Hungary	€215	€4,133	€4,348	375,351	€80,783,042	€1,551,297,907	€1,632,080,949	1.55
Ireland	€2,419	€15,020	€17,439	179,457	€434,126,439	€2,695,436,962	€3,129,563,400	1.74
Italy	€123	€12,993	€13,116	1,916,025	€234,893,495	€24,894,861,092	€25,129,754,587	1.60
Latvia	€124	€4,782	€4,906	68,430	€8,454,949	€327,251,831	€335,706,780	1.47
Lithuania	€124	€3,494	€3,618	61,847	€7,680,009	€216,107,779	€223,787,788	0.69
Luxembourg	€1,702	€18,187	€19,889	6,139	€10,448,547	€111,651,123	€122,099,670	0.31
Netherlands	€1,336	€19,500	€20,835	148,555	€198,464,474	€2,896,749,114	€3,095,213,588	0.52
Poland	€280	€3,672	€3,952	1,360,377	€381,230,187	€4,995,029,276	€5,376,259,463	1.48
Portugal	€443	€7,609	€8,053	264,579	€117,339,641	€2,013,292,311	€2,130,631,952	1.24
Romania	€48	€1,624	€1,672	706,647	€33,762,127	€1,147,772,732	€1,181,534,859	0.85
Slovakia	€159	€3,923	€4,082	126,767	€20,108,178	€497,358,662	€517,466,840	0.8
Slovenia	€114	€9,823	€9,937	34,513	€3,946,585	€339,020,868	€342,967,452	0.92
Spain	€899	€9,588	€10,487	1,029,312	€925,006,668	€9,869,362,543	€10,794,369,211	0.99
Sweden	€787	€8,096	€8,883	135,137	€106,341,807	€1,094,065,260	€1,200,407,067	0.36
UK	€872	€11,720	€12,592	1,067,489	€930,913,860	€12,511,250,762	€13,442,164,622	0.75

Ako je z tabuľky zrejmé, náklady verejných financií na mladých NEET predstavovali v roku 2008 v Slovenskej republike 159 € a súhrnné náklady 3 923 €. Celkové náklady (a potenciálne straty) na vyše 126-tisíc mladých NEET u nás prekročili pol miliardy eur a predstavovali tak bezmála jedno percento hrubého domáceho produktu.

V úhrne za všetky členské štáty Európskej únie európske národné hospodárstva iba v roku 2008 stratili v dôsledku pracovnej „neaktivity“ NEET 2,3 mld. € každý týždeň. Vychádzajúc z tohto výpočtu celkové straty pre hospodárstvo Európskej únie v dôsledku existencie NEET predstavovali v roku 2008 119,2 mld. €, čo predstavuje približne jedno percento európskeho hrubého domáceho produktu. Medzi krajiny s najväčším „účtom“ patrili Taliansko (25 mld. €), Francúzsko (17 mld. €), Nemecko (16,4 mld. €), Veľká Británia (13 mld. €) a Španielsko (10,7 mld. €). Naopak najmenšie náklady zaznamenali Lotyšsko (335 mil. €), Litva (223 mil. €), Estónsko (210 mil. €) a Luxembursko (122 mil. €).

Graf č. 11: Náklady na mladých NEET v čl. štátoch EÚ ako podiel na HDP v r. 2008 (zdroj: Eurofound)

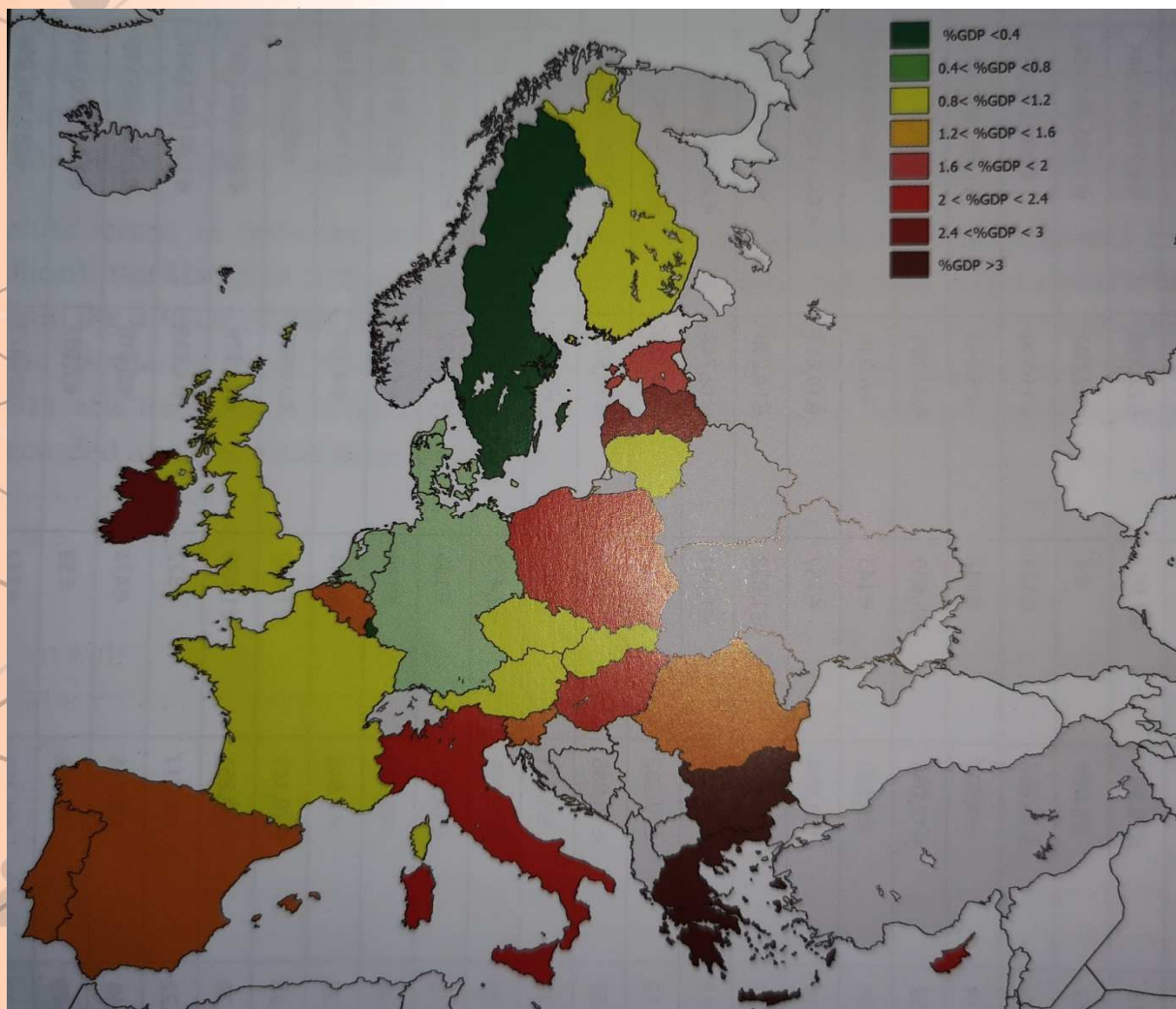

Vzhľadom na národné okolnosti predstavovali v Belgicku, Dánsku, Fínsku, Nemecku a Írsku súhrnné náklady šesťnásobok nákladov verejných financií, zatiaľ čo v Bulharsku, Grécku a Taliansku predstavovali súhrnné náklady až 100-násobok verejných výdavkov. Hoci táto informácia nemá veľký význam pre porovnanie medzi členskými krajinami (vzhľadom na

rozdiely v zdrojoch, z ktorých vychádza), je užitočné poznať hrubé ekonomické straty z fenoménu NEET. Ak ich počítame ako podiel z hrubého domáceho produktu, tak najdrahšie existencia NEET vyšla Bulharsko (2,36%), Grécko a Írsko (1,74%), Cyprus (1,65%) a Taliansko (1,60%). Naopak, najmenšie straty vo vzťahu k hrubému domácomu produktu zaznamenali Luxembursko (0,31%), Dánsko (0,33%), Švédsko (0,36%) a Holandsko (0,52%).

Porovnanie týchto výpočtov s výpočtami za rok 2011 ukazujú, že paradoxne pokrizové čísla vyzerajú ešte horšie, čiže náklady v roku 2011 významne prekročili náklady za rok 2008. A to napriek tomu, že celková ekonomická situácia v Európskej únii vykazovala oproti roku 2008 viditeľné zlepšenie.

Graf č. 12: Náklady na mladých NEET ako podiel na HDP v r. 2011 v čl. štátoch EÚ (zdroj: Eurofound)

Tabuľka č. 5: Náklady na mladých NEET v r. 2011 v čl. štátoch EÚ (zdroj: Eurofound)

Country	Discount rate	Increase in NEET population (08/12)	Unit public finance cost	Unit resource cost	Unit total cost	Total resource cost	Total public finance cost	Total cost	% of GDP
Austria	0.09	-0.05	€15,939	€1,226	€17,165	€7,947,375,915	€226,713,028	€3,174,088,942	1.06
Belgium	0.11	0.15	€18,387	€3,851	€22,238	€4,310,081,055	€902,596,814	€5,212,677,869	1.42
Bulgaria	0.14	0.33	€2,039	€4	€2,042	€1,269,797,774	€2,268,598	€1,272,066,372	3.31
Cyprus	0.11	0.35	€10,667	€429	€11,096	€408,176,857	€16,405,637	€424,582,494	2.39
Czech Republic	0.06	0.14	€4,902	€442	€5,343	€1,650,980,500	€148,800,776	€1,799,781,276	1.16
Denmark	0.09	0.52	€17,045	€5,659	€22,705	€966,381,273	€320,841,169	€1,287,222,442	0.54
Estonia	0.13	0.30	€6,093	€145	€6,238	€301,824,037	€7,204,240	€309,028,277	1.93
EU26	0.08	0.18	€9,894	€757	€10,651	€142,138,918,501	€10,874,135,401	€153,013,053,902	1.21
Finland	0.10	0.12	€12,400	€1,838	€14,238	€1,759,287,850	€260,747,679	€2,020,035,528	1.07
France	0.07	0.17	€11,657	€1,091	€12,748	€20,280,506,010	€1,898,678,344	€22,179,184,354	1.11
Germany	0.07	-0.12	€12,382	€2,090	€14,472	€13,230,852,551	€2,233,297,714	€15,464,150,265	0.60
Greece	0.13	0.55	€10,888	€84	€10,973	€7,011,228,475	€54,381,317	€7,065,609,793	3.28
Hungary	0.17	0.12	€4,821	€251	€5,073	€2,027,363,729	€105,573,926	€2,132,937,655	2.12
Ireland	0.01	0.38	€15,105	€2,433	€17,537	€3,727,125,592	€600,289,965	€4,327,415,557	2.77
Italy	0.10	0.18	€14,337	€135	€14,472	€32,308,541,963	€304,844,695	€32,613,386,658	2.06
Latvia	0.13	0.42	€5,387	€139	€5,527	€522,261,901	€13,493,272	€535,755,173	2.67
Lithuania	0.16	0.27	€4,044	€144	€4,187	€316,782,755	€11,257,783	€328,040,537	1.07
Luxembourg	0.11	-0.28	€20,107	€1,882	€21,988	€88,550,875	€8,286,777	€96,837,652	0.23
Netherlands	0.07	0.20	€20,851	€1,429	€22,279	€3,703,522,681	€253,738,812	€3,957,261,493	0.66
Poland	0.15	0.22	€4,217	€322	€4,539	€7,001,572,547	€534,373,407	€7,535,945,953	2.04
Portugal	0.07	0.18	€8,136	€474	€8,610	€2,532,526,989	€147,601,918	€2,680,128,907	1.57
Romania	0.23	0.45	€1,998	€59	€2,057	€2,042,700,944	€60,086,745	€2,102,787,690	1.54
Slovakia	0.08	0.22	€4,255	€172	€4,427	€659,246,896	€26,653,309	€685,900,206	0.99
Slovenia	0.08	0.25	€10,642	€124	€10,766	€460,350,509	€5,358,998	€465,709,508	1.31
Spain	0.08	0.34	€10,400	€975	€11,375	€14,386,759,602	€1,348,400,012	€15,735,159,614	1.47
Sweden	0.08	-0.03	€8,717	€847	€9,565	€1,148,603,990	€111,642,905	€1,260,246,895	0.33
UK	0.15	0.18	€13,520	€1,006	€14,526	€17,076,515,231	€1,270,597,561	€18,347,112,792	1.05

Avšak výsledné prepočty ekonomických nákladov NEET v roku 2011 ukazujú, že pomalé hospodárske zlepšovanie sa ešte v roku 2011 neprinieslo pozitívne výsledky pokiaľ ide o mladých NEET, hoci vo všeobecnosti sa už aj sociálna situácia, ako aj situácia na pracovnom trhu začala mierne zlepšovať. Toto porovnanie je ďalším z dôkazom, že NEET predstavujú osobitne zraniteľnú skupinu ľudí mimo pracovného trhu, ktorým všeobecné zlepšovanie ekonomických podmienok (najmä, ak ho možno označiť za pomalé či nevýrazné) nestačí na zmenu ich zlého postavenia.

Preto sa týždenné ekonomické náklady v Európskej únii ako celku zvýšili v roku 2011 z 2,3 mld. € (v r. 2008) na bezmála 3 mld. €. V celoročnom vyjadrení tento nárast predstavoval straty vo výške 153 mld. €, čo predstavuje nárast o 28 percent – nárast, ktorý možno považovať za významný. Najhoršie výsledky opäť zaznamenali Taliansko (32,6 mld. €), Francúzsko (22 mld. €), Veľká Británia (18 mld. €) a Španielsko (15,7 mld. €). Naopak, Nemecko a Luxembursko zaznamenali pokles nákladov a Rakúsko a Švédsko ich stabilizáciu. V percentuálnom vyjadrení nárast ekonomických nákladov na NEET bol v období rokov 2008 až 2011 najväčší v Rumunsku (78%), Grécku (76%) a prekvapujúco v Dánsku (62%).

Nech sa na ekonomické náklady fenoménu NEET pozeráme akokoľvek konzervatívne, nepochybne predstavujú vysokú záťaž pre hospodárstva členských štátov EÚ. Pritom v období rokov 2008 až 2011 predstavoval ich rast 1% až 1,3% európskeho hrubého domáceho produktu. Je zrejmé, že rast nových pracovných miest v tomto období znížil mieru NEET významne nepomáhal. Na druhej strane výpočty Eurofoundu ukazujú, že ak by sa v danom období podarilo znížiť mieru NEET o 10%, znamenalo by to ušetrených 15 miliárd eur pre európske hospodárstvo. A integrácia 20% NEET na pracovné trhy by priniesla 30 mld. €.

6. Spoločenské dopady fenoménu NEET

Hoci sa zdá, že (nielen) na Slovensku oslovujú médiá, verejnosť a napokon politikov vo všetkých problematikách hlavne ekonomické argumenty, existencia „stratených“ mladých ľudí má tiež svoje nezanedbateľné spoločenské dopady. Mnohí odborníci ⁶⁸ ich považujú dokonca za závažnejšie, než dopady na ekonomiku. Preto realitu, ktorej sme svedkami, a v ktorej dominujú hospodárske záujmy a argumenty nado všetky ostatné často považujú za skľučujúcu. Hoci ekonómovia, veľká časť novinárov, ale aj nemalá časť politikov sa s takýmto hodnotením nestotožňuje, aktuálne dianie v Európskej únii a jej jednotlivých členských štátoch dokazujú, že sa mýlia. Napriek úsiliu, každú nespokojnosť verejnosti monetarizovať a merkantilizovať, pravda je taká, že verejnosť je často so spoločenskou realitou nespokojná z dôvodov, ktoré majú len málo, alebo nemajú vôbec nič spoločné s ekonomikou a peniazmi.

Pribúdajúce štúdie, odborné články a analýzy dokazujú, že to isté platí aj o mladých ľuďoch bez práce, nezapojených do vzdelávania či procesu nadobúdania praktických pracovných zručností. Odborníci identifikovali celé množstvo vážnych negatívnych spoločenských dopadov existencie mladých NEET. K najzávažnejším možno priradiť stratu (1) dôvery v demokratické spoločenské a štátne inštitúcie, (2) nechť sa akokoľvek spoločensky (nehovoriac už politicky) angažovať, a na dôvažok (3) strata (vylúčenie zo) všetkých základných (a zásadných) spoločenských väzieb a vzťahov⁶⁹. Tieto dopady prehlbujú spoločenské vylúčenie mladých NEET a dnes už vieme s istotou povedať, že ak toto vylúčenie trvá práve vo veku, kedy sa začína pracovný a teda samostatný život mladého človeka, neúmerne dlho, má fatálne dôsledky, ktoré sú mnohokrát nenapraviteľné. A teda spoločenské vylúčenie je trvalé, v najhoršom prípade – ak si títo ľudia založia rodinu - sa dedí. Zároveň dnes už vieme bez pochybností skonštatovať, že tieto skupiny (mladých) ľudí sa stali podhubím a úrodnou pôdou pre nárast takých spoločensky rozkladných procesov, akým je nárast xenofóbie, rasizmu a politického populizmu a extrémizmu.

⁶⁸ napr. Verba, S., What if dream participation turned out to be a nightmare, Perspective on Politics, 2003, Willets, D., The pinch: How the baby boomers took their childrens future – and why the should give it back, Atlantic Books, London 2010, Tranter, B, Skrbis, Z., Institutional trust and confidence among young Queenslanders. TASA and SAANZ Joint Conference 2007, Auckland, New Zealand, 2007

⁶⁹ Táto strata väzieb neraz postupne prechádza aj do straty rodinných väzieb.

6.1 Dôvera, politické angažovanie sa a spoločenská participácia na Slovensku

Dôvera je kľúčovým komponentom demokracie, hlavnou motiváciou pre politické angažovanie sa a základný faktor pre dosiahnutie spoločenskej stability. Reprezentatívne demokracie stoja na predpoklade (a požiadavke), že „členovia spoločnosti“, voliči, vyjadrujú účasťou na voľbách dôveru v niektorého z aktérov politického života v spoločnosti, či už je ním konkrétny kandidát v podobe fyzickej osoby, alebo kandidujúci politický subjekt. Odborná literatúra sa zhoduje so zisteniami terénnych sociálnych pracovníkov, že mladí NEET neprejavujú žiadnu dôveru v spoločenské a politické inštitúcie demokratického štátu až natoľko, že majú pochybnosti o schopnosti demokratického politického systému zabezpečiť ich skutočnú politickú reprezentáciu. Výskumy, ako aj prieskumy verejnej mienky v posledných rokoch ukazujú, že v celej spoločnosti rastie nedôvera v politické strany a hnutia a v ich schopnosť a ochotu byť skutočnými reprezentantmi širokých spoločenských vrstiev. Viacerí autori pritom poukazujú na fakt, že nárast spoločenskej nedôvery nie je výrazne rozdielny medzi mladými NEET a inými spoločenskými skupinami. Jedným z vysvetlení môže byť fakt, že problémy mladých NEET sa týkajú aj ich rodín, rovnako ako nízka schopnosť si s nimi poradiť, preto nielen samotní dotknutí mladí ľudia, ale aj ich príbuzní zdieľajú rovnaký názor o zodpovednosti „spoločnosti“ (štátov, vlád, politikov a ich strán) za ich životnú situáciu. Pokles dôvery pritom ukazuje, že tak mladí NEET, ako aj s nimi spojení ľudia v oveľa menšej miere „podozrievajú“ politikov, že tento fenomén riešiť nevedia, ale v oveľa väčšej miere im neveria, že ich tento problém naozaj zaujíma, a že teda vôbec sú ochotní a chcú tento problém riešiť.

Hoci pre mnohých ľudí by takéto poznanie znamenalo istú dávku motivácie politicky sa angažovať a zmeniť takýto prístup súčasných politikov, výskumy a ich analýzy dokazujú, že o mladých NEET to neplatí. Práve naopak. Ich nízka miera dôvery v spoločensky a politický systém (resp. úplná strata dôvery) vyúsťuje v úplnú absenciu akéhokoľvek politického angažovania sa. Príkladom sú analýzy účasti mladých ľudí na voľbách. Tie potvrdzujú, že celková účasť mladých na voľbách systematicky klesá a tento trend je badateľný naprieč celou Európskou úniou. Výskumy, ktoré sa uskutočnili na Slovensku poukazujú síce na výkyvy v klesajúcom trende, ako aj možné regionálne rozdiely (napr. sa zdá, že na posledných komunálnych voľbách sa najmä vo väčších mestách zúčastnilo výrazne viac mladých, ako je priemer za 30 rokov), avšak aj z nich je evidentné, že nárasty účasti mladých na voľbách nie sú trvalé a ani plošné. Navyše, práve mladých NEET sa ani občasné nárasty volebnej účasti v skutočnosti nijako výrazne netýkajú, skôr naopak. Ani pokiaľ ide o volebnú účasť, ani pokiaľ

ide o priame osobné angažovanie sa v politických aktivitách, mladí NEET nekopírujú svojich pracovne aktívnych rovesníkov.

Ešte horšie to je s prejavmi politických sympatií jednotlivým politickým stranám a hnutiam. Vzhľadom na rozsiahle medializovanie témy volebných preferencií mladých ľudí nebudeme v našej analýze túto tému rozsiahlejšie rozpracovávať. Avšak podľa aktuálneho výskumu Rady mládeže Slovenska by najviac mladých ľudí u nás volilo stranu Kotlebovci – ĽSNS⁷⁰. Vyše 20% „hlasov“ pre túto stranu odzrkadľuje frustráciu mladých zo súčasnej politickej situácie, ale najmä hlbokú nedôveru, že by demokratické inštitúcie dokázali riešiť z ich pohľadu zásadné spoločenské problémy. Napokon, ani 13% pre stranu OĽaNO a 10% pre stranu Sme rodina nemožno považovať za prejav dôvery v tradičné politické štruktúry demokratického Slovenska. Avšak úplne najväčšia skupina mladých voličov buď nevie, komu by svoj hlas dala (12%), alebo je dokonca pevne rozhodnutá, že voliť nepôjde (28%).

Neúčastť takmer tretiny mladých voličov vo veku do 24 rokov na voľbách je rovnako alarmujúci výsledok, ako príklon k extrémistickým politickým riešeniam. Iný výskum, na ktorom sa Rada mládeže Slovenska podieľala poukázal na zjavné príčiny takýchto voličských preferencií mladých: väčšina mladých ľudí považuje svoj vplyv na hlavné inštitúcie štátu za malý alebo žiadny (a to aj v prípade miestnej a regionálnej samosprávy), pričom v prípade vlády takto odpovedali až dve tretiny a v prípade NR SR vyše 60% opýtaných⁷¹. (Horšie už na tom bolo len identifikovanie vlastného vplyvu mladých ľudí na Európsky parlament (takmer 8%) a Európsku komisiu. Na Slovensku sa na voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2014 zúčastnilo len 6% mladých voličov vo veku do 24 rokov, pričom priemer EÚ bol 28%.) Hoci musíme tieto zistenia brať pre naše potreby s rezervou, keďže iba 11% z respondentov v tomto výskume by bolo možné zaradiť do skupiny NEET, je to užitočná informácia svedčiaca o negatívnych spoločenských dopadoch fenoménu NEET.

Na základe uvedených faktov nie je žiadnym prekvapením, že rôzne výskumy zaznamenávajú aj pokles akejkoľvek spoločenskej či občianskej participácie mladých ľudí, osobitne mladých NEET v Slovenskej republike. Pokiaľ ide o využitie pasívneho volebného práva v posledných parlamentných voľbách v roku 2016 z celkového počtu 2914 kandidátov ich bolo 448 bolo vo veku do 30 rokov, čo je o 116 viac ako v predchádzajúcich parlamentných voľbách. Do parlamentných lavíc nakoniec zasadli 2 poslanci mladší ako 30 rokov. Zistenia ukazujú, že mladí ľudia sa cítia vylúčení – necítia podporu, ani záujem zo strany štátu a ďalších politických aktérov. S ohľadom na formy politickej participácie prevažujú pasívne aktivity v

⁷⁰ Koho by volili mladí ľudia v najbližších voľbách, Rada mládeže Slovenska, Bratislava, 2019, https://issuu.com/mladez3/docs/rms_ranajky_nove.pptx

⁷¹ Political participation of youth in V4 countries, Rada mládeže Slovensko, Visegrad fund, 2017, https://issuu.com/mladez3/docs/v4_report

online prostredí a aktivity, ktoré sa odohrávajú v súkromí, na úrovni diskusií s priateľmi, príbuznými či v školskom prostredí. Relatívne najčastejšou aktivitou, pri ktorej mladí ľudia vystupujú z tohto súkromného priestoru, sú dobrovoľnícke aktivity, ktoré deklarovalo 24% respondentov. Účastna nejakej demonštrácii uviedlo 8% respondentov⁷².

V porovnaní s ostatnými krajinami EÚ⁷³ sme na chvoste hlavne v občianskej participácii. V poločke zapojenie do aktivity „mládežnícky klub, voľnočasový klub alebo aktivita akejkoľvek mládežníckej organizácie“deklarovalo zapojenie v uplynulých mesiacoch 5% respondentov, čo je vôbec najmenej v EÚ. Zároveň najnižšia miera celkovej participácie v SR v rámci EÚ je vo všetkých ostatných sledovaných oblastiach občianskych aktivít (kultúrna, komunitná, politická, ľudskoprávna, rozvojová pomoc, environmentálneaktivity). Zapojenie do aktivít v aspoň jednej oblasti deklaruje 30% respondentov. Najvyššie zapojenie mladých ľudí na Slovensku je v rámci športových klubov (12%). Zároveň, oproti predchádzajúcemu prieskumu z roku 2014, vo všetkých oblastiach sledujeme pokles, resp. v lepšom prípade stagnáciu.

6.2 Spoločenské, občianske a politické angažovanie sa v Európskej únii

Analytici Eurofoundu sa pokúsili zistiť, ako vplýva status NEET na mladých ľudí v krajinách Európskej únie z hľadiska ich spoločenskej, občianskej a politickej angažovanosti⁷⁴. Na vykonanie takejto analýzy použili údaje získané z dvoch zdrojov: z európskeho prieskumu o spoločnosti 2008 (European Social Survey) a z Európskej štúdie o hodnotách 2008 (European Values Study). Pre účely zistenia, ako na postoje vo vzťahu k angažovaniu sa vplýva na mladých ľudí práve status NEET analytici porovnávali zistenia o postojoch mladých dvoch skupín: tých, čo sú neaktívni a tých, ktorí pracujú alebo študujú. Uvedené prieskumy sa vykonávajú každé dva roky vo všetkých (alebo takmer všetkých) členských štátoch EÚ (v niektorých obdobiach sa výpočet krajín líši) a v prípade použitých údajov bolo do prieskumov zapojených 67 786 ľudí vo veku od 15 rokov. Pokiaľ ide o sledovanú skupinu, tvorilo ju 7 334 mladých ľudí vo veku od 15 do 29 rokov, žijúcich v 27 členských štátoch EÚ (v tom období ešte nebolo členom Únie Chorvátsko), pričom z uvedenej skupiny mladých ľudí bolo 1 214 klasifikovaných ako NEET a 6 120 klasifikovaných ako „non-NEET“.

V súvislosti s použitím výstupov tejto analýzy pre naše potreby treba brať do úvahy časový rozdiel a musíme uznať, že postoje mladých ľudí v oboch klasifikovaných skupinách sa za uvedené obdobie mohli zmeniť, a pravdepodobne aj (aspoň čiastočne) zmenili. Zároveň však

⁷² Participácia detí a mladých ľudí na Slovensku, Pozičný dokument, Rada mládeže Slovenska, Bratislava, 2019, <http://osf.sk/wp-content/uploads/2018/11/Pozi%C4%8Dn%C3%BD-dokument-Particip%C3%A1cia-det%C3%AD-a-mlad%C3%BDch-%C4%BEud%C3%AD.pdf>

⁷³ Porovnanie s využitím výsledkom zisťovania Eurobarometer 2018, Eurostat, 2018

⁷⁴ NEETs, young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe, Eurofound, 2012

upozorňujeme, že rok 2008 už bol v západoeurópskych krajinách EÚ rokom, v ktorom sa naplno prejavili dopady hospodárskej krízy a vo východoeurópskych krajinách sa začali prejavovať v jeho druhej polovici. Takže mladí ľudia už dokázali vo svojich postojoch reflektovať porovnanie obdobia hospodárskej konjunktúry (len o čosi kratšej, ako súčasná) a hospodárskej recesie (predpokladáme, že v období zberu údajov ešte nebolo mladým ľuďom jasné a zrozumiteľné, že ide o hlbokú a ťažkú krízu s relatívne dlhodobými následkami). Berúc do úvahy tento fakt, považujeme zistenia prieskumu, ako aj výsledky analýzy za relevantné aj pre našu súčasnú prácu. Okrem toho, analytici Eurofoundu zohľadnili aj dovtedajšie všeobecné odborné zistenia v tejto oblasti.

Asi nikoho neprekvapí, že aj výsledky spomínanej analýzy Eurofoundu v zásade potvrdili očakávania, najmä pokiaľ ide o postoje NEET k ich spoločenskej, občianskej a politickej angažovanosti, a potvrdili sa aj porovnanie so skupinou „non-NEET“. Analytické zistenia teda potvrdili, že v celoeurópskom kontexte má status NEET u mladých ľudí významný vplyv na ich postoje k ich spoločenskej, občianskej a politickej angažovanosti a tento vplyv možno jednoznačne hodnotiť ako negatívny. Zistenia autori zhrnuli do dvoch tabuliek, v ktorých nájdete prehľadne usporiadané podiely jednotlivých skupín z hľadiska štyroch aspektov spoločenského a občianskeho (a v ďalšej tabuľke politického) angažovania sa.

Všetkých sledovaných mladých ľudí rozdelili z geografického hľadiska na päť regiónov EÚ (viď mapa): kontinentálne krajiny (žltá farba), Škandinávia (zelená farba), anglicky hovoriace krajiny (tmavá bordová farba), stredomorské krajiny (červená farba) a východoeurópske krajiny (svetlá fialová farba).

Graf č. 13: Rozdelenie mladých ľudí do klastrov čl. štátov EÚ (zdroj: Eurofound)

Tabuľka č. 6: Spoločenská a občianska angažovanosť mladých NEET a „non-NEET“ (%)

(zdroj: Eurofound)

	Non-NEET	NEET	Non-NEET subgroups		NEET subgroups		
	Overall average (%)	Overall average (%)	Workers (%)	Students (%)	Unavailable (%)	Unemployed (%)	Others (%)
General participation in any type of organisation							
Europe	46	26.7	44.5	49.3	18.6	25.1	49.7
Continental countries	61	33.8	63.8	57.6	24.1	34.7	44.1
Scandinavian countries	87	57.2	88.1	83.4	50	52.0	64.3
English-speaking countries	44	23.2	41.8	50.5	26.7	22.7	11.2
Mediterranean countries	28	18.9	26.4	33.0	16.1	17.4	58.5
Eastern European countries	42	25.9	38.6	47.5	15.8	24.5	52.3
Participation in outward organisations							
Europe	11.6	9.9	12.0	10.6	8.0	7.9	16.5
Continental countries	19.2	11.8	20.4	17.0	15.5	8.2	17.2
Scandinavian countries	19.7	13.3	20.5	17.9	50.0	11.3	13.9
English-speaking countries	12.6	6.0	14.2	7.9	4.3	7.8	0.0
Mediterranean countries	7.9	12.2	8.1	7.8	10.7	11.0	39.5
Eastern European countries	7.7	6.5	7.7	7.3	5.3	4.4	14.9
Participation in institutional organisations							
Europe	19	9.6	20.6	15.6	6.4	9.3	17.3
Continental countries	20.3	9.7	24.5	12.4	13.4	8.0	9.6
Scandinavian countries	59.0	34.8	61.6	53.9	0.0	31.9	41.5
English-speaking countries	24.8	13.9	27.1	18.4	11.5	13.9	31.2
Mediterranean countries	12.9	6.5	12.3	14.1	6.3	6.5	7.1
Eastern European countries	12.3	6.7	13.8	9.5	3.4	6.7	14.1
Participation in leisure organisations							
Europe	31.9	13.5	29.3	37.1	6.0	13.8	28.0
Continental countries	49.9	22.4	50.4	49.3	10.5	24.4	32.2
Scandinavian countries	47.1	29.3	44.8	51.2	0.0	24.3	39.0
English-speaking countries	33.0	8.5	31.5	37.4	6.2	9.4	15.7
Mediterranean countries	19.7	9.2	17.6	24.5	7.0	9.0	24.9
Eastern European countries	25.5	10.5	21.2	33.4	4.3	11.1	23.6

V tabuľke na predošlej strane, ako aj v tabuľke na nasledujúcej strane sú regióny pri každom z faktorov uvedené v poradí, v akom sme ich vymenovali v popise ku grafu č. 12, pričom vždy sa tabuľka začína uvedením celoeurópskeho priemeru. Z metodologického hľadiska rozdelili autori dve hlavné skupiny (NEET a „non-NEET“, predstavujú prvé dva stĺpce tabuliek s údajmi) do troch, resp. dvoch podskupín. Prvú hlavnú skupinu („non-NEET“) rozdelili na pracujúcich a študujúcich (tretí a štvrtý stĺpec s údajmi). Druhú hlavnú skupinu (NEET) rozdelili na nedisponibilných⁷⁵, nezamestnaných⁷⁶ a ostatných (piaty, šiesty a siedmy stĺpec s údajmi). Jednotlivé údaje predstavujú podiely (%).

V tabuľke č. 6, zobrazujúcej výsledky v oblasti spoločenského a občianskeho angažovania sa, sú sledované štyri aspekty: (1) všeobecná účasť v akomkoľvek type organizácie, (2) účasť v charitatívnej organizácii⁷⁷, (3) účasť v inštitucionálnej organizácii a (4) účasť vo voľnočasovej organizácii (vždy sú uvedené boldom v prvom stĺpci tabuľky nad označením „Europe“).

V druhej tabuľke (tabuľka č. 7) zhrňujúcej analýzu dopadov statusu NEET sú výsledky politického angažovania sa z hľadiska týchto štyroch aspektov: (1) rozhodnutie voliť („zajtra“), (2) záujem o politiku, (3) účasť na diskusiách o politike⁷⁸ a (4) zapojenie sa do politickej strany. Analytické zistenia expertov Eurofoundu explicitne potvrdzujú negatívne dopady statusu NEET na spoločenskú, občiansku a politickú angažovanosť sa, pretože vo všetkých sledovaných aspektoch sa ukazujú v prípade mladých NEET horšie hodnoty, ako v prípade mladých „non-NEET“. Horšia je dokonca aj ich aktivita v charitatívnych organizáciách, pre ktoré by vzhľadom na svoje sociálne postavenie mohli mať viac pochopenia. A výrazne nižšia je ich účasť dokonca aj vo voľnočasových organizáciách, pričom by práve tam mohli nájsť príležitosť pre zmysluplné trávenie voľného času (je isté, že ho nemajú menej, než pracujúci či študujúci mladí).

Uvedené údaje teda jednoznačne dokazujú, že mladí NEET sa postupne, ale veľmi rýchlo dostávajú mimo spoločnosti, strácajú s ňou kontakt vo všetkých ohľadoch a upadajú do všeobecnej „neaktivity“. Tým sa prehĺbuje a posilňuje ich spoločenské vylúčenie a zároveň sa posilňuje aj ich pasivita, ktorá sa tak stáva čoraz väčšou prekážkou, aby sa „vrátili do spoločnosti“ v podobe práce či štúdia. Celá spoločnosť tak stráca šancu adekvátne využívať potenciál, ktorí títo mladí ľudia predstavujú a oni sami strácajú schopnosť prejaviť potenciál,

⁷⁵ Ako nedisponibilní mladí NEET vo veku od 15 do 29 rokov boli označení tí, ktorí si aktuálne plnia rodičovské povinnosti v takej miere, že nemôžu pracovať alebo študovať (a to ani v obmedzenom rozsahu).

⁷⁶ V tomto prípade ide o evidovaných nezamestnaných, zaradených do rôznych procesov z hľadiska služieb zamestnanosti.

⁷⁷ V tomto zmysle to môže byť akákoľvek organizácia, ktorá na princípe dobrovoľníctva poskytuje nejaké „verejnoprospešné“ služby a činnosti určené pre odkázaných ľudí, napr. ako Červený nos na Slovensku.

⁷⁸ Ide o neformálne diskutovanie o politike v rodine, medzi kamarátmi a pod.

ktorí majú. Zároveň sa v týchto mladých ľuďoch umocňuje pocit odcudzenia spoločnosti, pretrhávajú sa akékoľvek väzby s ňou, čo vedie k posilneniu ich väzieb so spoločensky a najmä politicky aktívnymi ľuďmi, ktorí vedome a cielene stoja mimo spoločnosti, pretože ich spoločenské a politické ciele sú zamerané proti nej, proti jej základným hodnotám a princípom.

Takýmto spôsobom sa mladí NEET stávajú „ľahkou korisťou“ pre extrémistické nedemokratické spoločenské a politické sily, stávajú sa ich podporovateľmi a aktivistami a v neposlednom rade ich voličmi. Tento proces je dnes viditeľný tak na Slovensku, ako aj v celej Európskej únii a predstavuje o to vážnejšiu, o čo reálnejšiu hrozbu ďalšiemu spoločenskému a politickému vývoju v EÚ a jej členských štátoch. „Spraviť“ z mladých NEET vzdelávajúcich sa a následne pracujúcich ľudí je teda pre spoločenstvo európskych demokratických štátov otázkou prežitia, čo môžeme konštatovať bez pocitu preháňania.

Tabuľka č. 7: Politická angažovanosť mladých NEET a „non-NEET“ (%) (zdroj: Eurofound)

	Non-NEETs	NEETs	Non-NEET subgroups		NEET subgroups		
	Overall average	Overall average	Workers	Students	Unavailable	Unemployed	Others
I would vote tomorrow							
Europe	75.4	64.9	74.9	76.5	68.8	62.4	65.8
Continental countries	84.3	71.4	84.4	83.9	62.7	72.7	81.3
Scandinavian countries	91.7	88.6	91.8	91.4	94.0	93.8	80.1
English-speaking countries	72.4	40.4	71.0	81.3	53.9	32.4	45.8
Mediterranean countries	78.4	73.9	76.5	82.4	78.6	74.4	34.1
Eastern European countries	65.5	61.3	65.5	65.7	71.0	52.9	60.6
Interested in politics							
Europe	40.3	28.8	40.0	41.3	22.4	30.9	34.6
Continental countries	51.8	36.5	48.9	57.5	26.0	33.3	59.1
Scandinavian countries	48.8	34.2	49.1	47.8	25.0	37.9	30.6
English-speaking countries	34.3	20.6	35.8	30.0	18.4	22.8	13.1
Mediterranean countries	39.4	33.5	36.2	46.7	23.1	37.0	38.6
Eastern European countries	34.0	24.4	36.4	30.2	22.3	26.0	25.5
Discusses politics							
Europe	65.4	52.8	65.0	66.6	49.3	54.0	55.6
Continental countries	74.8	61.0	72.6	79.3	53.7	58.9	76.8
Scandinavian countries	79.6	66.2	77.5	82.8	50.0	67.7	65.1
English-speaking countries	48.7	28.7	49.6	48.2	21.4	35.1	11.2
Mediterranean countries	63.4	56.3	61.9	66.8	42.1	61.3	58.5
Eastern European countries	61.7	52.5	63.7	58.5	57.5	50.0	46.9
Involved with a political party							
Europe	3.6	1.6	3.9	2.9	1.6	1.3	2.3
Continental countries	3.3	1.9	4.2	1.6	4.7	0.0	3.5
Scandinavian countries	13.0	6.7	13.9	10.2	0.0	7.3	6.4
English-speaking countries	2.1	0.9	2.0	2.2	2.5	0.0	0.0
Mediterranean countries	4.5	2.1	3.6	6.4	1.9	2.3	0.0
Eastern European countries	2.3	0.8	2.8	1.4	0.5	0.9	1.2

7. Služby zamestnanosti pre mladých nezamestnaných

Zatiaľ čo v predošlých kapitolách sme sa na problém NEET pozerali z globálneho pohľadu a v jednej z nasledujúcich budeme mapovať riešenia, ktoré sa aplikovali v iných členských štátoch Európskej únie, v tejto a nasledujúcej kapitole našej analýzy obraciame pozornosť na Slovenskú republiku. Keďže aj prehľad v 10. kapitole ukazuje, že mnohé opatrenia boli a sú súčasťou aktívnych opatrení na trhu práce, začneme prehľad o konaní štátu voči mladým NEET práve bilanciou výkonu služieb zamestnanosti vo vzťahu k tejto cieľovej skupine. Pre túto bilanciu sme použili údaje vyhodnocujúce použitie jednotlivých nástrojov aktívnej politiky na trhu práce definovaných v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti, ktoré používajú úrady práce, sociálnych vecí a rodiny na úseku služieb zamestnanosti. Aby sme mohli poskytnúť ucelený pohľad za jeden kalendárny rok, vykonali sme analýzu interných údajov a hlásení Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny za rok 2018. Zamerali sme sa pritom prioritne na tie nástroje, ktoré sú určené najmä či výlučne na služby pre mladých nezamestnaných. Pre komplexnosť ponúkaného prehľadu sme však spracovali aj ostatné v zákone definované nástroje, avšak výlučne so zameraním na ich dopad na cieľovú skupinu mladých nezamestnaných do 26 rokov (ak takéto špecifické triedenie bolo možné vykonať).

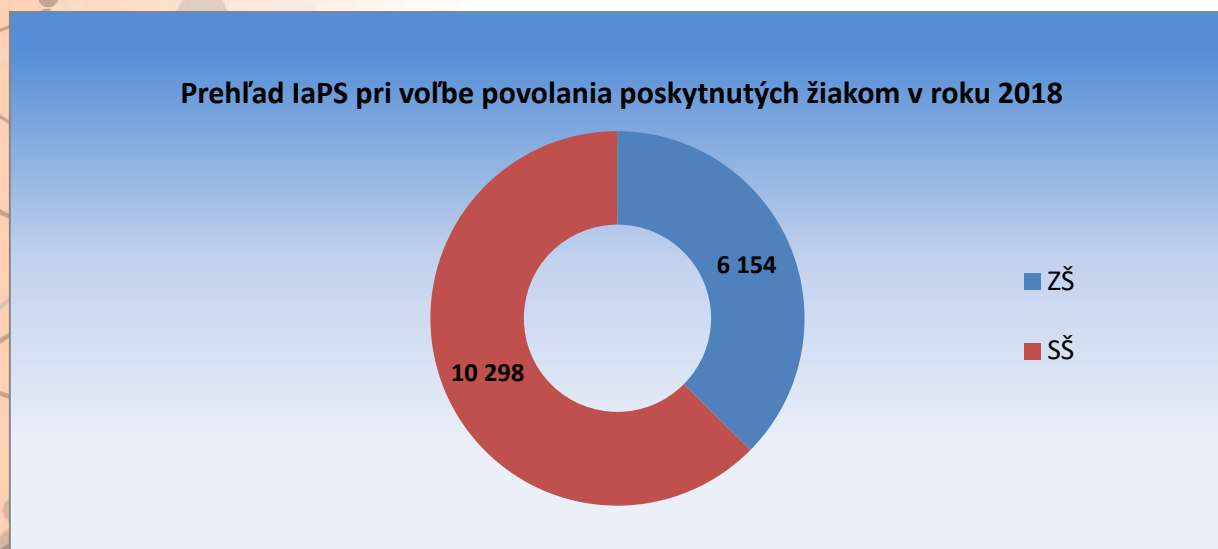
Vzhľadom na záverečné zhrnutie a vyhodnotenie opatrení na pomoc mladým NEET v Slovenskej republike musíme v tejto súvislosti poznamenať, že evidovaní uchádzači o zamestnanie predstavujú najväčšiu skupinu mladých NEET v SR. Podľa odborných odhadov, vychádzajúcich z metodiky Eurostatu, ide o podiel presahujúci dve tretiny. Z tohto pohľadu možno skonštatovať, že prostredníctvom aktivít úradov práce, sociálnych vecí a rodiny (a to nielen, hoci najmä, na úseku služieb zamestnanosti) pokrýva štát nejakou formou pomoci a podpory výraznú väčšinu mladých NEET v SR. Preto sú práve tieto aktivity a ich hodnotenie kľúčovou bázou pre celkové hodnotenie opatrení na pomoc mladým NEET na Slovensku.

7.1 Osobitné nástroje AOTP pre mladých nezamestnaných/študentov a žiakov

7.1.1 Informačné a poradenské služby pri voľbe povolania - § 42 ods. 2 písm. a

Informačné a poradenské služby pri voľbe povolania (ďalej len „laPS“) sú služby pre žiakov ZŠ a SŠ, ktorých hlavným cieľom je pomôcť žiakom pri výbere vhodného štúdia alebo zamestnania predchádzaním nesprávnej voľby povolania a informovaním o situácii na trhu práce a možnostiach ďalšieho štúdia. laPS pre žiakov ZŠ sú zamerané najmä na oboznámenie s charakteristikou povolání, predpokladoch a požiadavkách na výkon určitého povolania. laPS pre žiakov SŠ sú zamerané najmä na poskytovanie informácií o nedostatkových, resp. nadbytočných profesiách, o službách poskytovaných úradmi a o nácviku správnej komunikácie s budúcim zamestnávateľom. laPS boli v roku 2018 poskytnuté 16 452 žiakom a študentom, z toho bolo 6 154 žiakov ZŠ (37,40 %) a 10 298 študentov SŠ (62,60%). Tieto služby boli poskytnuté 422 školám, z toho bolo 222 ZŠ a 200 SŠ. Prehľad počtu žiakov, ktorým boli poskytnuté laPS pri voľbe povolania v roku 2018, je uvedený v nasledovnom grafe.

Graf č. 14

V rámci laPS boli v roku 2018 organizované burzy informácií pre žiakov ZŠ. Ich hlavným cieľom bolo najmä zvýšenie záujmu žiakov ZŠ o remeselné a technické povolania v súvislosti s ich nedostatkom na trhu práce. Zrealizovaných bolo 24 búrz informácií, ktoré

zorganizovalo celkovo 20 úradov PSVR. Búrz informácií sa v roku 2018 zúčastnilo celkovo 201 ZŠ, prezentovalo sa na nich 330 SŠ a 76 zamestnávateľov.

7.1.2 Príspevok na vykonávanie absolventskej praxe - § 51 zákona

Jedným z AOTP, ktoré sa uplatňuje od roku 2004 je absolventská prax, ktorej realizáciu zabezpečujú úrady pri zvyšovaní zamestnateľnosti absolventov škôl. Cieľom absolventskej praxe je získavanie odborných zručností a praktických skúseností u zamestnávateľa, ktoré zodpovedajú dosiahnutému stupňu vzdelania absolventa školy, ako i získavanie a prehľbovanie odborných zručností alebo praktických skúseností, ktoré rozšíria možnosti absolventov škôl pri uplatnení na trhu práce, čím sa priamo pôsobí na zvyšovanie zamestnateľnosti Príspevok na vykonávanie úrad poskytuje absolventovi školy vo výške 65 % sumy životného minima.

V roku 2018 bolo prijatých 4 473 žiadostí UoZ o zaradenie na vykonávanie absolventskej praxe, z ktorých bolo schválených 4 203 (93,96%) a 3 540 žiadostí zamestnávateľov o zabezpečenie absolventskej praxe pre absolventov škôl, z ktorých bolo schválených 2 802 (79,15%).

V roku 2018 bolo na absolventskú prax zaradených 4 154 UoZ (z toho 2 639 žien) čo je o 1 285 UoZ menej ako v roku 2017, s čerpaním finančných prostriedkov vo výške 2 224 319 €, čo je o 689 733 € menej ako v roku 2017, z toho 2 155 305 € v rámci hlavnej aktivity č. 1 národného projektu „Absolventská prax štartuje zamestnanie“, ktorý sa realizoval vo všetkých samosprávnych krajoch SR mimo BSK.

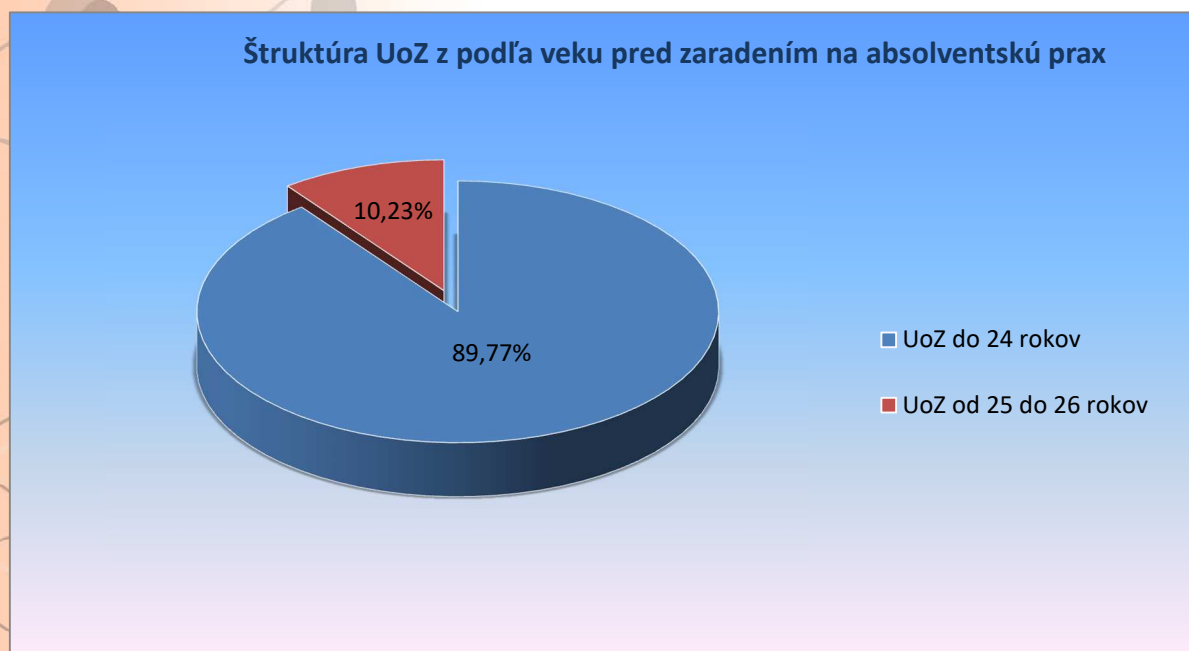
Tabuľka č. 8

Rok	Počet UoZ zaradených na AP/z toho v rámci NP „Absolventská prax štartuje zamestnanie“	Z toho počet žien/z toho v rámci NP „Absolventská prax štartuje zamestnanie“	Čerpanie finančných prostriedkov na § 51/z toho v rámci NP „Absolventská prax štartuje zamestnanie“ (v €)
2017	5 439 / 5 244	3 462 / 3 360	2 914 052 / 2 831 076
2018	4 154 / 4 017	2 639 / 2 570	2 224 3019 / 2 155 305

Čerpanie finančných prostriedkov v roku 2018 bolo oproti roku 2017 nižšie o 689 733 €, čo bolo spôsobené predovšetkým tým, že v roku 2018 bolo menej UoZ zaradených na absolventskú prax. Pokles počtu zaradených UoZ na absolventskú prax súvisel aj so skutočnosťou, že mnoho UoZ – absolventov škôl bolo zaradených do iných projektov pre mladých ľudí do 29 rokov.

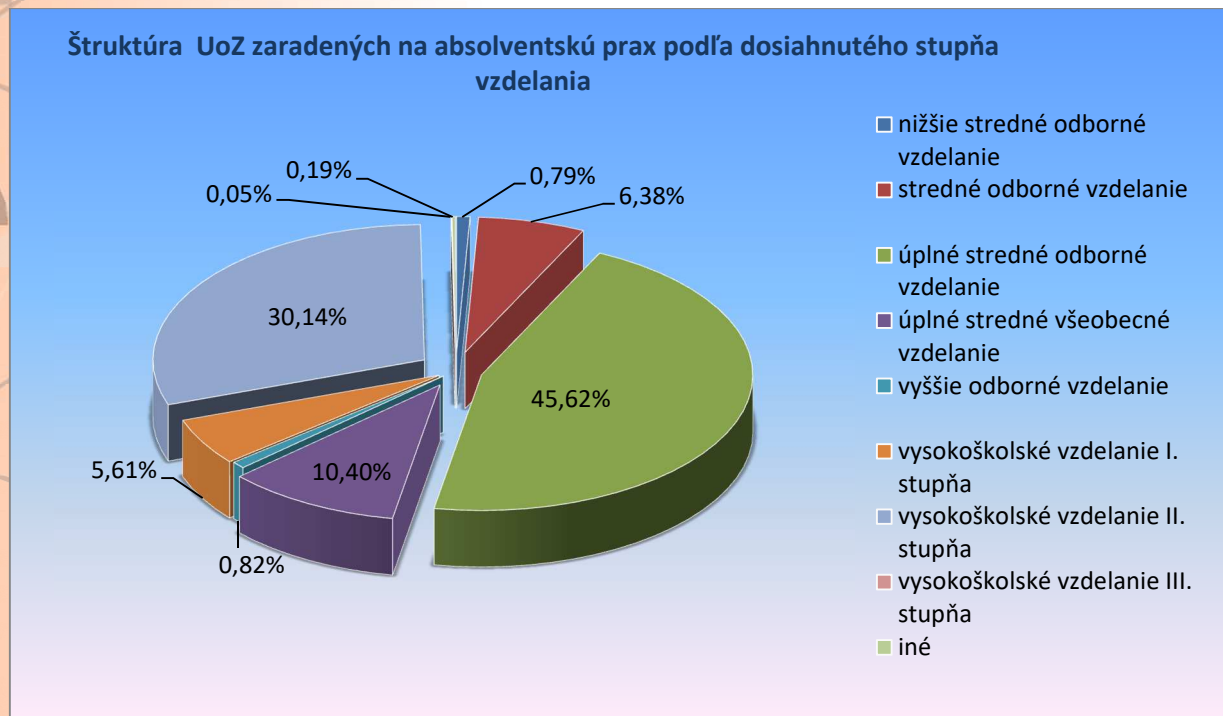
Podľa vekovej štruktúry bolo v roku 2018 zaradených na absolventskú prax 3 729 UoZ (89,77 %) vo veku do 24 rokov a 425 UoZ (10,23 %) vo veku do 26 rokov.

Graf č. 15

Podľa dosiahnutého stupňa vzdelania bolo v roku 2018 zaradených na absolventskú prax najviac UoZ s úplným stredným odborným vzdelaním – 1 895 UoZ, čo je 45,62 % z celkového počtu zaradených UoZ na absolventskú prax v roku 2018 a najmenej UoZ s nižším stredným odborným vzdelaním – 32 UoZ, čo je 0,79 % z celkového počtu zaradených UoZ na absolventskú prax v sledovanom roku. S vysokoškolským vzdelaním II. stupňa bolo na absolventskú prax zaradených 1 252 UoZ, čo je 30,14 % z celkového počtu zaradených UoZ na absolventskú prax v sledovanom období.

Graf č. 16

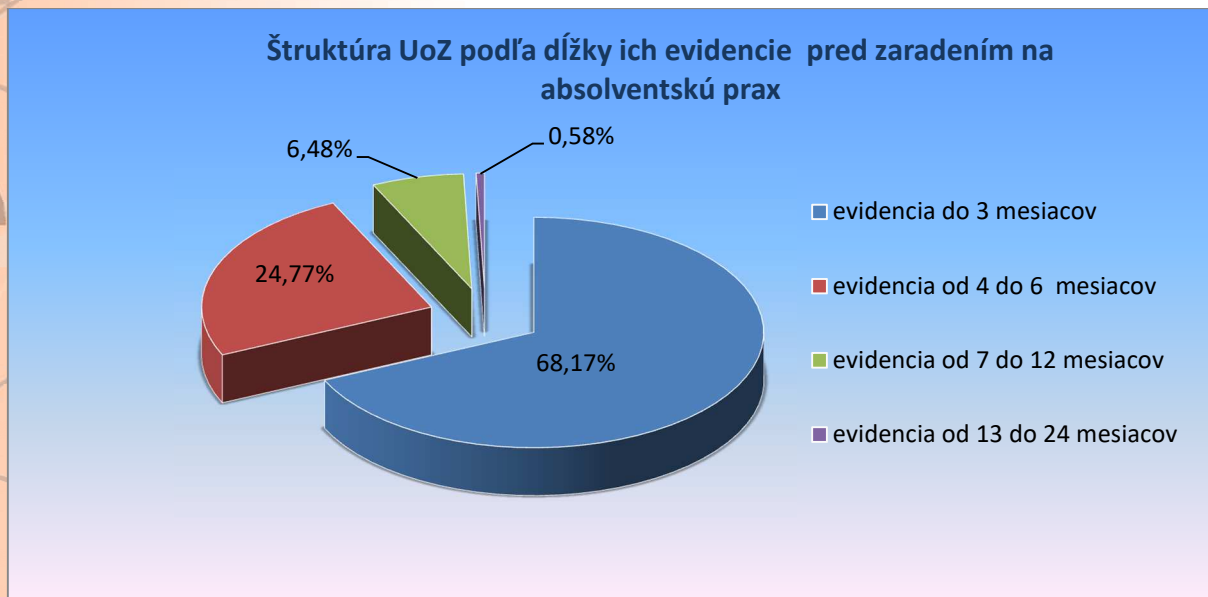

Z hľadiska znevýhodnenia z celkového počtu 4 154 UoZ - absolventov škôl bolo :

- 4 118 UoZ, ktorí 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pred zaradením do evidencie UoZ nemali pravidelne platené zamestnanie – 99,13 %,
- 31 UoZ , ktorí dosiahli vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie – 0,74 %,
- 27 UoZ so zdravotným postihnutím – 0,64 %.
- 25 UoZ dlhodobo nezamestnaní – 0,60 %,

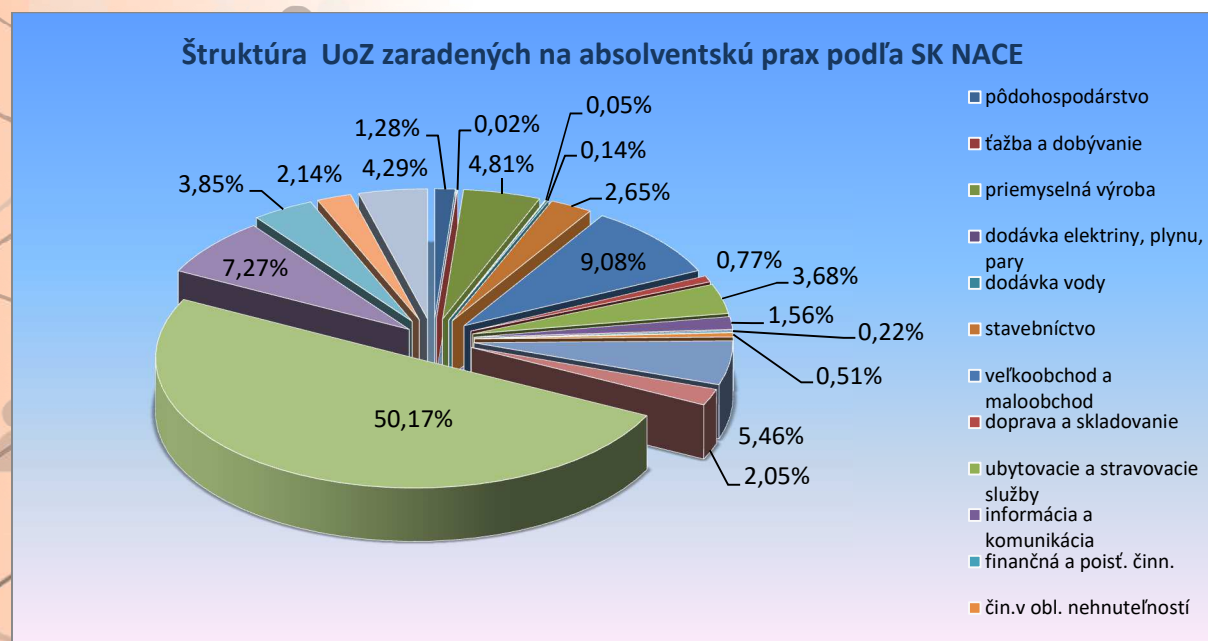
Z hľadiska dĺžky evidencie, pred zaradením na vykonávanie absolventskej praxe, bolo najviac absolventov škôl vedených v evidencii UoZ do 3 mesiacov – 2 832 UoZ (68,17 %), od 4 do 6 mesiacov bolo v evidencii 1 029 UoZ (24,77 %), od 7 do 12 mesiacov bolo v evidencii 269 UoZ (6,48 %) a od 13 do 24 mesiacov bolo v evidencii 24 UoZ (0,58 %), čo znázorňuje nasledujúci graf.

Graf č. 17

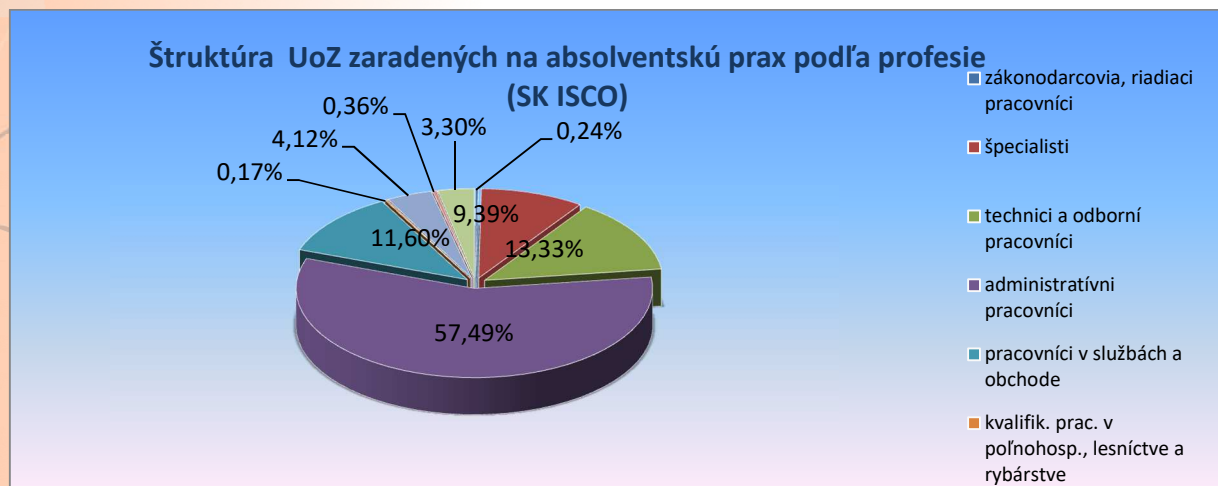
Podľa SK NACE zamestnávateľov, najviac 2 084 UoZ vykonávalo absolventskú prax v oblasti verejnej správy a sociálnych služieb (50,17 %), 377 UoZ v oblasti veľkoobchodu a maloobchodu (9,08 %), 302 UoZ v oblasti vzdelávania (7,27 %), 200 UoZ v oblasti priemyselnej výroby (4,81 %), 227 UoZ a v oblasti odborných vedecko-technických činností (5,46 %) v tejto štruktúre:

Graf č. 18

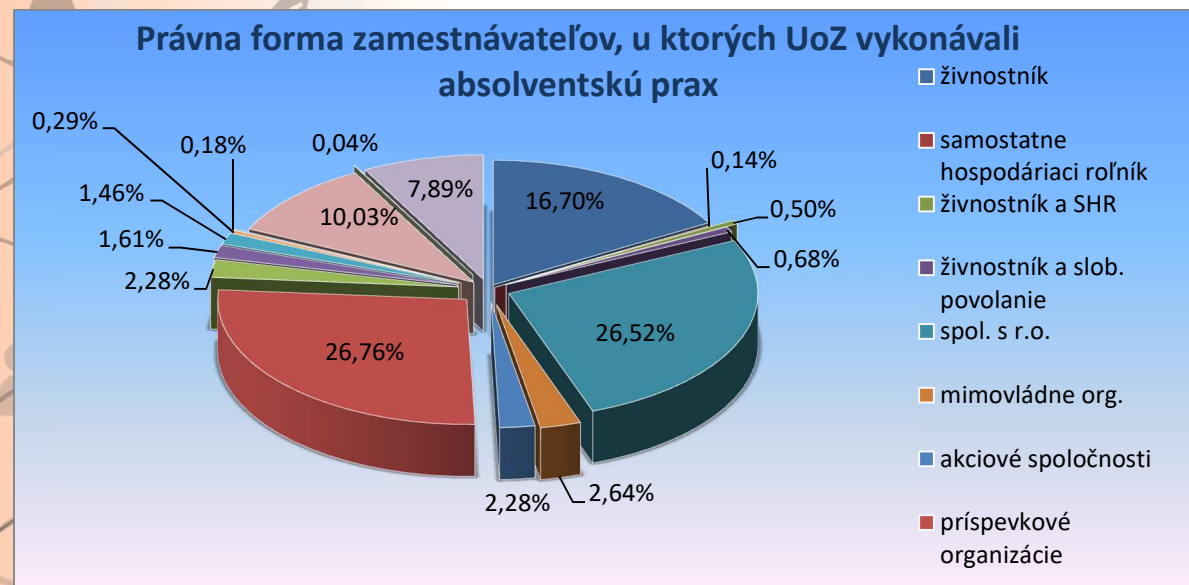
Z hľadiska profesie, ktorú UoZ vykonávali najväčšiu skupinu tvorili absolventi škôl, ktorí pracovali ako administratívni pracovníci, a to v počte 2 388 UoZ, čo je 57,49 % z celkového počtu UoZ zaradených na absolventskú prax, ďalšou väčšou skupinou boli technici a odborní pracovníci, ktorých bolo 554 UoZ (13,33 %) a pracovníci v službách a obchode v počte 482 UoZ (11,60 %).

Graf č. 19

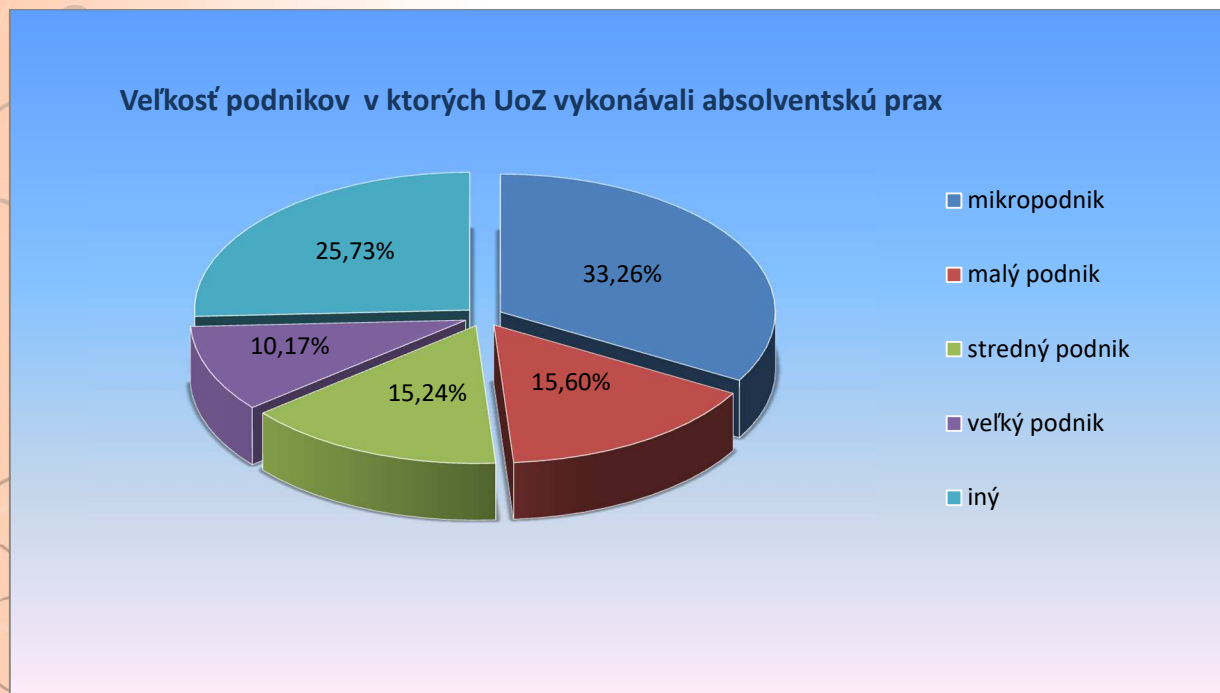
Z hľadiska právnej formy zamestnávateľov, u ktorých sa vykonávala absolventskú prax bolo príspevkových organizácií 750 (26,76 % zo všetkých zamestnávateľov), spoločnosti s ručením obmedzeným 743 (26,52 %), živnostníci 468 (16,70 %), obce a mestá 281 (10,03 %).

Graf č. 20

Podľa veľkosti podnikov, ktoré zabezpečili podmienky UoZ na vykonávanie absolventskej praxe, najväčší záujem bol zo strany mikropodnikov, ktorých bolo 932 čo je 33,26 % zo všetkých 2 802 schválených žiadosti zamestnávateľov, potom malých podnikov, ktorých bolo 437, (15,60 %), 427 stredných podnikov (15,24 %) a 285 veľkých podnikov (10,17 %).

Graf č. 21

Z hľadiska hodnotenia účinnosti tohto opatrenia bol dôležitý ukazovateľ umiestnenie UoZ na trhu práce po ukončení vykonávania absolventskej praxe. V roku 2018 ukončilo absolventskú prax celkovo 4 437 UoZ a z nich sa na trhu práce do 6 mesiacov od ukončenia absolventskej praxe umiestnilo 3 020 UoZ, čo je 68,06 % z celkového počtu UoZ, ktorí v roku 2018 ukončili absolventskú prax. Umiestnenie UoZ v roku 2018 na trhu práce do 6 mesiacov po ukončení vykonávania absolventskej praxe v roku 2018 v porovnaní s rokom 2017 je v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 9

Rok	Počet UoZ, ktorí skončili absolventskú prax	Umiestnení UoZ na trhu práce do 6 mesiacov po ukončení absolventskej praxe			Úspešnosť spolu (v %)
		spolu	do 3 mesiacov	od 4 – 6 mesiacov	
2017	5 720	3 841	3 451 (60,33 %)	390 (6,82 %)	67,15*
2018	4 437	3 020	2 711 (61,09 %)	309 (6,97 %)	68,06**

*Pri uvedenej úspešnosti je potrebné brať do úvahy aj absolventov škôl, ktorí boli na absolventskú prax zaradení v roku 2016, ale ukončili ju v roku 2017.

**Pri uvedenej úspešnosti je potrebné brať do úvahy aj absolventov škôl, ktorí boli na absolventskú prax zaradení v roku 2017, ale ukončili ju v roku 2018.

V roku 2018 zo strany zamestnávateľov najväčší záujem o vykonávanie absolventskej praxe prejavovali organizácie verejnej správy a sociálneho zabezpečenia, ktoré preferovali absolventov škôl s ekonomickým vzdelaním s maturitou, alebo absolventov gymnázií pre vykonávanie administratívnych prác. Vysoký záujem mali aj podnikateľské subjekty realizujúce činnosti v oblasti veľkoobchodu, maloobchodu, vzdelávania a ubytovacích a stravovacích služieb.

7.1.3 Príspevok na podporu vytvorenia pracovného miesta v prvom pravidelne platenom zamestnaní - § 51a zákona

Toto AOTP sa uplatňuje od roku 2015 pre integráciu mladých ľudí na trhu práce na podporu vytvorenia pracovného miesta v prvom pravidelne platenom zamestnaní. Cieľom je podpora vytvorenia pracovného miesta v prvom pravidelne platenom zamestnaní zamestnávateľom (formou poskytnutia finančného príspevku), ktorí vytvoria pracovné miesto pre UoZ.

Oprávnenou cieľovou skupinou sú UoZ mladší ako 25 rokov, ktorí sú v evidencii UoZ najmenej 3 mesiace alebo UoZ, ktorí sú mladší ako 29 rokov veku, ktorí sú vedení v evidencii UoZ najmenej 6 mesiacov a ktorí pred prijatím do pracovného pomeru nemali prvé pravidelne platené zamestnanie, ak je pracovný pomer dohodnutý v rozsahu najmenej polovice ustanoveného pracovného času a ak zamestnávateľ o príspevok písomne požiada. Oprávnenými žiadateľmi boli zamestnávatelia podľa § 3 zákona.

V roku 2018 bolo prijatých 471 žiadostí zamestnávateľov o príspevok, z toho bolo schválených 420 žiadostí (89,17 %) a dohodnutá podpora na 467 pracovných miest, z ktorých

bolo napokon podporených 492 pracovných miest, na ktoré bolo zaradených 632 UoZ (z toho 622 UoZ v rámci NP „Úspešne na trhu práce“ – aktivita č. 1).

Tabuľka č. 10

Rok	Počet vytvorených pracovných miest	Počet zaradených UoZ	z toho počet žien	Čerpanie (v €)
2018	492	632	372	4 514 452

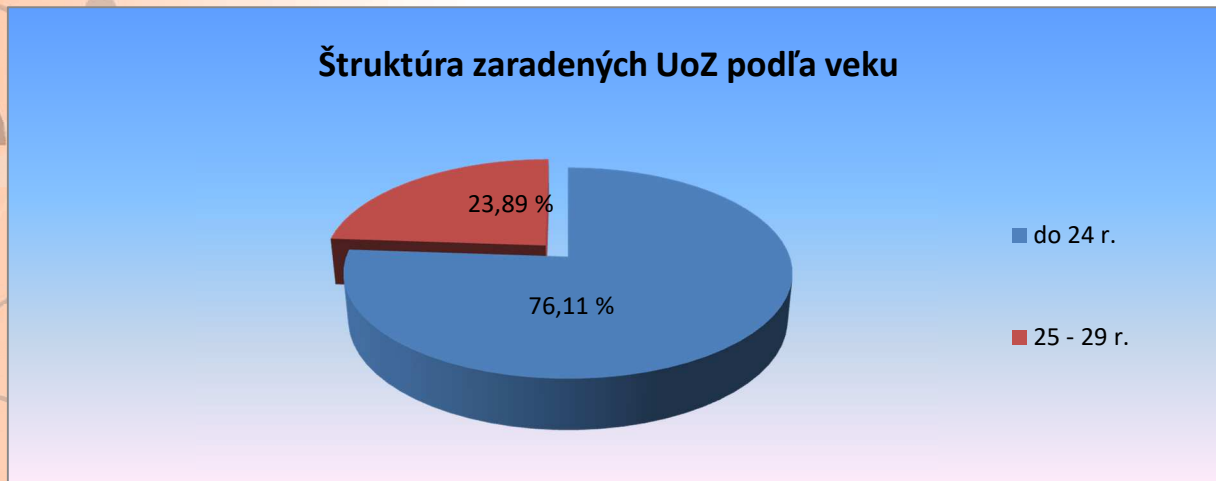
Na tento príspevok AOTP bolo vyčerpaných 4 514 452,84 €, z toho 4 482 906,30 € v rámci hlavnej aktivity č. 1 národného projektu „Úspešne na trhu práce“. V roku 2018 bolo na § 51a zaradených o 1 354 UoZ menej ako v roku 2017, výška čerpaných finančných príspevkov bola nižšia o 5 461 827,16 €. Porovnanie roku 2018 s rokom 2017 je uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 11

Rok	Počet zaradených UoZ	z toho počet žien	Čerpanie (v €)
2017	1 986	1 057	9 976 280
2018	632	372	4 514 452

Z hľadiska vekovej štruktúry tvorili najväčšiu skupinu UoZ do 24 rokov veku - 481 UoZ, čo bolo 76,11 % zo všetkých zaradených UoZ na predmetné AOTP. Druhou, a zároveň aj poslednou, skupinou boli UoZ od 25 rokov do 29 rokov veku - 151 UoZ, čo bolo 23,89 % zo všetkých zaradených UoZ na § 51a.

Graf č. 22

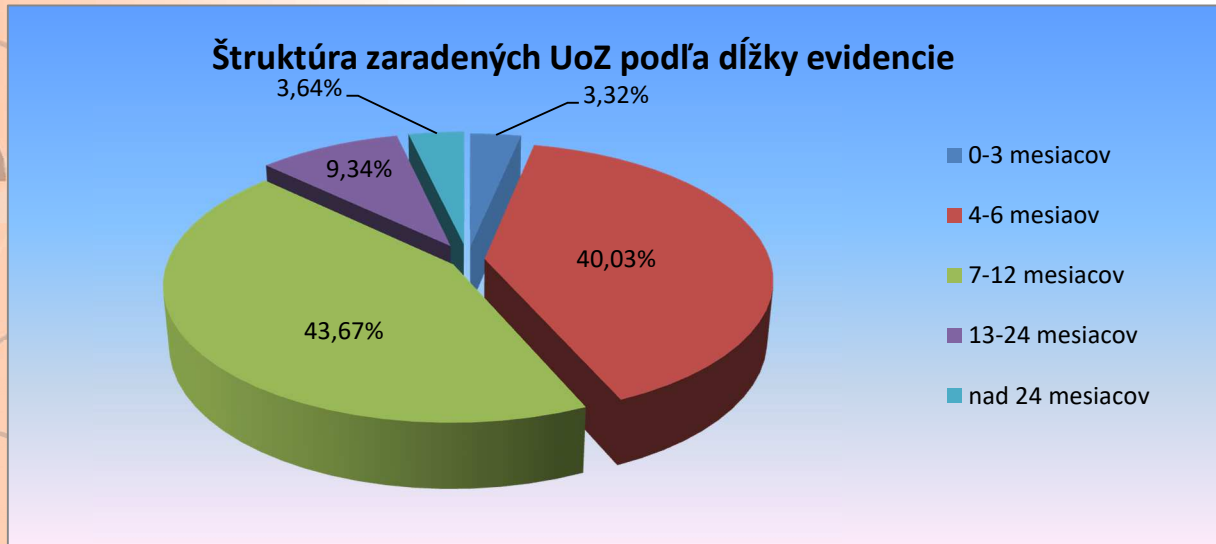
V sledovanom období bolo podporených 260 mužov (41,13%) a 372 žien (58,87%).

Z hľadiska znevýhodnených z celkového počtu 632 zaradených UoZ tvorili:

- 619 UoZ, ktorí najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pred zaradením do evidencie UoZ nemali pravidelne platené zamestnanie (97,94 %),
- 398 UoZ – absolventov škôl (62,97 %),
- 84 dlhodobo nezamestnaných UoZ (13,29 %),
- 49 UoZ , ktorí dosiahli nižšie ako stredné odborné vzdelanie (7,75 %),
- 6 UoZ so zdravotným postihnutím (0,94 %),
- 5 osamelých občanov – starostlivosť o odkázanú osobu/starostlivosť o dieťa (0,79 %).

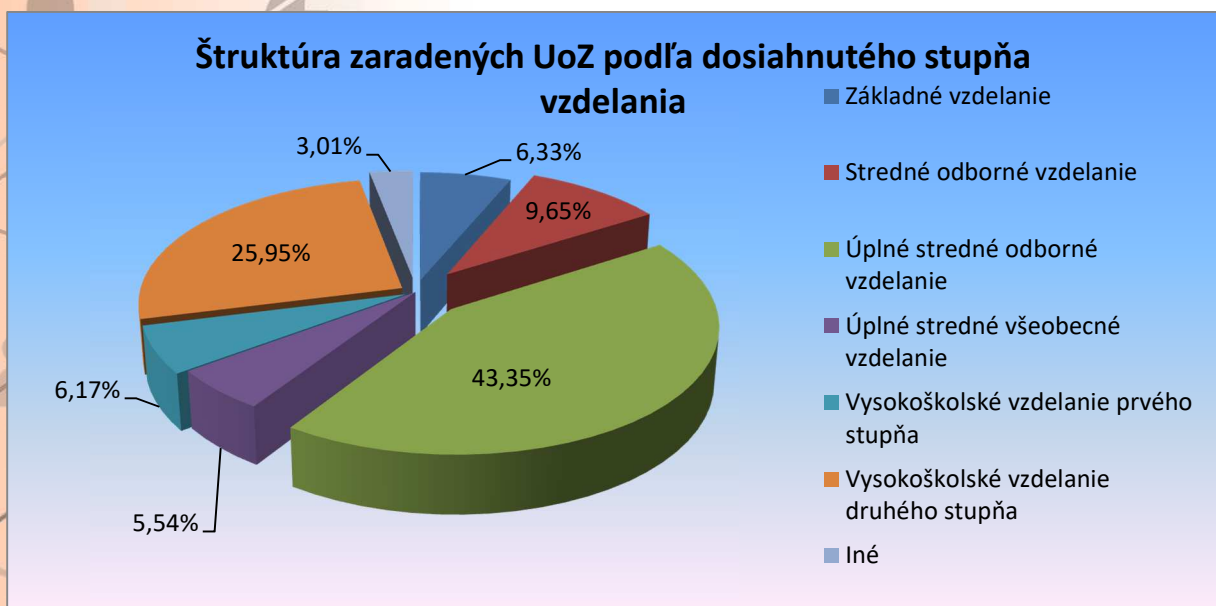
Z hľadiska dĺžky evidencie bolo 276 (43,67%) osôb do 29 rokov vedených v evidencii UoZ 7 - 12 mesiacov. Od 4 do 6 mesiacov bolo v evidencii 253 UoZ (40,03%). Od 13 do 24 mesiacov bolo v evidencii 59 UoZ (9,34 %). Nad 24 mesiacov bolo v evidencii 23 UoZ (3,64 %) a do 3 mesiacov pred zaradením na opatrenie bolo v evidencii UoZ vedených 21 (3,32 %) mladých ľudí.

Graf č. 23

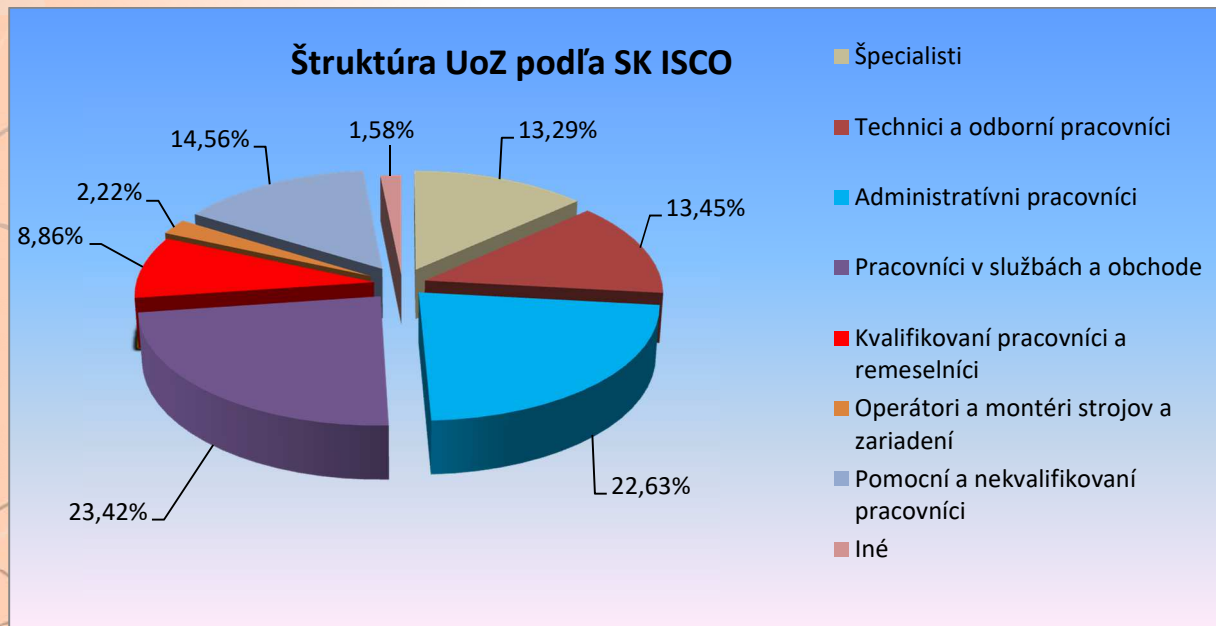
Podľa dosiahnutého stupňa vzdelania bolo v roku 2018 zaradených na § 51a najviac 274 UoZ s ukončeným úplným stredným odborným vzdelaním, čo je 46,42 % z celkového počtu zaradených UoZ na 51a, druhí v poradí boli UoZ s ukončeným vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa 164 (22,16 %) a UoZ s ukončeným stredným odborným vzdelaním 61, čo je 11,23 %.

Graf č. 24

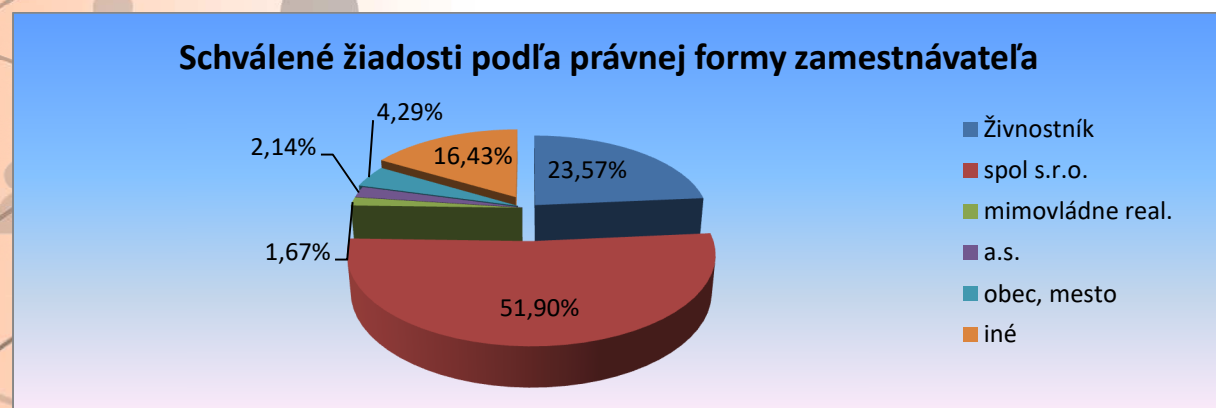
Z hľadiska profesie, ktorú v rámci § 51a UoZ vykonávali, tvorili najväčšiu skupinu UoZ, ktorí pracovali ako pracovníci v službách a obchode a to v počte 148 UoZ, čo je 23,42% z celkového počtu 632 UoZ zaradených na § 51a, ďalšou skupinou boli administratívni pracovníci, ktorých bolo 143 UoZ (22,63%) a pomocní a nekvalifikovaní pracovníci v počte 92 UoZ (14,56%) v štruktúre podľa nasledujúceho grafu.

Graf č. 25

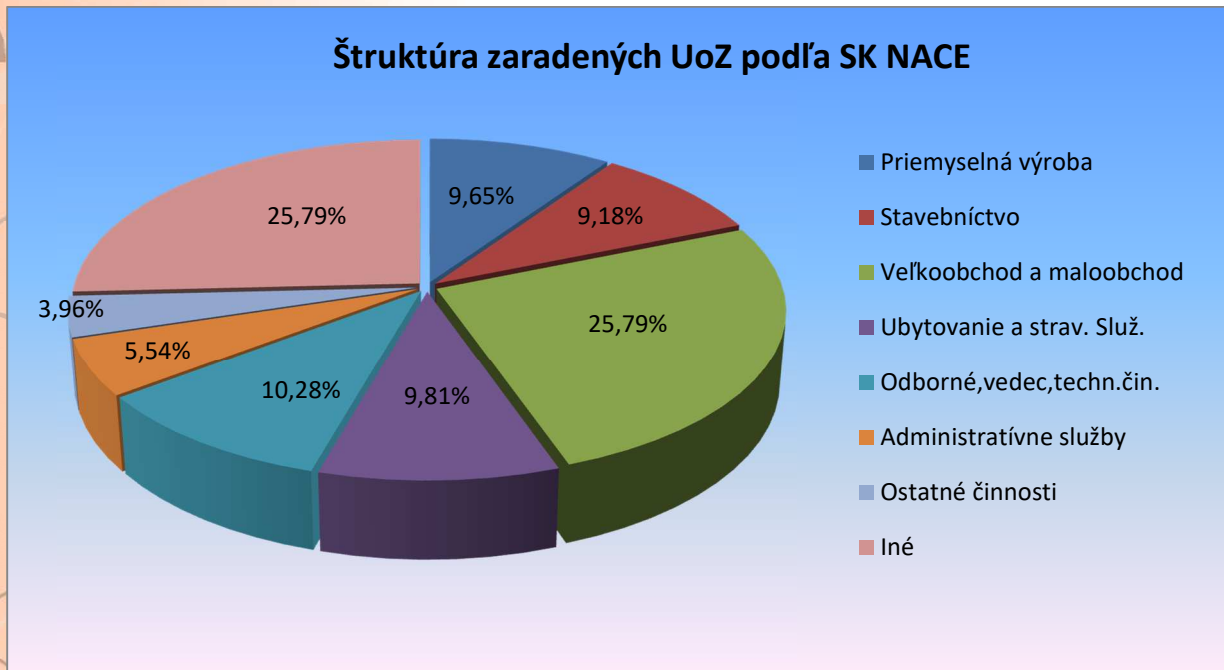
Z hľadiska právnej formy zamestnávateľov, ktorí vytvorili pracovné miesta v rámci § 51a bolo najviac spoločností s ručením obmedzeným 218 (51,90 %), ďalej to boli živnostníci 99 (23,57%), ďalšiu skupinu tvorili obce a mestá v počte 18 (4,29%) a iní v nasledovnej štruktúre:

Graf č. 26

Z hľadiska štruktúry zaradených UoZ podľa SK NACE zamestnávateľa dominuje najmä oblasť veľkoobchod a maloobchod - 163 (25,79%), odborné, vedecké a technické činnosti – 65 (10,28%), ubytovacie a stravovacie služby – 62 (9,81%) a iné v nasledovnej štruktúre:

Graf č. 27

Z hľadiska hodnotenia účinnosti tohto opatrenia bolo dôležitým ukazovateľom zotrvanie na trhu práce po ukončení predmetného AOTP. V roku 2018 ukončilo predmetné aktívne opatrenie 2 240 UoZ, z ktorých sa do 6 mesiacov vrátilo do evidencie 474 UoZ, čo znamená, že na trhu práce ostalo 1 766 osôb, čo je **78,83 % úspešnosť**.

7.1.4 Národné projekty realizované podľa § 54 zákona a financované z operačného programu Ľudské zdroje Prioritná os 2: Iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí

Národné projekty zamerané na podporu zvýšenia zamestnateľnosti a zamestnanosti mladých ľudí sa aj v roku 2018 realizovali ako *podporné opatrenia pre integráciu mladých ľudí* na trhu práce v rámci Národného plánu implementácie Záruky pre mladých ľudí v Slovenskej republike, ktorý vláda Slovenskej republiky vzala na vedomie dňa 5. februára 2014.

Národné projekty zamerané na podporu zvýšenia zamestnateľnosti a zamestnanosti mladých ľudí sú financované z prostriedkov štátneho rozpočtu Slovenskej republiky a spolufinancované z finančných prostriedkov EÚ pre Programové obdobie 2014 - 2020

v rámci Operačného programu Ľudské zdroje. Vzájomný pomer medzi prostriedkami spolufinancovania je: 33,43 % z osobitnej alokácie na implementáciu Iniciatívy pre zamestnanosť mladých ľudí, 56,58% z ESF a 9,99 % zo ŠR.

Podporným rámcom pre implementáciu záruky je Operačný program Ľudské zdroje na programové obdobie 2014 – 2020, najmä Prioritná os 2 Iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí.

V súlade so zákonom o službách zamestnanosti a Operačným programom Ľudské zdroje na programové obdobie 2014 – 2020 aj v roku 2018 realizovalo ústredie spolu s úradmi v rámci záruky pre mladých ľudí národné projekty (ďalej len „NP“) pre integráciu mladých ľudí na trhu práce.

7.1.4.1 NP „Praxou k zamestnaniu“

Projekt sa začal realizovať v auguste 2015, pričom oprávnené obdobie pre hlavnú aktivitu (poskytovanie finančných príspevkov na mentorované zapracovanie a prax) začalo v septembri 2015.

Cieľom projektu je získanie alebo zvýšenie a prehĺbovanie odborných zručností, vedomostí a praktických skúseností mladých ľudí - NEET do 29 rokov veku, formou mentorovaného zapracovania a praxe u zamestnávateľa, ktorý vytvorí pracovné miesto na dobu minimálne 6 mesiacov za účelom umiestnenia mladého človeka a jeho udržania na trhu práce, pričom pracovný pomer môže byť uzavretý na polovičný alebo celý pracovný úväzok a vytvorené pracovné miesto je podporované najviac počas 9 mesiacov.

Počas mentorovaného zapracovania úrad poskytuje zamestnávateľovi finančné príspevky na mentorované zapracovanie a prax u zamestnávateľa, ktorý na tento účel vytvoril pracovné miesto, a to: finančný príspevok na úhradu časti CCP zamestnanca; finančný príspevok na mentora a finančný príspevok na úhradu časti nevyhnutných nákladov.

V roku 2018 bolo prijatých 2 704 žiadostí zamestnávateľov o finančné príspevky na mentorované zapracovanie a prax, ktorí na tento účel vytvorili nové pracovné miesta, z toho bolo schválených 2 545 žiadostí (94,11 %) a týmto zamestnávateľom bola schválená podpora na 3 156 pracovných miest, z ktorých bolo napokon vytvorených 2 855 pracovných miest (90,46 %), na ktoré bolo zaradených 2 855 UoZ (z toho 1 644 žien), s čerpaním finančných prostriedkov vo výške 17 479 305 €, čo je uvedené v tabuľke č. 32 v porovnaní s rokom 2017.

tabuľka č. 12

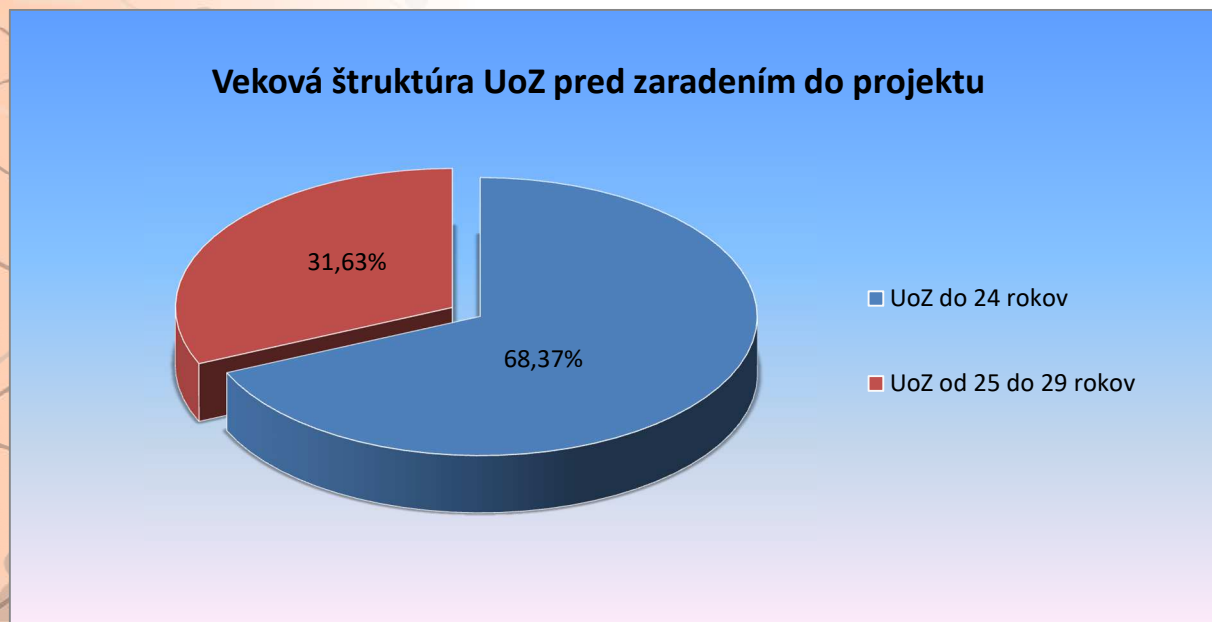
Rok	Počet vytvorených pracovných miest	Počet zaradených UoZ	z toho počet žien	Čerpanie (v €)
2017	4 806	4 806	2 538	10 070 080
2018	2 855	2 855	1 644	17 479 305

V porovnaní s rokom 2017 v roku 2018 zamestnávateľia vytvorili o 1 951 menej pracovných miest, na ktoré bolo zaradených o 1 951 UoZ menej ako v roku 2017.

Z hľadiska vekovej štruktúry tvorili najväčšiu skupinu UoZ do 24 rokov veku - 1 952 UoZ, čo bolo 68,37 % zo všetkých zaradených UoZ na predmetný projekt. Druhou a poslednou skupinou boli UoZ od 25 rokov do 29 rokov veku – 903 UoZ, čo bolo 31,63 % zo všetkých zaradených UoZ na mentorované zapracovanie a prax.

Počet zaradených UoZ na mentorované zapracovanie a prax podľa vekovej štruktúry je vyjadrený v nasledujúcom grafe:

Graf č. 28

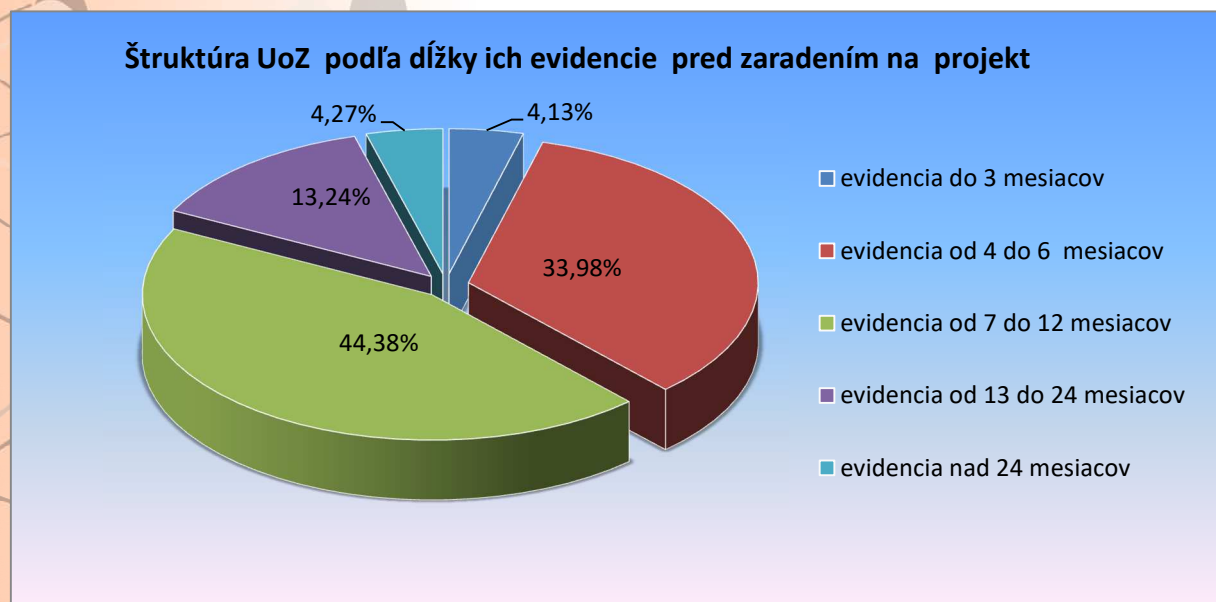

Z hľadiska znevýhodnenia z celkového počtu 2 855 UoZ bolo najviac:

- 2 193 UoZ, ktorí najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pred zaradením do evidencie UoZ nemali pravidelne platené zamestnanie – 76,81 %,
- 1 131 UoZ - absolventov škôl – 39,61 %,
- 522 UoZ dlhodobo nezamestnaní – 18,28 %,
- 392 UoZ so vzdelaním nižším ako stredné odborné – 13,73 %,
- 33 UoZ so zdravotným postihnutím – 1,15 %.

Z hľadiska doby evidencie, pred zaradením na mentorované zapracovanie a prax bolo v roku 2018 najviac – 1 267 (44,38 %) mladých ľudí do 29 rokov veku vedených v evidencii UoZ od 7 mesiacov do 12 mesiacov, od 4 do 6 mesiacov bolo v evidencii 970 UoZ (33,98 %), od 13 do 24 mesiacov bolo v evidencii 378 UoZ (13,24 %) nad 24 mesiacov bolo v evidencii 122 UoZ (4,27 %), a do 3 mesiacov pred zaradením na mentorované zapracovanie a prax bolo v evidencii UoZ vedených 118 UoZ (4,13 %).

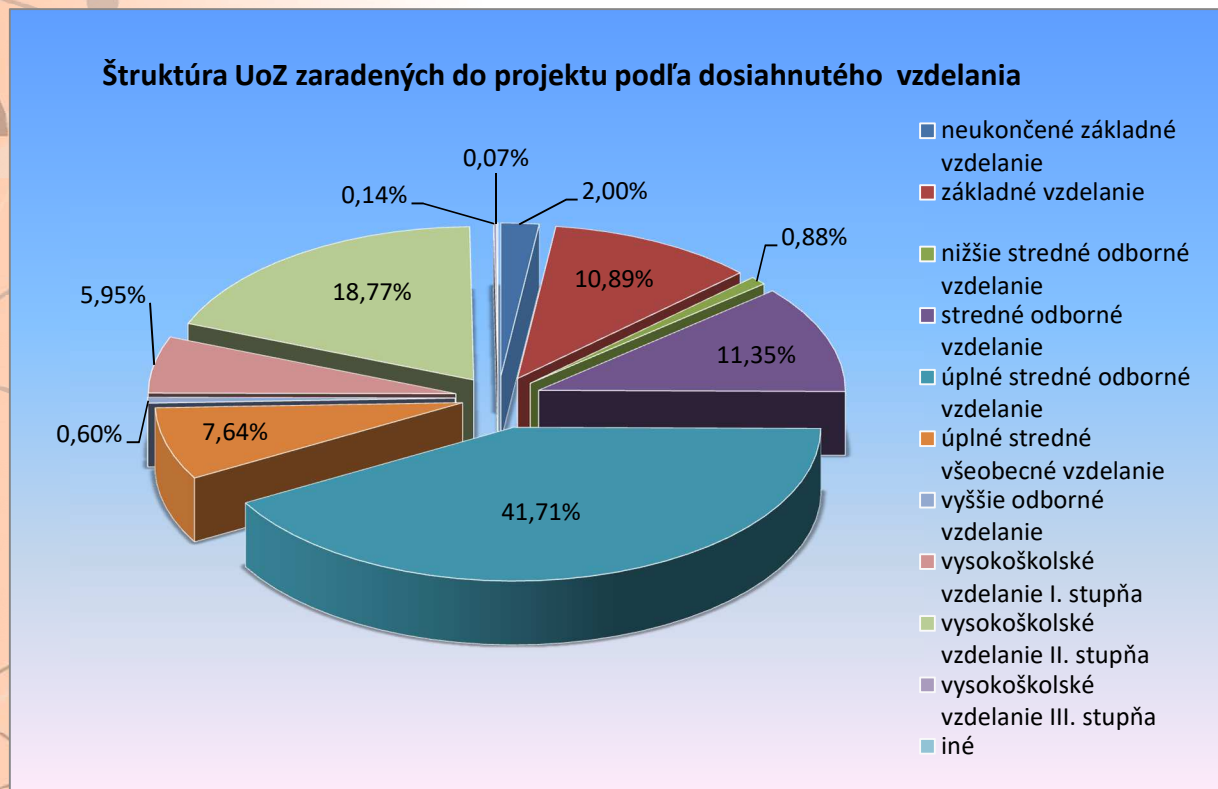
Graf č. 29

Podľa dosiahnutého stupňa vzdelania bolo v roku 2018 zaradených na mentorované zapracovanie a prax najviac – 1 191 UoZ s ukončeným úplným stredným odborným vzdelaním, čo je 41,71 % z celkového počtu zaradených UoZ na mentorované zapracovanie a prax, 536 UoZ s vysokoškolským vzdelaním II. stupňa (18,77 %) a 324 UoZ so stredným

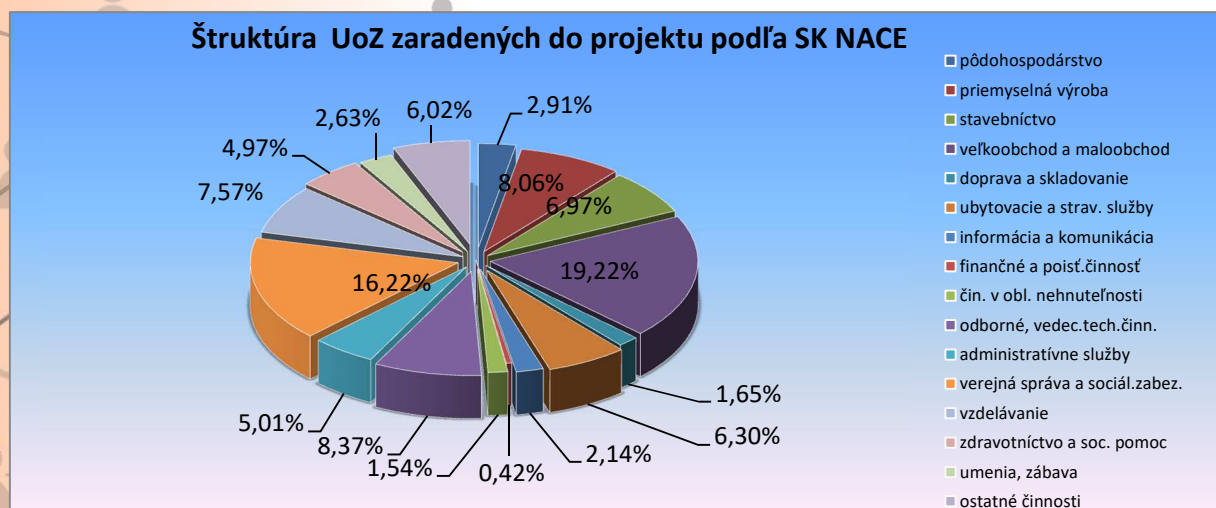
odborným vzdelaním (11,35 %). Štruktúra zaradených UoZ na mentorované zapracovanie a prax podľa dosiahnutého stupňa vzdelania v 2018 je vyjadrená v nasledujúcom grafe.

Graf č. 30

Podľa SK NACE zamestnávateľov, najväčší záujem o vytváranie pracovných miest pre mladých ľudí prejavovali podnikateľské subjekty v oblasti veľkoobchodu a maloobchodu, ktorí vytvorili pracovné miesta pre 549 UoZ (19,22 %), verejnej správy a sociálneho zabezpečenia pre 463 UoZ (16,22 %), odborných a vedecko-technických činnostiach pre 239 UoZ (8,37 %) a v oblasti vzdelávania pre 216 UoZ (7,57 %).

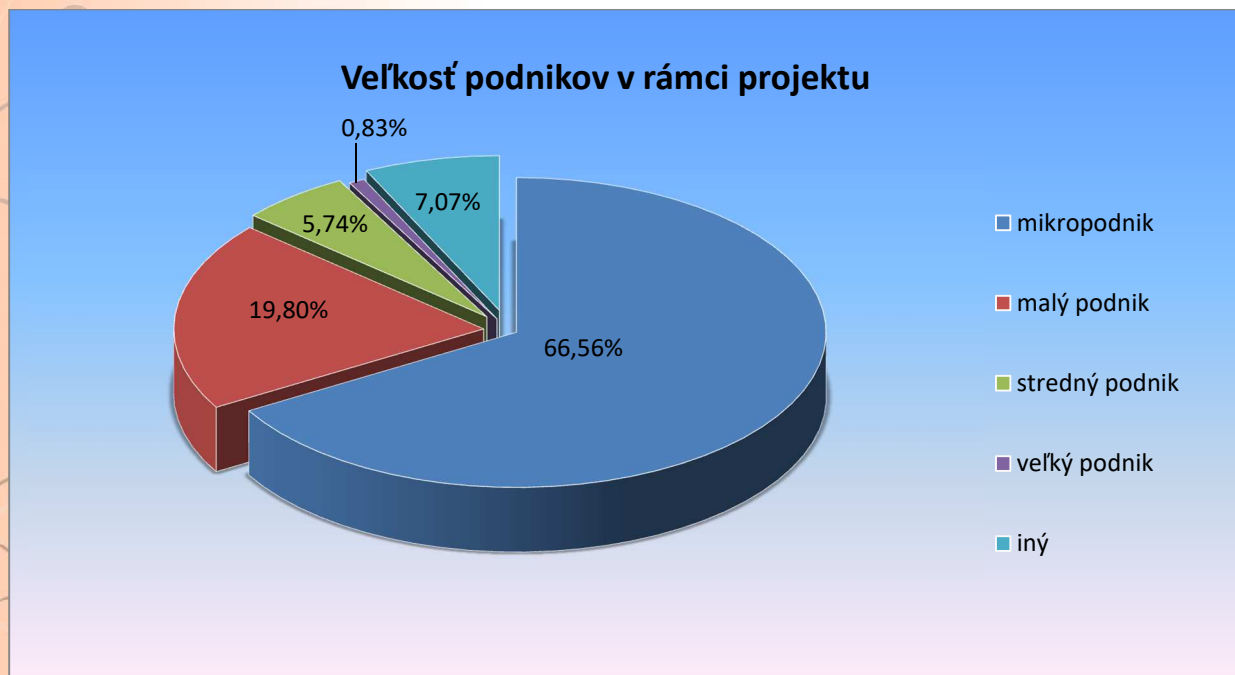
Graf č. 31

regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

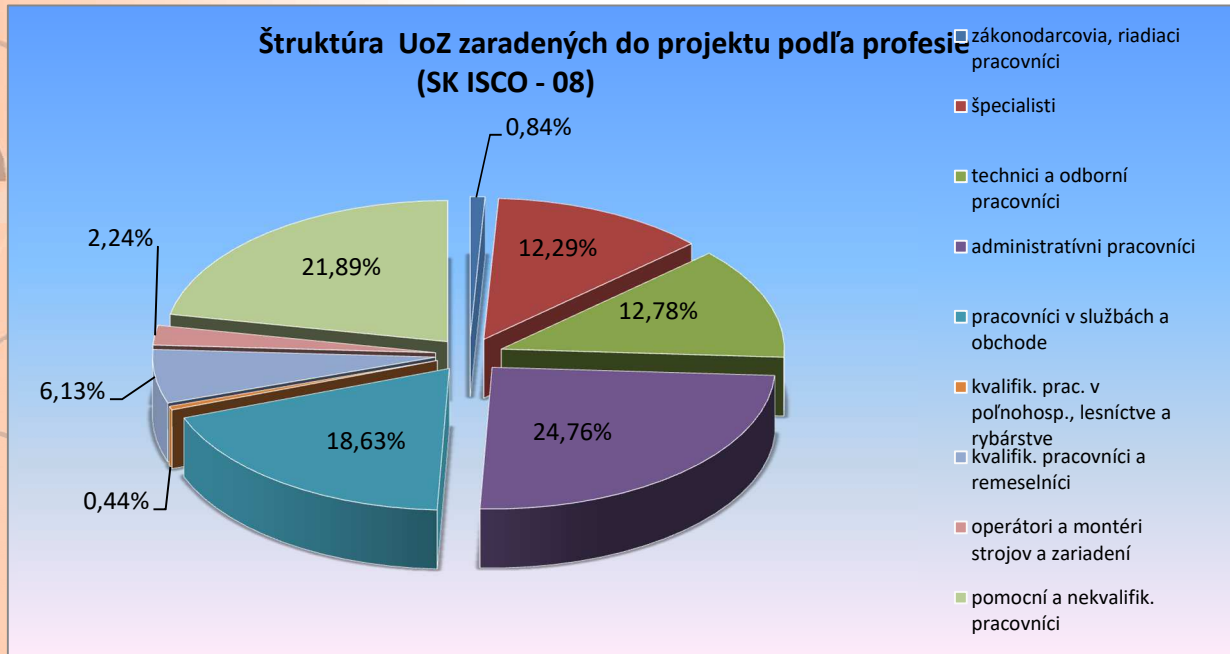
Podľa veľkosti podnikov, ktoré vytvorili pracovné miesta na mentorované zapracovanie a prax pre mladých ľudí, najväčší záujem bol zo strany mikropodnikov, ktorých bolo 1 694, čo je zo všetkých 2 545 schválených žiadostí zamestnávateľov, ktorí vytvorili pracovné miesta (66,56 %) a malých podnikov, ktorých bolo 504 (19,80 %).

Graf č. 32

Z hľadiska profesie, ktorú v rámci mentorovaného zapracovania a praxe UoZ vykonávali, najväčšiu skupinu tvorili UoZ, ktorí pracovali ako administratívni pracovníci v počte 707 UoZ, čo je 24,76 % z celkového počtu 2 855 UoZ zaradených na mentorované zapracovanie a prax v roku 2018. Ďalšou väčšou skupinou boli pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, ktorých bolo 625 UoZ (21,89 %), pracovníci v službách a obchode - 532 UoZ (18,63 %) a technici a odborní pracovníci v počte 365 UoZ (12,78 %) v štruktúre:

Graf č. 33

Z hľadiska právnej formy zamestnávateľov, ktorí vytvorili pracovné miesta pre mladých ľudí na mentorované zapracovanie a prax bolo najviac spoločností s ručením obmedzeným - 1 041, čo je 40,90 % zo všetkých 2 545 schválených žiadostí zamestnávateľov, ktorí vytvorili pracovné miesta, ďalej to boli živnostníci a samostatne hospodáriaci roľníci - 633 (24,87 %) a obce a mestá v počte 326 (12,81 %) a iní v nasledovnej štruktúre: